

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ι. 'Αρχιμανδρίτη: 'Η «Μεγάλη 'Εγκυκλοπαίδεια τῶν Νέων»	607
Θ. Χαραλαμπίδη: Θεμέλια προσχολικῆς ἀγωγῆς	608
Εὐριπίδου Σούρλα: 'Ερρίκος Πεσταλότη	610
Γεωργίου Ρούσκα: 'Η ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος . .	615
'Αθανασίου Γκρόζα: 'Η συναισθηματικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ .	619
Πάνου Παπασταμάτη: Λειτουργίες καὶ ἀξίες	621
Εὐαγ. Παπαϊωάννου: 'Η ἀξία τῶν μαθητικῶν συσσιτίων .	622
Παναγιώτη Νέξη: Μαθητικὲς κατασκευαί	627
Γ. Γεωργίου: 'Η ὀρθογραφία στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο . . .	629
Νίκου 'Αδαλόγλου: 'Η διδακτικὴ τῆς Γεωγραφίας	630
Δ. Καραμπέτσου: 'Η Δίπλα τῶν Φυσιογνωστικῶν	631
Χάρη Παπαδημητρίου: 'Η ὁλική — ἰδεοπτικὴ Μέθοδος . .	633
Κων/νου Χανιώτη: 'Ο περιοδικὸς ἐκπ. καὶ παιδαγ. τύπος	634
Χρυσοστόμου Ζήση: Νέον ἑλλην. σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς .	637
Θ. Φωτεινοπούλου: «'Η ἐκπαίδευσις εἰς τὴν 'Αμερικὴν», (βιβλιοκρίσις Χ. Π. καὶ Β. Μ.)	639
Κων/νου Μπάλλα: «'Η ἐργασία μας στὸ Νέο Σχολεῖο» (βι- βλιοκρίσις Χάρη Πάτση—'Αγγελ. Ζαχαροπούλου-Πάτση)	643
Βιβλιογραφία: Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε	646

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ὁ 4ος τόμος τῆς «Μεγάλης 'Εγκυκλοπαίδειας τῶν Νέων»
τυπώνεται καὶ δὴ κυκλοφορεῖται πρὸ τῶν ἐξετάσεων.
'Εγγραφῆτε ὅλοι συνδρομηταί, ἐγγράψατε καὶ τίς Σχολι-
κὲς σας βιβλιοθήκας στὴ Μ.Ε.Ν. μὴν ἀρελεῖτε. 'Εχομε ἀπόλυτη
ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθειαν ὅλων σας.

ΕΤΟΣ Ζ'.

ΜΑΡΤΙΟΣ—ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1957

ΤΕΥΧΗ 79-80

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

“ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,”
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΧΡΟΝΟΣ Ζ' — ΑΡΙΘ. 79—80
ΜΑΡΤΙΟΣ—ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1957

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τὰ σχολεία: Ἐτησία δρχ. 90
Για τοὺς ἐκπαιδευτικούς > 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῇ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης—Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέταρτο Πατησίων
Τυπογραφεῖον: Ι. Ζάβρα-Ἀφών Βασιλείου
Παλλάδος 18—Τηλ. 35-069—Ἀθήναι

“ECOLE NOUVELLE,”
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES, SOCRATE 37

ANNÉE VII' — NUMERO 79—80
MARS—AVRIL 1957

ABONNEMENT

Pour les écoles: d'un an dr. 90
Pour les instituteurs: d'un an > 60

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σωκράτους 37 Ἀθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

**ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ
“ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,”**

ΚΩΝ)ΝΟΣ ΜΑΛΟΥΚΟΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Α' ΠΕΡΙΦΕΡ. ΒΕΡΡΟΙΑΣ

Βέρροια τῇ 12—3—57

Ἀγαπητὲ κ. Πάτση,

Εὐχαριστῶ γιὰ τοὺς δυὸ τόμους τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων», πού εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλετε.

Σὰς συγχαίρω δὲ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐμπνευσί σας νὰ ὑποβληθῇτε, ὄχι μόνο σὲ μεγάλες δαπάνες, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς κόπους, γιὰ νὰ χαρίσετε σὲ Νέους καὶ Μεγάλους ἓνα τόσο ἐξαιρετικὸ καὶ χρήσιμο ἐγκυκλοπαιδικὸ βοήθημα.

Ἡ ἐξοστράκησι τῶν ψυχοφθόρων ἐντύπων, πού θέτει σήμερα σὲ μεγάλη κυκλοφορία ἢ «ἐμπορία» τοῦ βιβλίου, θὰ ἐπιτευχθῇ μόνο μετὰ τὴν ἀντικατάστασί των ἀπὸ βιβλία ὑψηλῆς μορφωτικῆς ἀξίας, ὅπως εἶναι ἡ «Μεγ. Ἐγκ. τῶν Νέων» σας.

Καλὴ ἐπιτυχία.

Κ. ΜΑΛΟΥΚΟΣ

ΚΩΝ)ΝΟΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 30.4.1957

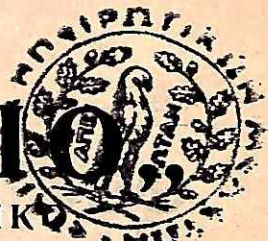
Κύριε Πάτση,

Ἀνέγνωσα μετὰ προσοχὴν τὰ περισσότερα ἐκ τῶν περιεχομένων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τριῶν τόμων τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» πού εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλετε. Ὁμολογῶ ὅτι ἔμεινα πολὺ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀκριβεία, ἀπὸ τὴ σαφήνεια, ἀπὸ τὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσης, ἀπὸ τὴν ἐνημερότητα καὶ ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων πού παρέχονται διὰ τοῦ ἔργου σας τούτου. Δι' αὐτὸ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Νέων» δύναται ν' ἀποτελέσῃ πολὺτιμον βοήθημα διὰ τὸν Διδάσκαλον καὶ διὰ τὸν μαθητὴν.

Μετὰ τιμῆς
Κ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

(Συνέχεια κρίσεων γιὰ τὴ Μ.Ε.Ν. στὴν 3ῃ σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου)

“ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,”
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛΕΦ. 58.417

ΕΤΟΣ 7ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1957

ΤΕΥΧΟΣ 79

Η “ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,”

Διὰ τὴν πληρεστέραν μόρφωσιν τῶν νέων μας, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν μαθητῶν μας, δίδεται τώρα τελευταία ἓνα νέον Ἔργον μετὰ τὸν τίτλον «Ἡ Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Νέων» ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Χάρη Πάτση μετὰ Διευθυντὴν καὶ Ἐπιμελητὴν τῆς Ὑλῆς, τὸν ἴδιον τὸν ἰδρυτὴν του.

Οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι πού ἐκκυκλοφόρησαν ἤδη, δίδουν σαφῆ εἰκόνα τῆς ἀριότητος πού θὰ ἔχη τὸ Ἔργον αὐτό, ὅταν ὁλοκληρωθῇ.

Ὁμολογουμένως ἡ Μ.Ε.Ν., καλύπτει μέγα κενὸν εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν, διότι μετὰ χάριν καὶ γλαφυρότητα ἐκλαϊκεύονται εἰς αὐτὸ καὶ δύσκολα θέματα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν συγκέντρωσιν πνευματικὴν καὶ κορσιν ἀνωτέραν.

Πρόκειται περὶ ἐξαιρετικῆς προσπάθειας τοῦ κ. Πάτση πρὸς ὄφελος τῆς μαθητιώσης νεολαίας, ἣτις δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν, τοὺς Ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τὰς βιβλιοθήκας, ἰδίως τὰς μαθητικάς.

Τοιαῦτα ἔργα, ὥς ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν Νέων», ἀποτελοῦν σταθμὸν εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἔθνους καὶ διανοίγουν εὐρύτερους πνευματικούς ὁρίζοντας.

Τοιαῦτα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας καὶ ὁλόκληρον Ἐπιτελεῖον συνεργατῶν, δὲν ἐκδίδονται ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἡμέραν καὶ κυρίως ὁ λόγος οὗτος πρέπει νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψει ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων.

Μετὰ τὴν Μεγάλην «Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν Νέων», πού πρέπει ν' ἀποτελέσῃ βασικὴν προϋπόθεσιν ἰδρύσεως ἢ πλουτισμοῦ Μαθητικῆς Βιβλιοθήκης, διευκολύνεται, κατὰ τρόπον ἀφάνταστον, ἡ μόρφωσις τῶν μαθητῶν μας καὶ θεραπεύεται ἡ ἐρευνητικὴ των διάθεσις.

Οἱ μαθηταὶ τῆς ἐποχῆς μας εἶναι πολὺ τυχεροὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Διὰ νὰ ἀντιληφθῇ δέ τις τὴν διαφορὰν, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ πῶς ἑμάντικόν, Ἑλληνικὸν καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Τοιαύτας λοιπὸν προσπάθειάς τὰς βλέπει κανεὶς μετὰ συγκίνησιν καὶ πρέπει νὰ τὰς χαρακτηρίσῃ ὡς Ἐθνικάς, διότι προάγουν τὴν Παιδείαν καὶ ἰσχυροποιοῦν τὰς παιδευτικὰς δυνατότητας.

Εἰς τοὺς διαθέτοντας δὲ τὴν δύναμιν (ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν) καὶ ἐταίρους τῶν ἐθνικῶν μεγάλων καὶ πολυδάπανων ἔργων, ἀξίζει κάθε ἐπαινος.

ΚΟΜΜΗΤΕΙΑ

Ι. ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΕΚΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουλιδῆ

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44436

ΘΕΜΕΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

* Τοῦ κ. ΘΕΟΔ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ, δ. φ. *

Υποδιευθυντοῦ Μαρσαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

III. Οἱ δύο πρώτες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναπτύξαμε παραπάνω, τὸ τέρμα τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας δὲν βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς φοιτήσεως τοῦ παιδιοῦ στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ πὺς πέρα, συνήθως ὡς τὸ τέλος σχεδὸν τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Γιατὶ τὸ ὁρόσημο αὐτὸ τὸ θέτει ἡ ἴδια ἡ φύσις καὶ προέρχεται μέσα ἀπὸ τὸ παιδί καὶ ὄχι ἔξω ἀπ' αὐτό, καθὼς ἤδη ἐτονίσαμε.

Ἀνακεφαλαιώνοντας ὑπενθυμίζομε ὅτι ὁ *παιδικὸς σταθμὸς* εἶναι, γιὰ τὸ παιδί αὐτῆς τῆς ἡλικίας, ἓνα δεύτερο σπίτι. Σπίτι τεχνητὸ βέβαια, ὅπου ὁ ἀναπτυσσόμενος ἄνθρωπος μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὀρθοῦ βαδίσματος μετακινεῖται εὐκόλα καὶ μὲ τὴν ἐκμάθηση σιγὰ - σιγὰ τῆς μητρικῆς γλώσσας μπορεῖ νὰ συνεννοεῖται κάπως μὲ τοὺς ἄλλους. Ἄν καὶ ἡ γνωριμία του μὲ τὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον (στὸ σπίτι, στὸν παιδικὸ σταθμὸ, στὴ συνοικία) αὐξάνει συνεχῶς καὶ μάλιστα μὲ τρόπο καταπληκτικὸ, ἐν τούτοις τὸ περιβάλλον αὐτὸ σὰν ν' ἀποτελεῖ ἓνα χάος σχεδὸν ἀσυνάρτητο γύρω ἀπὸ τὸ παιδί τῶν 2 ὡς 4 ἐτῶν. Τουλάχιστον ἔτσι τὸ βλέπομε ἐμεῖς οἱ ἐνήλικοι. Τὸ ἀνῶριμο δηλαδὴ τοῦ παιδιοῦ δὲν ἐπιτρέπει τὰ πράγματα νὰ εἶναι διαφορετικὰ.

Στὸ χάος αὐτὸ ἀκριβῶς ἔρχεται νὰ βάλῃ κάποιον ὑποτυπώδη τάξι ἢ ἐπόμενη περίοδος τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ποὺ ἀρχίζει γύρω ἀπὸ τὸ τέταρτο ἔτος καὶ προχωρεῖ ὡς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου, γύρω ἀπὸ τὸ ἑβδομὸ ἔτος.

Τὸ παιδί λοιπὸν στὸ *νηπιαγωγεῖο* δὲν βρίσκεται π. χ. μπροστὰ σὲ μιὰν ἀκαθόριστη καὶ γενικὴ ἔννοια γιὰ τὸ σπίτι, ἀλλὰ σὲ κάτι ὀρισμένον καὶ συγκεκριμένον: στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ, στὴν τραπεζαρία του, στὸ λίβινγκ - ρούμ, κλπ. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ παιδί στὸ νηπιαγωγεῖο ἀρχίζει νὰ συνειδητοποιεῖ τὸ περιβάλλον του, νὰ τὸ διαφοροποιεῖ ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες του καὶ μάλιστα καθὼς ἐτονίσαμε, νὰ συμμετέχῃ κάπως σὲ ὅ,τι γίνεται στὸν κάθε τομέα τῆς μικρῆς κοινωνίας, ὅπου βρίσκεται. Καὶ ὅπως ἀρχίζει νὰ συνειδητοποιεῖ κλπ. τὸ ἄμεσο καὶ στενὸ περιβάλλον του, τὸ ἴδιο κάμει καὶ μὲ τὶς γνώσεις του, τὶς ἱκανότητές του καὶ τὶς δεξιότητές του (συμπεριφέρεται δηλ. εὐγενικὰ πρὸς τοὺς ἄλλους, μαθαίνει νὰ τακτοποιεῖ τὰ πράγματά του, βάζει κάποιον οὐστήμα στὶς ἀνάγκες του κλπ).

Μὲ τὴν εἴσοδό του τώρα *στὶς πρώτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ προεκτελεῖ τὸ δρόμο τῆς συνειδητοποιήσεως, τῆς διαφοροποιήσεως καὶ τῆς συμμετοχῆς*, ποὺ περιοριζόταν καὶ σταματοῦσε μέσα στὸ στενὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, σ' ἐκεῖνο τῆς συνοικίας ἢ στὸ νηπιαγωγεῖο, ἂν τύχαινε νὰ φοιτᾷ ἐκεῖ. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ὁ δρόμος αὐτὸς θὰ γίνεται σιγὰ - σιγὰ μιὰ λεωφόρος, ποὺ θὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ περιβάλλον, τὸ ἄψυχο καὶ ἔμψυχο. Ἔτσι ἀρχίζει τὸ παιδί νὰ γνωρίζῃ ἀμεσώτερα πράγματα καὶ πρόσωπα καὶ νὰ «γεύεται» ἀπὸ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ συνόλου.

Ἀλλ' ὅς μὴ νομίσωμε ὅτι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὸν δρόμο αὐτὸν τὸ στενὸ

ὡς τὴ λεωφόρο τὴν πλατεία εἶναι σύντομη καὶ εὐκόλη. Χίλια δυὸ ἐμπόδια καὶ στὴ γύρω φύσι καὶ στὴν ἴδια του τὴ φύσι θὰ πρέπει ὁ ἀναπτυσσόμενος ἄνθρωπος νὰ ὑπερπηδήσῃ προτοῦ φθάσῃ ἐκεῖ. Ὁλόκληρη σχεδὸν μιὰ δεκαετηρίδα ἀκόμη θὰ χρειασθῇ ἕως δτου ἀρχίσῃ νὰ ὠριμάζῃ. Ἐν τῷ μεταξύ, ὡς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας (γύρω ἀπὸ τὸ ἑβδομὸ ἔτος) τὸ παιδί θ' ἀπολαμβάνῃ, μὲ τὴν ἀπλοϊκὴ του φαντασία καὶ τὸν ἐγωκεντρισμὸν του, ἔτσι μὲ τρόπο συνολικὸ καὶ χωρὶς πολλὰ καὶ λεπτὰ διακρίσεις, τὸν παραμυθένιο τοῦ κόσμου ποὺ πάντα μὲ νοσταλγία θ' ἀναπολοῦμε ἐμεῖς οἱ μεγάλοι. Μπορεῖ τὸ παιδί νὰ μιλά γιὰ πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα, ποὺ τὸ αὐτὶ του ἔχει ἀρπάξει ἀπὸ τὴ συναναστροφή του μὲ τοὺς μεγάλους, ἀλλὰ λέξεις μονάχα, πολλὰς φορές, προφέρει καὶ παπαγαλίζει. Ἐπειτα τὸ παιδί αὐτῆς τῆς ἡλικίας δὲ χωρίζει τὸν κόσμον σὲ τομεῖς. Τὸν νοιώθει σὰν κάτι ἐνιαῖον, χωρὶς μεγάλες καὶ οὐσιαστικὰς ἀκόμη διαφοροποιήσεις. Μοιάζει μ' ἓνα ποταμὸ ποὺ τρέχει καὶ ποὺ τὰ νερά του περιέχουν ἅπειρα συστατικά. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σύγχρονη παιδαγωγικὴ χρησιμοποιεῖ σ' αὐτὲς κυρίως τὶς δυὸ πρώτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὴ λεγόμενη *«ἐνιαία διδασκαλία»*, γιὰτὶ καὶ αὐτὴ ἡ διδακτικὴ μέθοδος, ἀκριβῶς σὰν τὴν ἀντίστοιχη ἡλικία τοῦ παιδιοῦ μπάζει μὲ τὸν ποταμὸ μας, ποὺ κυλᾷ χωρὶς παραποτάμους, χωρὶς κανάλια, χωρὶς ὑδροηλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις.

Σιγὰ - σιγὰ τὸ παιδί θ' ἀρχίσῃ ν' ἀναλύῃ τὰ συστατικά αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ, τὸ περιεχόμενον δηλ. αὐτὸ τὸ ἐνιαῖον καὶ συνολικὸ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας» ὅπου τοῦ παρέχονται οἱ διάφορες γνώσεις μὲ τρόπο ὑποτυπώδη. Σιγὰ - σιγὰ οἱ γνώσεις αὐτὲς (οἱ γλωσσικὲς, οἱ θρησκευτικὲς, οἱ γύρω ἀπὸ τὴν πατριδογνωσίαν καὶ τὴν πραγματογνωσίαν κλπ.), ποὺ ὡς τώρα ἀποτελοῦσαν ἓνα σύνολον ἀδιαίρετο καὶ ἀρμονικόν, θὰ χωρισθοῦν ἤδη ἀπὸ τὸ ἐπόμενο σχολικὸ ἔτος (ἀπὸ τὴν τρίτην τάξιν) στοὺς ἐπὶ μέρους κλάδους ἢ στὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα, ὅπως εἶναι ἡ Γεωγραφία, ἡ Μυθολογία καὶ Ἱστορία, ἡ Φυσιολογία κλπ. Τότε θ' ἀρχίσῃ νὰ σχηματίζῃ τὸ παιδί τὶς πρώτες πραγματικὰς ἔννοιες γιὰ τὰ διάφορα πράγματα καὶ πρόσωπα. Τότε θ' ἀρχίσῃ ἡ πραγματικὴ ταξινόμησις σὲ τομεῖς καὶ κατηγορίες.

Ἀλλὰ τότε πρόκειται γιὰ μιὰν ἄλλην περίοδο στὴ ζωὴ τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἀνθρώπου. Πρόκειται γιὰ τὴν περίοδο τῆς «καθ' ἑαυτοῦ παιδικῆς ἡλικίας» (μεταξὺ ὀκτῶ καὶ δώδεκα ἢ καὶ δεκατεσσάρων ἐτῶν) ὅπως τὴν ὠνομάσαμε.

Ἀλλ' ἐδῶ, ἐπίσης, σταματᾷ καὶ ἡ μικρὴ μας αὐτὴ μελέτη γύρω ἀπὸ μερικὰς προσωπικὰς μας σκέψεις γιὰ τὰ *«Θεμέλια τῆς Προσχολικῆς Ἀγωγῆς»* γιὰ μιὰ παιδικὴν δηλ. περίοδο, ποὺ ἐμεῖς προτιμοῦμε νὰ τὴν ὀνομάζωμε *«Πρώτη Παιδικὴ Ἡλικία»* γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω.

Προτοῦ τώρα τελειώσωμε τὴ μελέτη αὐτὴ ἐπιθυμοῦμε νὰ προσθέσωμε καὶ δυὸ λόγια γιὰ ἓνα σημεῖον ἐπίσης σοβαρὸ τῆς «πρώτης παιδικῆς ἡλικίας» καὶ ποὺ θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅλως ἰδιαίτερα: Πρόκειται γιὰ τὴν κατάρτιση τῶν στελεχῶν, γιὰ ὅσους δηλ. ἐργάζονται στοὺς παιδικοὺς σταθμοὺς καὶ στὰ νηπιαγωγεῖα. Πρόκειται γιὰ τὴν μόρφωση τοῦ προσωπικοῦ, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴ αὐτῶν τῶν ἰδρυμάτων. Ἐμεῖς θέλομε τὴν κατάρτισιν τῶν νηπιαγωγῶν—κυρίως—ὅσο τὸ δυνατό ἀνώτερη, συγχρονισμένη, ἐπιστημονικὴ. Θέλομε τὴν κατάρτισίν τους ἴση—ἂν καὶ κάπως διαφορετικὴ βέβαια—μ' ἐκείνην τῶν δημοδιδασκάλων καὶ τὴν κατάρτισιν τῶν τελευταίων καθόλου κατώτερη, καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, ἐκείνης τῶν εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης. Γιατὶ, καθὼς γράφομε σχετικῶς σὲ μιὰν ἄλλην μας μελέτη, συμβαίνει τὸ ἐξῆς περίεργον: «Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τονίζομε τὴ σπουδαιότητα τῶν πέντε πρώτων ἐτῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καί, ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐμπιστευόμαστε τὰ

κάτι από το πνεύμα κάθε μεγάλου, και γι' αυτό *πρέπει να μετατρέπονται σε Μουσεία* ¹⁾.

Έτσι — με το προσκείμενό μας στα σπίτια αυτών των μεγάλων και ιστορικών προσώπων βρισκόμαστε κοντύτερα *στοις τόπους που έδρασαν και υπέφεραν*, και γι' αυτό μπορούμε ίσως σε ξεχωριστές εορτάσιμες στιγμές να επιζηήσουμε κάτι, σαν να πρόκειται για προσωπική τωρινή μας επίζηση.

Και τώρα ας αφίσουμε τον ίδιο τον Pestalozzi να μάς μιλήσει *για το σπίτι που γεννήθηκε*:

Γράφει ²⁾ στα 1816 από το Iferten προς την κυρίαν Fischer στο Breslau τα εξής:

«Το σπίτι μου είναι για μένα ένας κόσμος δλόκληρος και όλα τα έρεθίσματα γύρω από τις ανθρώπινες αδυναμίες στην ατμόσφαιρα του σπιτιού βρήκαν έλεύθερο έδαφος και στάδιο ενεργείας.

Εκεί γεννώνται καθήκοντα που διασταυρώνονται και προβάλλουν τις αξιώσεις των, σαν δυό έχθρικά στρατόπεδα με αντιπαρεταγμένες σημαίες.

Πόσο θάθελα ξεφεύγοντας πολλές φορές από την τύρφη και τον θόρυβο των υποχρεώσεων της κοινωνικής ζωής να βρισκομαι στην ήρεμη ατμόσφαιρα του σπιτιού, *εκεί μέσα μονήρης και σκυμμενος στη μελέτη της παιδαγωγικής μου μεθόδου* — που πιστεύω πως έχει επίδραση *γύρω από την μόρφωση των παιδιών όλου του κόσμου* ³⁾ — να βρισκομαι μονήρης μπροστά σε όλα εκείνα για τα οποία σαν άνθρωπος που για τον κύκλο του σαν πατέρας και για τον ρόλο του σαν παππούς δεν θα είχε ανάγκη από βοηθούς κι' από γραφεία, και να περνά όλη μου την ημέρα ανάμεσα σε κύκλον ολίγων αλλά αγαπημένων *φτωχών και όρφανών παιδιών*.

Το ίδιο έκαμνε και ο Victor Hugo όταν βρισκότανε στην Άγγλία εξόριστος και συντηρούσε *φτωχά και όρφανά παιδιά* αδιακρίτως δόγματος και θρησκείματος.

Η αγάπη ⁴⁾ του Pestalozzi για τα παιδιά

1) Σε ένα τέτοιο υπέροχο Μουσείο μετετράπη επί παραδείγματι το σπίτι του Victor Hugo στην Besançon — γενέτειρά του — καθώς και όλων των μεγάλων ανδρών πανταχού του πεπολιτισμένου κόσμου και μονάχα ήμεεις διατηρούμε σε άχουρι το σπίτι του Σολωμού και του Παπαδιαμάντη και αφαιρούμε και την επιγραφή από το σπίτι στην όδον Φιλελλήνων που γεννήθηκε ο Jean Maureas.

2) Delekat, Pestalozzi. Leipzig 1926, σελ. 83—84.

3) Ο Pestalozzi είχε συνειδησιν της παγκοσμίου αποστολής του, και αυτό συνάγεται από πολλές αποσπασματικές εκρήξεις του τόσο σε έπιστολές του όσον και στα έργα του.

4) Εύρ. Σούρλα, Pestalozzi και Παιδαγωγική αγάπη. Έκπαιδ. Χρονικά 1939, Τεύχος 66, σελ. 243—246.

Του Αυτού — Η βαθύτερη σημασία της

και για τους ανθρώπους ήτανε η ζωντανή ένταξη του, ήτανε η πιο έσωτερική άκαταγώνιστη ανάγκη του.

Ο Pestalozzi με την μορφή αυτή της αγάπης του της παιδαγωγικής βρισκότανε πολύ πλησιέστερα προς το Χριστιανικόν συναίσθημα της ζωής και κατά τουτό διαφέρει από την αγάπην του Σωκράτους προς τους έφήβους, και έτσι εξηγείται το γεγονός ότι αγαπούσε ξεχωριστά *τα φτωχά και όρφανά παιδιά*.

Για την αποστολή του ως Παιδαγωγού λέγει ¹⁾ ο ίδιος τα εξής χαρακτηριστικά:

«Κάθε μέρα ανακαλύπτω τόσον τεράστιον το μεγαλειον των *ήθικων απόψεων του παιδαγωγικού μου επαγγέλματος* ώστε τολμώ να ισχυρισθώ πως ποτέ και σε καμιά άλλη σφαίρα δράσεως και ενεργείας δεν θα μπορούσα να ριπκινδυνεύσω».

Ο Pestalozzi ήντλει τās δυνάμεις του από τον πόνο, δραματιζόμενος δέ τις πρώτες ρίξες από τις όποιες πρέπει να αρχίσει η ύγιης άγωγή και η πραγματική μόρφωση, παρατηρεί πως τα σπέρματα της πραγματικής μορφώσεώς μας βρισκονται στην ατμόσφαιρα της Γενέθλιας Γής μας, βρισκονται, στην ιδέαν του Πατριδογνωστικού Σχολείου και του Σχολείου της Στενότερης Πατρίδος ²⁾, πυρήνα όμως και κίτταρον του στενωτέρου περιβάλλοντος θεωρούσε το σπίτι και την οικογένειαν.

Ο διάσημος Γάλλος Κοινωνιολόγος ο M. Guyau, σε κάποια περισπούδαστη μελέτη του για τον Pestalozzi και πέρνοντας άφορημή από τις ιδέες του γύρω από την Άγωγή λέγει ³⁾ τα εξής, προλογίζοντας την μελέτη του:

«Ένα από τα πρωταρχικά καθήκοντα που έχουν οι δασκάλοι και οι καθηγητές μας *έναντι της Πατρίδος*, είναι η φροντίδα που πρέπει να καταβάλλουν ώστε να *καλλιεργηθή η Άγωγή* στις ψυχές των νεαρών τροφίμων των».

Ρίχνοντας τώρα ένα βλέμμα στην *πολυβασανισμένη και μεγαλειώδη ζωή του Μεγάλου αυτού Μύστη της Άγωγής*, του ευγενούς τέκνου της *Ελβετίας*, μπορούμε να αισθανθούμε πραγματικό δέος αναλογιζόμενοι την θούμη πραγματικό δέος αναλογιζόμενοι την άφοσίωσή του γύρω από την ιδέαν αυτήν καθ' εαυτήν, *γύρω από την ιδέαν της καθαρής πνευματικής Κοινότητας*, όπου το επί μέρος άτομον αισθάνεται τον εαυτόν του *αφοσιωμένο στην εξυπηρέτηση της δλότητας*,

μεθόδου του Pestalozzi. Έκπ. Χρονικά 1940 τεύχος 76 σελ. 161—169.

1) Delekat, Pestalozzi σελ. 53.

2) Εύρ. Σούρλα, Pestalozzi και Στενώτερη Πατρίδα, Έκπ. Χρονικά 1937, τεύχος 50, σελ. 74—80.

3) M. Guyau, Merale — Connaissances Usuelles — Devoirs Civiques Paris 1932, σελ. 287—290.

όπου το επί μέρος άτομον αισθάνεται τον εαυτόν του πιστόν και *ακλόνητον εις τās ιδέας του, εις τās αρχάς του και γενικά εις τὰ ανώτερα εκείνα ιδεώδη που είναι συνδυασμένα με την υψηλήν μυσταγωγίαν του διδασκαλικού επαγγέλματος*.

Και γεννάται αυθορμήτως το ερώτημα:

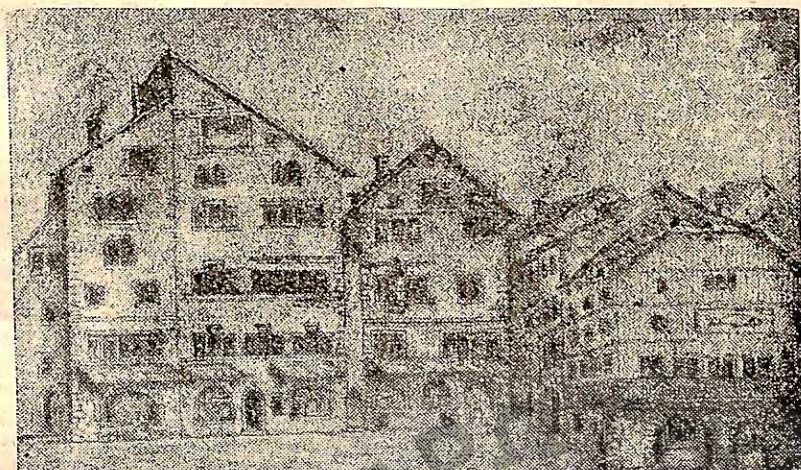
Πόσοι από ήμās τους δασκάλους, τους καθηγητάς και τους Παιδαγωγούς δεχτήκαμε να παραμείνουμε πιστοί εις τās ιδέας μας και τās αρχάς μας και δεν τις ποδοπατήσαμε σε πρώτη ευκαιρία που μάς παρουσιάστηκε γύρω από κάποια εύκολη αναρρίχηση;

Φαίνεται πως η ευκαμψία της σπονδυλικής μας στήλης δεν υπόκειται εις αρχάς ήθι-

φλοισβίζει και *ξέει κάποια πηγή παρηγορίας και ανυψώσεως στην ψυχή του δασκάλου*, όταν η δουλειά του — όπως συμβαίνει συνήθως — *δηγείται σε απογοητεύσεις*.

Η καθαρότης όμως του πνεύματος υπερχηδύ όλα, κι' αυτό ακριβώς είναι το ξεχωριστό και το μεγάλο δίδαγμα που άντλούμε από την ζωή του Pestalozzi, και το παράδειγμα του αυτό ακριβώς είναι εκείνο που μάς τραβάει και μάς αναγκάζει — δσάκις τον έχουμε υπ' όψει στη δουλειά μας — να *τείνομε αδιάκοπα προς την καθαρότητα, να τείνομε διαρκώς προς τὸ ανώτερον*.

Γενικά ο Pestalozzi ως άνθρωπος είναι *φαινόμενο μοναδικό στην ιστορία*, γι' αυτό

Το πατρικό σπίτι του Pestalozzi στη Ζυρίχη.

κας και έτσι εξηγείται και το άναμφισβήτητον γεγονός — παρ' όλας τās σοφιστείας που προβάλλουμε — ότι δσάκις μάς εγκαταλείπει στις πράξεις μας αυτές *το ανώτερον παιδαγωγικόν ήθος* — που διέκρινε τον Pestalozzi — δεν μπορούμε να άσκήσουμε και κάποια πραγματική ζωντανή επίδραση επί των τροφίμων μας.

Και το αποτέλεσμα; θα ερωτήσει ο άναγνώστης. Άπλούστατα — παραμένομεν στην συνειδηση των μεταγενεστέρων σαν κάποια έφιαλτική άνάμνησις.

Πάντως η ωφέλεια που αποκομίζουμε διεισδύοντας στες λεπτομέρειες της ζωής του Πατριάρχου Αυτού της Παιδαγωγικής και *ζητητού των αξιών της ζωής* είναι άνυπολόγιστος.

Από την ζωή του Pestalozzi και από την Μοίραν του γενικά, την όποιαν εξαύλωσε ο πόνος και την ανύψωσε το ανθρώπινο στην πιο ωραιότερη και καθαρότερη μορφή του, από την ζωή τονίζουμε του Pestalozzi

και η άπασχόληση με την ζωή του έγκλειει άνυπολόγιστη ωφέλεια για κάθε άνθρωπο, ξεχωριστά όμως για τον δάσκαλο.

III

Έτελειώσαμε...

Πέρασαν 180 χρόνια από το θάνατον Του. Και όμως: Μόλις θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι γνωρίζουμε κατά βάθος τις ιδέες του Pestalozzi.

Τον ανακαλύψαμε — όπως είπε ο Νέστορ της Tübingen, ο μεγάλος ο δάσκαλός μου ο Spranger — στον λόγον που έξεφώνησε ¹⁾ στα 1927 στη Ζυρίχη επί τη έπετειώ του εορτασμού της εκατονταετηρίδος Του — τον ανακαλύψαμε έτόνιον ο Spranger, *άλλά δεν τον γνωρίζουμε ακόμη κατά βάθος*.

Ο πνευματικός κόσμος εις τον όποιον μεγάλωσε ο Pestalozzi ήτανε τελείως διάφο-

1) Spranger, Kultur und Erziehung, Leipzig 1928. Pestalozzi — Σελ. 104 και 125.

ρος από τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκονται αἱ δυσχερεῖαι τῆς κατανόησεως τῶν ἰδεῶν Του, ἰδεῶν Του ὧς τέτοιων πὺν μᾶς ταπεινῶν, καθὼς προβάλλει ἡ Μορφὴ Του ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων.

Κανένας δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει σήμερα ἀντιρροήσεις, πῶς ἡ Πεσταλότσιος ἀγάπη ἦταν ἐκείνη πὺν ἀπῆλλαξε τὸ παιδί ἀπὸ τὴν Μεσαιωνικὴν καὶ τυραννικὴν Ἀγωγὴν καὶ τοῦ χάρισε στοργὴν καὶ ἀγάπην.

Πρὸς τὴν Παιδαγωγικὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Pestalozzi θὰ στρέφεται πάντοτε εὐγνώμων ἡ σκέψις ὅλων, ὅσοι θέλουν νὰ μορφωθοῦν πραγματικά καὶ νὰ μνηθοῦν στὸ ὑψηλὸν λειτουργημα τοῦ δασκάλου.

Στὴ Μορφὴ τοῦ Pestalozzi θὰ ἀναγνωρίζουν ὅλοι οἱ πνευματικῶς ἀνθρώποι τὸν ἰδρυτὴν τοῦ νεωτέρου λαϊκοῦ Σχολείου, στὴ Μορφὴ Του θὰ ἀνακαλύπτουν τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν ιδεώδη Παιδαγωγὸν καὶ στὴ Μορφὴ Του θὰ χαιρετοῦν τὸν Χριστιανὸν πὺν ἐφήρμοσε τὸ ἄξιωμα:

«Ὅλα γὰρ τοὺς ἄλλους τίποτε γὰρ τὸν ἑαυτὸν τον».

Ὁ Γάλλος Guyau διηγείται¹⁾ πῶς ὅταν ὁ Pestalozzi συνήντησε κάποια ἡμέρα ἕναν φτωχὸν πὺν κρύωνε, ἔβγαλε τὸ παλτό του καὶ τοῦ τὸ ἐδώρησε γὰρ νὰ ντυθῇ, ἐπειδὴ δὲ ὁ εὐεργετηθεὶς ἐδίσταζε νὰ τὸ παραλάβει τὸν ἀπεχαιρέτησε βεβαιώνοντάς τον μὲ τὰ ἐξῆς ἐπιγραμματικά:

«Πάρτο, δὲν πειράζει, φόρεσέ το σύ, ἐγὼ δὲν κρύνω».

Καὶ κάποια ἄλλη φορὰ — διηγείται ὁ Guyau — συγκινηθεὶς ἀπὸ τὰ δάκρυα ἑνὸς πτωχοῦ χωρικοῦ τὸν ὁποῖον κατεδίωκε ἕνας ἀπηνής δανειστής του, ἔβγαλε καὶ τοῦ ἔδωκε 400 φράγκα, δηλαδὴ τὴν μοναδική του ἀποταμίευση²⁾...

Καὶ τώρα ἂς ἀφίσουμε τὸν ἴδιον νὰ μᾶς κλείσει τὸ ἀδρομερὲς πορτραῖτο, πὺν τοῦ φιλοτεχνήσαμε μὲ ἕνα μικρὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ κύκνειον ἄσμα του «Οἱ ἐσπερινὲς ὥρες ἑνὸς ἐρημίτου».

«Ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι μία δύναμις θεϊκή. Εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη πὺν μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν πύθαια συνείδηση ὅτι ὅλοι οἱ κύκλοι τῆς ζωῆς ἔκκλονται πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ὅλοι οἱ κύκλοι τῆς ζωῆς ἔκκλονται πρὸς τὴν ζωτανὴ ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἔκκλονται πρὸς τὴν Ἀγάπην καὶ ἡ Ἀγάπη ἔκκλονται πρὸς τὴν Θεότητα.

Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ εὐτυχία, δὲν ὑπάρχει

1) Guyau, Morale — Connaissances Usuelles — Devoirs Civiques. Paris 1932, σελ. 287, ἐφεξῆς.

2) Τοῦ Αὐτοῦ, Αὐτόθι. «Touché des larmes d'un pauvre paysan que poursuivait un créancier inexorable, il lui donna quatre cents francs, qu'il avait mis de côté».

καμμιὰ δημιουργία, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐπιτυχία πὺν νὰ μὴν κανονίζεται ἀπὸ τὴς προταγῆς τῆς ἐσωτερικῆς φωνῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ὡ! ἱκανοποίηση τῆς οὐσίας μας τῆς πύθ ἀπόκρυφης καὶ τῆς πύθ ἐσώτατης.

Ὡ! καθαρὰ δύναμις τῆς φύσεώς μας!

Ὡ! Σὺ εὐλογία τῆς ὑπάρξεώς μας! Δὲν εἶσαι κανένα ὄνειρον ἀπατηλόν, ἀλλ' εἶσαι ἡ πραγματικότητα.

Τὰ νὰ ἀναζητήσω λοιπὸν Σένα καὶ νὰ τείνω τὴν ἔρευνά μου γὰρ Σένα, αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ αὐτὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἰδική μου ἀνάγκη, αὐτὴ εἶναι ἡ ὁρμὴ τοῦ ἐσώτατου ἔγῳ μου».

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Pestalozzi, προσθέτει ὁ Spranger χαρακτηρίζοντάς τα, ἐκπηδοῦν ἀπὸ τὴς σελίδες τοῦ κυκνείου ἁσματος Του σὰν ὁ ψαλμὸς ἑνὸς Προφητικοῦ Ὁραματιστοῦ.

Στὰ λόγια αὐτὰ ἐγκλείεται ὁλόκληρος ὁ Pestalozzi.

Μπορεῖ πολλὰ ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ μεγάλου Αὐτοῦ Μύστου τῆς Ἀγωγῆς νὰ ἔχουν λησμονηθῇ, ἐκεῖνο ὅμως πὺν παραμένει ἀθάνατον ἀπὸ τὴν Πεσταλότσιον δράσιν εἶναι «κάποια ἀκτινοβολία ἀπὸ φῶς καὶ ἀγάπης».

Ὁ Pestalozzi ἐπέτυχε νὰ δώσει καινούργιες δυνάμεις εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ στὴς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του ἔδογμάτισε ἀναφωνώντας:

«Προσπαθήστε στὴ ζωὴ σας ὅλα νὰ τὰ ἐμφανίζετε, ὅλα νὰ τὰ τοποθετῆτε καὶ ὅλα νὰ τὰ ζήτε, μέσα στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν ἀγάπην».

Ἀθάνατε δάσκαλε ὅλων τῶν αἰώνων!

Σὺ, πὺν πιστεύοντας πῶς τὸ ἐπίκεντρον γύρω ἀπὸ τὴν πρόδοον τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πολιτιστικὴ ἑνὸς ἔθνους δὲν βρίσκεται στὴν ψήφισιν νόμων — ἔστω καὶ τῶν καλυτέρων — ἀλλὰ στὴν μεταρρύθμισιν τῶν σχολείων, ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό Σου — σὰν κάποια ἀχτίδα φωτεινὴ — ἡ ἰδέα νὰ γίνεις δάσκαλος, ἔγραφε γὰρ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματός Σου.

«Δάσκαλος, εὐγενικὸ ἐπάγγελμα, τὸ εὐγενέστερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ τὸ διάλεξα. Θὰ εἶμαι εὐτυχής, γιατί θὰ περιστοιχίζομαι ἀπὸ παιδιά πὺν θὰ τὰ διδάσκω, θὰ τὰ διαπαιδαγωγῶ καὶ θὰ τὰ ἀγαπῶ, καὶ ἔτσι ἡ ὑπηρεσία πὺν θὰ προσφέρω στὴν Πολιτεία καὶ τὸ ἔθνος θὰ εἶναι πύθ ἀνώτερη, ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία πὺν θὰ προσέφερα κατέχοντας τὴν ὑψηλὴν βαθμίδα τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ ἔθνους μου».

Ἀθάνατε δάσκαλε ὅλων τῶν αἰώνων!

ΕΥΡΥΠΙΑΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ, Θεολόγου—Παιδαγωγοῦ

Ὑποδιευθυντοῦ Παιδ. Ἀκαδ. Ἀλεξανδρουπόλεως

(συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

4. Η ΨΥΧΟΠΑΘΕΙΑ

1.—Ἡ νοητικὴ ἀδυναμία, ἡ ἡλιθιότητα, οἱ ψυχώσεις, ἡ ἐπιληψία κ.λ.π. κληρονομοῦνται¹⁾. (πρλ. οἰκογένεια στρατιώτου Kallikak, τοῦ Goddard στὸ ἴδιο κεφάλαιο 1912). Ἡ Ἄννα Jude ἐρευνώντας τὸ 1936 τοὺς διανοητικῶς ἀνεπαρκεῖς συμπεραίνει ὅτι οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφές πὺν προέρχονται ἀπὸ πνευματικῶς ἀδυνάτους γονεῖς, εἶναι ἀδύνατοι σὲ ἀναλογία κυμαινομένη ἀπὸ 23,3% ὡς 27,88%. Οἱ ἀνεψιοὶ τῶν καὶ ἀνεψιές σὲ ἀναλογία 10,23% ὡς 31,58% καὶ τὰ ἐγγονάκια τῶν 6,43%.

Κατὰ τὸν Rüdin καὶ τοὺς συνεργάτας του (de munich) 9—10% τῶν παιδιῶν τῆς οἰκογενείας, πὺν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἶναι ὑγιής κι' ὁ ἄλλος πάσχει ἀπὸ σχιζοφρένεια, καταλήγουν στὴ σχιζοφρένεια καὶ 30—40% ἔχουν μιὰ σχιζοειδῆ τάση. Ὅταν καὶ οἱ δύο γονεῖς εἶναι σχιζοφρενεῖς, τότε 50% τῶν παιδιῶν εἶναι σχιζοφρενεῖς καὶ 30% σχιζοειδεῖς.

Ἡ μανιακὴ ψύχωση (τρέλλα κ.λ.π.) μεταδίδεται ἐπίσης. Τὸ 1854 ὁ J. Falret εἶχε σημειώσει ὅτι ἡ συνήθης τρέλλα συνδυάζεται μὲ τὴν κληρονομικότητα. Τὸ 1883 ὁ Mordret ἀνεβάζει τὴν μετάδοση αὐτὴ μέχρι 62% τῶν περιπτώσεων καὶ ἔκτοτε ὁ Mendel σὲ 53%, ὁ Kraepelin σὲ 80%, ὁ Langue σὲ 90% κ.λ.π.

Ὁ Rosanoff καὶ Orr²⁾ ἐρευνώντας 17 οἰκογένειες, πὺν καὶ οἱ δύο γονεῖς

1) α) NOBÉCOURT κ.λ.π. Βιβλ. μυ., σελ. 20 κ.ε.

β) Walter RIESE: Mariage et troubles mentaux, in médecine et mariage, Lyon, 1938.

2) A. FAUVILLE: Βιβλ. μυ., σελ. 67.

ἦταν νευροπαθεῖς καὶ εἶχαν 75 παιδιά βρῆκαν ἀπ' αὐτά:

54 νευροπαθεῖς

11 πεθαμένα σὲ μικρὴ ἡλικία

1 μὲ ἄσθμα

1 μὲ διάφορες νευρικές ταραχές (ἀμφίβολες).

Ἐξετάζοντες ἐξ ἄλλου 107 οἰκογένειες, πὺν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ἦταν νευροπαθής, βρῆκαν 40% παιδιά νευροπαθῆ.

2. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ¹⁾

Πάρ. 19.—Ὁ Κ., Χ.Η. 17 χρόνων
Λ.Η. 12 »
Π.Π. 70 »

Παρουσιάζεται ἀλόκοτος. Ἀπὸ μικρὸς κλειστὸς στὸν ἑαυτό του, δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ μὲ ἄλλα παιδιά, γιατί τὸν κοροϊδεύουν. Ἐγωκεντρικός, ἀρνεῖται καὶ δυσπιστεῖ. Αὐτὸ τὸ παιδί παρουσιάζει σχιζοφρενικές κρίσεις. Ἐχει τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας ἀναπτυγμένο σὲ μεγάλο βαθμό. Εἶναι συγκινητικός. Πρὸ τριῶν χρόνων εἶχε μελαγχολικές κρίσεις. Ἀκολούθησε κυρίως ἐσωτερικὰ σχολεῖα καὶ ἡ κα-

1) Σημ.—Ἐνα ὥραϊο παράδειγμα ὑπάρχει στὸ βιβλίο τῆς Elisabeth Huquenin. (Les enfants moralement abandonnés, σ. 79). Ἐνα πρῶτὸ μᾶς λέγει τῆς ὁδήγησαν ἕνα ἀγοράκι. Ἦταν 7 χρόνων, ἀλλὰ φαίνονταν μόλις 3. Εἶχε ἕνα τίς στὸ πρόσωπο κι' ἄλλο ἕνα στὸν ὦμο, ἔτσι ὥστε εἶχε κανεὶς τὸ ὄλιβερό αἰσθημα, ὅτι τὸ ἀγοράκι ταρώσσεται ἀπὸ ἕνα δαίμονα, πὺν κατοικοῦσε μέσα του καὶ φαίνονταν στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του. Ὅταν ἐπισκέφτηκε τὴν οἰκογένεια, βρῆκε μιὰ μικρὴ τρώγλη, χωρίς θέρμανση καὶ φωτῆ. Ὁ πατέρας ἦταν ἀλκοολικός, μανιώδης καπνιστὴς καὶ νευρικός. Δὲν εἶχε πιεῖ ἐκεῖνο τὸ πρῶτὸ, ἀλλὰ ἔδινε τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τὴν γυναῖκα του σὰν παιδάκι. Δὲν ταραχτήκε καθόλου ἀπ' τὴν παρουσία τῶν ξένων, ἀλλὰ παρακαλοῦσε τὴ γυναῖκα του νὰ τοῦ δώσῃ λεπτὰ, ν' ἀγοράσῃ καπνὸ γὰρ τὸ τσιμποῦκι του...

τάστασή του χειροτέρευσε από την επίδραση του συμπαθητικού περιβάλλοντος. Λέει ότι θέλει να γίνη μηχανικός και φιλοδοξεί να γίνη πρώτος στα μαθηματικά και τα φυσικά!...

Οικογένεια: Οί γονείς έχουν διαζευχθή. Ο πατέρας δεν ασχολείται με το παιδί, γι' αυτό κι' από μικρό κλείστηκε ως έσωτερικό. Η μητέρα του είναι σχιζοφρενής. Η κληρονομικότητα έδω φαίνεται καθαρά...

Παρ. 20.—'Η Λ., Χ.Η. 4 χρόνων
Π.Η. 3 χρ. και 4 μην.
Π.Π.

Πάσχει από έπιληπτικές κρίσεις. Η φυσιολογία της δείχνει πραγματικά έπιληπτικά χαρακτηριστικά.

Οικογένεια: Η μητέρα της έχει μια δίδυμη αδελφή 39 χρόνων που πάσχει από έπιληψία.

Παρ. 21.—'Η Ν., Χ.Η. 6 χρόνων
Π.Η. 4,5 »
Π.Π. 75

Είναι έπιληπτική. Υποφέρει από δυσγλωσσία, δεν είναι καθόλου ευχάριστη και άπαντα χαμηλοφώνως ότι δεν είναι άρρωστη... Χαμογελά ήλιθως, τότε πάλι στενοχωρείται και κοιτάζει με αγριότητα. Έχει ταραχές στο χαρακτήρα, θυμώνει και κρατά πείσμα για έκδίκηση. Όταν υποφέρει από έπιληπτική κρίση, φαίνεται τόσο δυστυχισμένη!...

Οικογένεια: Γονείς ύγιεις. Ένας θεός της (πατρ. γεν. δένδρο) ήταν ήλιθιος. Μια θεία της (μητρ. γεν. δένδρο) έπιληπτική.

Παρ. 22.—'Η Φ., Χ.Η. 10 χρόνων
Π.Η. 7 »
Π.Π. 70

Πέρασε έντερτίτιδα, πνευμονική συμφόρηση, διφθερίτιδα, όστρακιά, άνεμοβλογιά... Είναι ήμικουφη και πάσχει από έπιληπτικές κρίσεις. Σχολική πρόοδος μηδέν. Είναι δύσκολη στο χαρακτήρα, θυμώνει, ψεύδεται. Είναι αϋθάδης, φιλάρεσκη και έχει

κακές σεξουαλικές συνήθειες. Είναι φορτωμένη από κληρονομικότητα.

Οικογένεια: Η μητέρα της, γυρολόγος, πουλάει ευτελή πράγματα για να βγάλει το ψωμί της οικογενείας της. Διηγείται ότι την έγκατέλειψε ο σύζυγός της όταν ήταν έγκυος στη Φ., πέρασε από άσυλο σε άσυλο όσο να τη γεννήση. Για λίγο καιρό ύστερα συζεί φιλικώς μ' έναν άγνωστο κι' αποκτά ένα κορίτσι. Πεθαίνοντας ο φίλος της άπόκτησε ακόμη ένα αγόρι από μια στιγμιαία ένωση... Είναι γυναίκα θυμώδης, αϋθάδης, άδικη σε κείνους που την βοηθούν. Ο μόνος της σκοπός είναι να τους έκμεταλεύεται όλους, όσους προσπαθούν να την βοηθήσουν. Είναι όκνηρή και άρνεϊται την εργασία. Το πρώτο παιδί το έχει ο πατέρας, το δεύτερο με τη Φ., και το έξώγαμο, τα έχει η μητέρα. Όλα είναι δύσκολα στο χαρακτήρα. Το κορίτσι που έχει από το φίλο της πέθανε από φυματιώδη μηνιγγίτιδα. Ποιός όμως είναι ο πατέρας της Φ; Ίδού: Ήταν ένα αγόρι, μικρός πνευματικώς άδύνατο κι' ανώμαλο. Ο παππούς του μένει άγνωστος και η γιαγιά του πέθανε από τρομακτικό παραλήρημα. Η μητέρα του ήταν συφιλιδική. Δυό απ' τις αδελφές του πέθαναν σε μικρή ηλικία, μια θεία του πέθανε από γρίπη 36 χρόνων κι' ένας θεός του από φυματίωση 21 χρόνων. Πώς λοιπόν η Φ., να μην είναι ανώμαλη και να μην έχει έπιληπτικές κρίσεις;

5. ΑΙΜΟΜΙΞΙΑ

1.—Καθώς το έδειξε ο Dupréel, στο έγχειρίδιο της ήθικης του¹⁾ ή άπαγόρευση της αίμομιξίας είναι άνάγκη της κοινωνικής και οικογενειακής ζωής. Είναι οί ίδιοι όροι της ύπάρξεώς μας και της οίκογενειακής κοινότητας, που άπαγορεύουν την αίμομιξία, άφο

1) Παρβ. α) Lacroix: Force et faiblesse de la famille, σ. 99—100. β) G. Fessard: Le mystère de la société, in recherches de Science Religieuse, avril - mai - juin 1948, σ. 194.

συντελεί στον έκφυλισμό και τη διαφθορά.

Η έρευνα που έγινε στα τελευταία χρόνια από διάφορους γιατρούς, βεβαίωσαν στο σύνολό της την κοινή αυτή γνώμη. Η συγγένεια ένδυναμώνει την κληρονομικότητα ως το πιο μεγάλο σημείο της. Οί άπόγονοι έχουν όλες τις άρετές ή τα σφάλματα των προγόνων των. Έλαττώματα όμολογα προσθέτονται, γιατί τα έλαττώματα ή οί άρετές του ενός των συγγενών συζύγων, βρίσκουν στον άλλο ένα όμολογο ποσόν και ο αριθμός μερικών χαρακτηριστικών μπορεί έτσι να πραγματοποιηθή στους άπογόνους.

Στίς Ηνωμένες Πολιτείες της Άμερικής άπαγορεύεται ο γάμος έκ συγγενείας. Ο Γάλλος Turpin¹⁾ άπαγορεύει τον γάμο αυτόν, γιατί τα 3/4 των παιδιών διακινδυνεύουν να φέρουν το άνεπιθύμητον γένος των άσθeneιών και έλαττωμάτων σ' ένα ή δυό από τα χρωματοσώματά των. Έξ άλλου προέρχονται νευρικές παθήσεις και πολλές νοητικές άνωμαλίες...²⁾

1) NOBÉCOURT et BABONNEIX: Βιβλ. μυ., σ. 37.

2) Σημ.—Επίσης οί γιατροί Lannelongue, Lacassagne, de Lacharrière, Fonsagrives άπαγορεύουν τους γάμους αυτούς. Ο ένδοξος Troussseau έπιμένει στα πένθημα άποτελέσματα των αίμομίκτων γάμων. Τέλος ο καθηγητής Peter λέγει ότι τις περισσότερες φορές ο γάμος αυτός οδηγεί στον έκφυλισμό των άπογόνων. Στους Ρωμαίους υπήρχαν άυστηροί νόμοι «inter parentes et liberos infinite, conjunctumque gādās, Connubium non est». Όταν ο Κλαύδιος θέλησε να παντρευτή την άνεψιά του Άγριππίνα, δεν του δόθηκε η άδεια. Ο Κώνστας και Κωνσταντίνος άπαγορεύσαν την ένωση θείου άνεψιάς με την ποινη του θανάτου: Capitalis sententiae panā teneatue. Επί Θεοδοσίου του μεγάλου ο γάμος μεταξύ πρώτων έξαδέλφων άπαγορεύτηκε με την ποινη της φωτιάς. Επί Καρόλου (813) η συγγένεια 4ου βαθμού ήταν έμπόδιο για το γάμο. Ο Μέγας Βασίλειος, ο Άγιος Θωμάς, ο Γερός Αύγουστίνος, άποδοκιμάζουν τους αίμομίκτους γάμους και τονίζουν τα αξιοθρήνητα άποτελέσματα. Η δυτική Έκκλησία άπαγορεύει το γάμο έκ του 7ου βαθμού (1065). Οί σπουδαιότεροι σύνοδοι που άπασχολήθηκαν με το σπουδαίο αυτό ζήτημα είναι: Clermont 535, Orléans 538, Tours 557, Paris 615, Compté-

Μερικές έρευνες μας πείθουν¹⁾: Ο Μ. Mitchell έκανε μια έρευνα στη Σκωτία σε 716.000 άτομα. Μερικά από τα άποτελέσματα είναι: Σε 45 γάμους αίμομίκτους, υπελόγισε 29 δυστυχισμένες ένώσεις που έδωσαν: 8 ήλιθιους, 5 άνοήτους, 11 τρελλούς, 2 έπιληπτικούς, 4 παραλυτικούς, 2 κωφαλάλους, 3 τυφλούς, 2 έλαττωματικούς στην όραση, 3 παραμορφώμενους σωματικώς, 6 άναπήρους, 1 ραχητικό, 22 φυματικούς και πολλούς πνευματικώς άδυνάτους. Δεν είναι όμως τα τελικά άποτελέσματα, ούτε συγκεκριμένα.

Στην Άμερική ο Hove, ύπολογίζει 44 ήλιθιους που προέρχονται από 17 αίμομίκτους γάμους. Ο Bémiss παρατήρησε 34 αναλόγους ένώσεις, που έδωσαν 192 παιδιά, από τα όποια τα 58 πέθαναν σε μικρή ηλικία και τα 47 είχαν προσβληθή από βαρειές άρρώστες, ή νοητική άδυναμία με διάφορες συνέπειες.

Ο Lafon²⁾ σε συνεργασία με τους J. Euzière και P. Pagès βρήκαν: 60% ανώμαλα παιδιά που προέρχονται από αίμομίκτους ένώσεις και 40% από γάμους μεταξύ πρώτων έξαδέλφων. Τέλος πολλοί και μεταξύ των Έλλήνων Ιατρών και έπιστημόνων άπαγορεύουν τον γάμον αυτόν, που πραγματικά, καθώς φαίνεται και από τις παρατηρήσεις μας, έχει αξιοθρήνητα άποτελέσματα.

2. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Παρ. 23.—'Η Δ., Χ.Η. 7 χρόνων
Π.Η. 3 χρόνων
Π.Π. 43

Έχει χαμηλό άνάστημα, μικρό μέτωπο και το στόμα της καταλήγει σ' ένα ρύγχος. Δεν μπορεί συνεπώς να φάη με εύκολία. Μόλις προφέρει

gne 757 κ.λ.π. Η Έκκλησία μας καθώς έδωσε την άδεια να νυμφεύονται οί δεύτεροι έξάδελφοι.

1) F. NICOLAY: Les enfants mal élevés, σ. 413.

2) R. LAFON: psycho-pédagogie médico-sociale, σ. 29.

λίγες λέξεις μ' αρκετή δυσκολία. 'Η έγχειριση στη στοματική κοιλότητα είναι αρκετά δύσκολη. Φαίνεται πολύ δυστυχημένη...

Ο ί κ ο γ έ ν ε ι α : 'Υγιείς γονείς, ο πατέρας παρουσιάζει ασθενική κράση. 'Ο παππούς της (πατρ. γεν. δένδρο) έπασχε από αλκοολισμό. Τό ένα από τά ασθενικά παιδιά του είναι ο πατέρας της Δ. 'Ο άλλος παππούς της (μητρ. γεν. δένδρο) ήταν αίμομικτης. 'Από τά 4 παιδιά που είχε, τά 2 πέθαναν σέ μικρή παιδική ηλικία, ένα ήταν ανώμαλο και πέθανε άργότερα και τό τέταρτο είναι ή μάνα της Δ...

Παρ. 24.—Σ' ένα Μακεδονικό χωριό παρατηρήσαμε τά έξής: 'Η Γ., παντρεύεται για πρώτη φορά ένα δεύτερο ξάδελφό της, που εργάζονταν σ' ένα ξενοδοχείο. 'Απ' αυτόν στην πόλη αποκτά δύο κορίτσια. Μετά τρία περίπου χρόνια, πεθαίνοντας ο άνδρας της, συνδέεται έκ νέου μ' έναν άλλον δεύτερο ξάδελφό της στο χωριό, γεωργό, συζεί μ' αυτόν και αποκτά 5 παιδιά. Τέλος πεθαίνει φυματική!...

'Ο δεύτερος σύζυγος επιφορτίζεται με την ανατροφή των 7 παιδιών, που παριστάνουν μια οικογένεια έντελως ανώμαλη. 'Απ' αυτά, 4 κορίτσια νοητικώς έλαττωματικά (Π.Π. 84, 79, 70, 68) βρίσκονται στην Α' τάξη 3 χρόνια κι' ούτε μπορούν να κάνουν προόδους. 'Ενα αγόρι είναι σχιζοειδής τύπος και νοητικώς έπίσης καθυστερημένο. 'Ενα πέθανε από σπασμούς λίγο καιρό μετά τό θάνατο της μητέρας του. Τό τελευταίο τοποθετήθηκε σέ πολλές οικογένειες, αλλά φαίνεται ότι είναι τό πιο νευρικό και δύσκολο άπ' όλα...

Παρ. 25.—'Οσοι θά έχουν έπισκεφθί μερικά Μακεδονικά χωριά, θά παρατήρησαν τη γενική καθυστέρηση και την άγραμματοσύνη. Θέλοντας να έμβαθύνουμε στην αιτιολό-

γηση του κακού στο ίδιο χωριό (πρλβ. παρ. 24) βρήκαμε ότι:

Οί χωρικοί έκτός του ότι είναι άπ' αυτούς πολλοί αλκοολικοί, έχουν την συνήθεια να μην παντρεύουν τά παιδιά των σέ ξένα χωριά. Παντρεύονται μεταξύ τους. Τό να δοθί ένα κορίτσι σέ ξένο χωριό θά είναι έξαιρετική τύχη κι' άποδοκιμασμένη από τούς άλλους. Τί συμβαίνει λοιπόν; Τά παιδιά τους παντρεύονται από 17 χρόνων, γνωρίζοντας τά κορίτσια του χωριού, που θά είναι συγγενείς μακρυνοί ή στενοί, γιατί από τούς πολλούς γάμους κ.λ.π. έχουν γίνει όλοι σχεδόν συγγενείς μεταξύ των. Τό στενό περιβάλλον του χωριού τούς έχει άπορροφήσει τόσο, ώστε δέν βλέπουν μακρύτερα από τά όριά των. 'Ολοι φτωχοί γεωργοί, παλεύουν να ζήσουν με μερικά στρέμματα γής. Τό ρακί γι' αυτούς αξίζει περισσότερο άπ' τά γράμματα. Τ' άποτελέσματα φάνηκαν στην άπογραφή του 1950. Στίς 2.000 ψυχές, 90% είναι άγράμματοι. Στίς στατιστικές παρατηρήσεις μας έξακριβώσαμε 7% ψυχοπαθείς. Στά παιδιά του σχολείου 50% καθυστερημένα και δυσκολοπαιδαγωγήτα. 'Από τίς 2.000 μόνο ένας έχει τελειώσει τό γυμνάσιο και επανειλημένως απέτυχε στο Πανεπιστήμιο.

Δέν έχουν κανένα έπιστήμονα: ο γιατρός, ο γραμματέας κ.λ.π. είναι από τη Νότιο 'Ελλάδα. Τούς βασανίζει τό συναίσθημα της μειονεκτικότητας αντικρύζοντας τούς άλλους "Ελληνες και στίς έρωτήσεις μας άπαντοδσαν ότι παραμελούνται από τό κράτος και ότι δέν τούς αφήνουν να μάθουν γράμματα!... "Έχουν άγνοια του κινδύνου των! Δυστυχώς ή αναχώρησή μας δέν μας επέτρεψε να συνεχίσουμε την έρευνα στίς λεπτομέρειές της. Είναι όλοι πρόσφυγες από την 'Ανατολική Θράκη και ήλθαν στην περιφέρεια Σερρών τό 1923. Οί περισσότεροι στεγάζονται σέ πρόχειρα σπίτια, που τούς έκανε τότε τό κράτος. Πολλές οικογένειες είναι πολυμελείς (άνω των 7 ατόμων) και στε-

Η ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Του Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΚΡΟΖΑ

Συναίσθημα είναι έπίζηση ευθυμίας ή δυσθυμίας, ευχαρίστησης ή δυσαρέσκειας, χαράς ή πόνου. Συναίσθημα είναι περιεκτικό όνομα για όλες τίς καταστάσεις ψυχικής ήδονής του ανθρώπου ή πίκρας.

Είναι χτυπητό τό συναίσθημα στη ζωή του προσχολικού παιδιού. Τί ρόλο παίζει στα πρώτα βήματα του νέου ανθρώπου; Ποιά ή ταχτική σ' αυτό το γονέα και τό παιδαγωγό;

Τό συναίσθημα στα πρώτα χρόνια του παιδιού συνταυτίζεται με τό υλικό αίσθημα που συνδέεται με τη θρέψη του και την προσαρμογή του προς τό φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Τότε ανήκει στίς πρώτες συνειδητές υλικές έπίζησεις του παιδιού. Είναι πρωταρχική άφετηρία της ψυχικής ακόμα θαμπής παιδικής ζωής. Είναι ή νερομάννα όλων των άλλων ειδών έπίζησης του άγουρου παιδιού και όλων των γόνιμων σωματικών και πνευματικών του εκδηλώσεων.

Στά πρώτα του χρόνια τό παιδί πνιγμένο σέ άκαθόριστα σωματικά αίσθήματα βρίσκεται σέ καταστάσεις εύδρεστες ή δυσάρεστες. Οί δεύτερες μάλιστα είναι οι πιο πολλές. Αυτή είναι δυστυχώς ή μοίρα του ανθρώπου σ' όλη του τη ζωή. 'Η άθυμία από κρύο ή καιρικές μεταβολές ή από άκαθαρσία, πείνα, δίψα και πλήξη εκδηλώνεται με μορφασμούς, με φωνές και χειρονομίες δυσαρέσκειας. Κάποτε σέ πιο χτυπητές κακές συνθήκες και πικρές έπίζησεις του, ο μικρός τίς εκδηλώνει με δάκρυα και αναστεναγμούς. Κάποτε φυσικά όταν όλα πάνε καλά μέσα του τό γέλιο και ή χαρά άντανάκλανε στο γέλιο της μητέρας. 'Η δυσαρέσκεια

γάζονται μόνο σ' ένα ή δύο δωμάτια. 'Η ύγρασία τούς κατατρώνει, ή φτώχεια και ή άνέχεια τούς μαστίζει, καιτοι βρίσκονται στο πλουσιώτερο μέρος της Μακεδονίας, ή πνευματική καθυστέρηση τούς χαρακτηρίζει και ή άνηθικότητα (κλίσι προς τό γάμο κ.λ.π.) τούς βασανίζει από την έφηβική ηλικία... Θά έπρεπε να δοθί μια ιδιαίτερη προσοχή στο σημείο αυτό από τούς εκπαιδευτικούς και τούς κληρικούς μας.

(συνεχίζεται)

και άθυμία παρουσιάζονται πιο πολύ όταν οι ζωϊκές λειτουργίες του έμποδίζονται ή ένοχλοϋνται σοβαρά. 'Η ήδονή όμως συνδέεται με την υπερνίκηση ή τον παραμερισμό τέτοιων αναστατώσεων της βιολογικής του ζωής και τότε τό παιδί ευχοριστημένο χρονοτριβεί σ' ένέργειες κατάλληλες στην εξέλιξη του ψυχοφυσικού του οργανισμού. 'Ετσι άργότερα οι αίτίες της δυσαρέσκειας και εύαρέσκειας συνδεδεμένες συνειρμικά με άντικείμενα του περιβάλλοντος τό ώθούν άσυνείδητα να έπιδιώκη ό,τι τό ευχαρισταύν και να άποκρούη ό,τι τό δυσάραστούν ή τό βλάπτουν. Οί άναμνηστικές εικόνες που γίνονται με βραδυ ρυθμό τείνουν στο συναίσθημα να τό συνδέσουν συνειρμικά με την πράξη την άνάλογη, όταν την προβαθμίδα της μετά ταύτα βούλησή του. Στά μικρά παιδιά της προσχολικής ηλικίας τό όχι άκόμα έάστερο συναίσθημα οδηγεί τας' ευθείαν στην πράξη, στην κίνηση, στο παιχνίδι, στη μιμική εκδήλωση, κατά άσυνείητο αυθόρμητο τρόπο. Στο παιδί αυτό έπικρατεί ή άντικειμενική εκδήλωση του συναισθήματος. 'Η συναισθηματική ζωή προσχολικού παιδιού έτσι γίνεται πιο έντονη, πιο εκδηλωτική, άς της λείπη άκόμα το λογικό της βάθος, που παρουσιάζεται κατά τά χρόνια της φοίτησης στο δημοτικό σχολείο. Τό συναίσθημα στην προσχολική ζωή είναι πάρα πολύ ζωηρό και προκαλείται από αίτίες ή πράγματα μηδαμινά για τόν ηλικιωμένο και τό ώριμο παιδί. 'Η έκκρηξη του συναισθήματος είναι συχνή. Αυτό όρίζει τόν τόνο της λογικής βραδείας εξέλιξης. Είναι ο ήλιος που ώριμάζει τούς νοητικούς καρπούς της λογικής σκέψης. Αυτό προκαλεί έκφραστικές πλούσιες κινήσεις, που τονώνουν, τά μέγιστα, σώμα και πνεύμα. Μη νομίζωμε όμως έμεις οι ηλικιωμένοι ότι ή συναισθηματική ζωή του προσχολικού παιδιού είναι κάτι άνάλογο ή παραπλήσιο με τη δική μας. 'Απατώμεθα πολύ, γιατί παρουσιάζεται φτώχη, αλλοιώτικη μ' άλλο χρώμα και ρυθμό, γιατί όπως προείπαμε τό λογικό της ύπόβαθρο είναι άκόμα πολύ φτωχό. Κρίσεις, έννοιες και συλλογισμοί είναι άτελέστατοι και πρωτόγονοι και τέτοιοι, που κάνουν έντύπωση και γούστο και χαρές στο γονέα ή τη νηπιαγωγό. Με τίς ατέλειες αυτές τό παιδί ζή τη φυσική του συναισθηματική ζωή, που είναι ή πιο υγιεινή στη ψυχοφυσική

του σύστασης. Η μαγευτική αυτή ηλικία των ονείρων των παραμυθιών και των παιγνιδιών αποτελεί την έντονότερη εξόρμηση για την κατάκτηση της μετά ταύτα πολύχρωμης και πολυσύνθετης συναισθηματικής ζωής.

Πολλοί γονείς βλέποντας πόσο εύαισθητα είναι τα παιδιά στα βάσανα της καθημερινής ζωής, πιστεύουν πως είναι καλό γι' αυτά να τα απομακρύνουν από τούς ωδίνες, κρατώντας τα μακριά από συναισθηματικές διεγέρσεις. Άλλοι πάλι που σκληρύνθηκαν σιόν άγωνα της ύπαρξης κι είναι πάντα πνιγμένοι στη σκοπιμότητα και τούς τύπους κάθε ενέργειάς τους, βλέπουν στο συναισθηματικό πλούτο των παιδιών τους ένα εμπόδιο στόν άγωνα της ζωής. Και οι δυο όμαδες θέλουν ν' απορρίψουν τη συναισθηματική διεγερση στα παιδιά κατά τὸ δυνατότατο μέτρο. Τρομάζουν οὐ κάθε έκφραση τοῦ παιδικοῦ συναισθήματος και θεωροῦν τέτοιες διεγέρσεις σάν γελοῖες και περιφρονητικές. Δέν προσιοθάνονται πόσα καλά παίρνουν από τὸ συναισθηματικό παιδί. Η κατανόηση σ' αυτά ακόμα κοιμάται, συνειδητές σκέψεις δέν έχει ακόμα. Οι διεγέρσεις της ζωής τους έρχονται από τὸ συναισθηματικό, οι έμπειρίες τους σ' αυτό τείνουν και οι δυνάμεις της απλής ακόμα ψυχικής του ζωής απ' αυτό εκπηγάζουν. Τι λοιπόν θά τούς μείνει αν καταστρέψουμε τη συναισθηματική τους ζωή; Αυτό φαίνεται ολοκληρωτικό, όταν θά ίδουμε ποιά αποφασιστική σημασία έχουν οι συναισθηματικές δυνάμεις και σ' αυτή τη ζωή τοῦ ηλικιωμένου, σάν άφειτρία και άφόρμηση κάθε ζωτανής ενέργειας και δράσης. Άρα η ίσχυς τοῦ συναισθήματος δέν είναι πολυτέλεια, αλλά δύναμη.

Πρώτη και προτίστη συναισθηματική εκδήλωση είναι *η άγάπη πρὸς τὸν γονέα και τὸν παιδαγωγό*. Όταν αὐτούς δέν αγαπᾶ, οι ενέργειές τους δέν έχουν κανένα αποτέλεσμα. Μάλλον βλάπτουν αρκετά. Αν τὸ παιδί αγαπᾶ τὴ μητέρα του, τότε θά τὸ κατευθύνει εύκολα η άγωγή του στην ύπακοή. η θέλησή του δέν θά διασπάται. Οι φίλοι του τρόποι θά τὸ τονώσουν νά δεχτῇ από μέσα του κάθε επίδραση παιδαγωγική, κάθε διόρθωση τοῦ εξέλισσόμενου του χαρακτήρα. Με απότομη διαταγή και σκαιό τρόπο γεννᾶται μέσα του η αντίδραση και η αντίρρηση. Τόσο σπουδαίο λοιπόν είναι νά κερδίσει κανένας τὴν άγάπη τῶν παιδιῶν του: Καί όμως! Κοιτάζουμε σ' αυτό πρώτα με πείσμα και μανία και έτσι περιπίπτουμε σὲ απρκεττροφή. *Η άγάπη δέν πιάνεται κνηγώντας, οὔτε αποσπᾶται διὰ τῆς βίας*. Η άγάπη θ' αναπτυχθῇ σάν ἐλεύθερο και φυσικό δώρο. Οι δυσκολίες, πού ύφιστανται μεταξύ μητρίας και μητριοπαιδιών,

σ' αυτό πιθανότατα βρίσκουν τὴν αἰτιολόγησή τους. Ακριβώς η κληρονομιάμένη μητριά προχωρεῖ σὲ μητριοπαϊδία της συχνά με τὸ αγωνιώδες ἐρώτημα ἀντίκρου: «Θά κερδίσετε τὴν άγάπη μου;» Η σαρική μητέρα σ' αυτό είναι φυσική, άβίαστη και άμερόληπτη, δέν τοποθετεῖ πρώτα μέσα της αὐτὸ τὸ ἐρώτημα κι έτσι μόνη τώρα έχει μιὰ ἀνυπέρβλητη ὑπεροχή.

Άρα χωρίς άγάπη κι έμπιστοσύνη δέν μπορεί κανένας νά διευθύνει τὸ παιδί. Πολλές φορές όμως τὸ παιδί δυστυχῶς συναισθάνεται ὅτι η μητέρα του δέν τὸ αγαπᾶ, ἔτσι κι αν αὐτὴ από μέσα της τὸ αγαπᾶ. Ἐπειδὴ ακόμα δέν ἀνεπτύχθηκε η κρίση και η σκέψη του πορεξηγεῖ ἕναν κακό τρόπο της μητέρας σ' αὐτό, πού τὸν ἔδειξε γιὰ καλό του, κάποτε συμπτωματικά. Η καλή και μορφωμένη όμως μητέρα πάντα είναι γελαστή σὲ προσχολικό της παιδί, πάντα χαρούμενη και ἀστεία και προσπαθεῖ από κάθε εύκαιρία νά πιασῇ νά δημιουργήσῃ κάτι εύχαριστο, ἔξυπνο και κωμικό γιὰ νά ψυχαγωγῇ τὸ παιδί της, ἀποφεύγοντας κατά τὸ δυνατό τὴ σκυθρωπότητα και τὴν πίκρα της ζωής νά τὴν ἐκδηλώσῃ σὲ μικρὸ της παιδί.

Άλλά η μητρική άγάπη πρέπει νά είναι λογική και μετρημένη, φυσική κι ἐλεύθερη, ποτέ όμως ἀποπνικτική. Είναι ἀποπνικτική κείνη η μητέρα ἢ η νηπιαγωγός όταν τις σκέψεις και τις ενέργειες, τ' ἀστεία και τὰ παιγνίδια και γενικά ὅλα ὅσα κινούν τὸ μικρὸ ακόμα παιδί δέν τὰ παίρνουν ἀρκετά σὲ σοβαρά με τούς τρόπους τους. Ο,τι ἔμεις ὀνομάζουμε παιγνίδι, γιὰ τὸ παιδί είναι ἕνας ἐρευνητής της ζωής ὅχι λιγώτερο ἐνεργός ἀπὸ ὅτι είναι τὸ ἐργαστήριό στόν ἐπιστήμονα.

Στις ἀπασχολήσεις του τὸ παιδί θέλει νά μείνῃ ἀνενόχλητο, νά βυθιστῇ σὲ τοῦτο και κείνο, νά τὸ ἐπεξεργαστῇ, γιὰ νά βγάλῃ αὐτενεργά δικὰ του ἀπτά συμπεράσματα.

Σφάλμα λοιπόν θά κάνῃ η μητέρα αν τὸ ἀποσπᾶσῃ απ' αὐτὲς τις ἐλεύθερες ενέργειές του και τοῦ πνίξῃ τὴν άγάπη του πρὸς αὐτή. Σφάλμα μέγιστο θά κάνει αν ἐπικρίνῃ η κοροϊδέψῃ τὰ παιδικὰ του στοιχειώδη προϊόντα, μιὰ ζωγραφιὰ ἢ γενικά ἕνα χειροτέχνημα. Αὐτὸ γιὰ τὸ παιδί είναι ἔργο δημιουργικό και δέν κρίνεται με τὰ ἀμφίβολα κριτήρια τῶν μεγάλων. Άλλο σφάλμα της μητέρας είναι η μεγάλη τρυφερότητα και η ὑποχώρηση ἢ ἀπεριόριστη σὲ κάθε ἀπαίτηση τοῦ μικροῦ, πού γίνεται ἔτσι τύραννος και ἀντικοινωνικό ὄν, ἀποκρουστικό ἔπειτα σὲ σχολεῖο και τὴν κοινωνία. Η τρυφερότητα ἀπομαραινεί τὴν άγάπη. Η άγάπη εἶναι σάν ἡ τροφή, ἡ τρυφερότητα είναι σάν ἡ λειχουδιά, πού βλάβει τὴν ὑγεία της ψυχῆς. Ἄς ἀφήνωμε τὴ συναισθημα-

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ

Τοῦ κ. ΠΑΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ, Δντοῦ 33ου Σχολείου Πειραιῶς

Η βαθειὰ μελέτη της ἀνθρώπινης ψυχῆς ἔφερε τούς ἐρευνητάς της και τούς ἀνατόμους της σὲ μιὰ μυστήρια τοῦ ἀσυνείδητου. Βασικά και θεμελιώδη ψυχικά στοιχεῖα αποτελοῦν κεντρικές κατηγορίες της ψυχικής ζωῆς τοῦ ατόμου. Οι κατηγορίες αὐτὲς στήν ψυχολογική γλῶσσα φέρονται με τὰ ὀνόματα: *λειτουργίες και αξίες*. Ο,τι έχει ἄμεση σχέση με τις ἀνάγκες τοῦ σώματος και γενικώτερα τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅπως είναι ἡ άνάγκη της τροφῆς, της ἐνδυμασίας, τοῦ νεροῦ κλπ. ἀνήκει στις *βιολογικές ἀνάγκες*. Ο,τι ἀναφέρεται στις ἀνάγκες τῶν ἐνστικτῶν, ὅπως είναι τὸ ἐνστικτο της αὐτοσυντηρήσεως, τὸ σεξουαλικὸ ἐνστικτον, τὸ ἐνστικτο της ὁμαδικῆς διαδίσσεως, τὸ ἐνστικτο της κοινωνικῆς προστασίας, ἀνήκει στις *ἐνστικτώδεις τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκες*. Ἐκτός όμως ἀπὸ τις ἀνάγκες αὐτὲς ὁ ἀνθρώπος έχει τις *ψυχικές ἀνάγκες*. Τέτοιες είναι ὅσες γιὰ βάση τους ἔχουν τὴν αἰσθητική ζωή με τὴν πλατειὰ σημασία της λέξεως. Οι βιολογικές ἀνάγκες, οι ἐνστικτώδεις ἀνάγκες και οι ψυχικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκουν στήν κατηγορία τῶν *λειτουργιῶν*. Οι λειτουργίες, ἔχουν ἀντικειμενικό σκοπό, πῶς νά ικανοποιηθῇ μιὰ άνάγκη ἢ πῶς νά πραγματοποιηθῇ μιὰ ἀτομική τάση ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἠθική, πνευματική και κοινωνική συνέπεια. Με τὴ λειτουργία τὸ ἄτομο ζητεῖ νά κατακτήσῃ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο έχει άνάγκη, χωρίς ν' ἀνησυχῇ γιὰ τίποτε ἄλλο. Πάντα οι λειτουργίες ἔχουν σκοπὸ τὸ προσωπικό ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐγωϊστική ικανοποίηση, αποτελοῦν τὸ κατώτερο ἀπὸ ἠθική και

τική ζωή τοῦ παιδιοῦ νά ἐξελλισσεται ἀνενόχλητα. Αὐτὴ είναι πλούσια. Η ἐπίδραση ἢ ἄμεση τῶν μεγάλων φέρει ἐπιθευμένη ὑποκρισία. Ἄς ἀφήνωμε όμως τὸ παιδί σὲ ησυχία. Ἐτσι θά βγάλῃ, μιὰ μέρα, τὸ ἀρχικά τόσο ἀδύνατο φυτὸ ἀπροσδόκητα ἀνθῇ. Ἐκβιασμός δέν ἐπιτρέπεται. Προστασία μόνο συνιστᾶται.

ἀνθρωπιστική ἀποψη και κινούνται μακριὰ απ' τὴ σφαῖρα της ἀνώτερης ζωῆς, της πνευματικότητας τοῦ ἀνθρώπου. Πολὺ πεζοί και ρηχοί και πτωχοί ψυχικά και πνευματικά είναι οι ἀνθρωποι πού είναι σκλάβοι τοῦ λειτουργικοῦ συστήματος της ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἐκεῖνο όμως πού δίνει ἠθική ἀνωτερότητα κι' ἀληθινὴ πνευματικότητα στόν ἀνθρώπο είναι ὁ κόσμος τῶν ἀξιών. Ο,τι ἀναφέρεται ἔξω απ' τὸ λειτουργικό κόσμο της ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἔξω απ' τὸ ἀτομικό ἐγὼ ἀνήκει στόν τομέα τῶν ἀξιών. Η ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος ἔστω και με κίνδυνο της ζωῆς, ἡ ἀληθινὴ ἠθική, πού είναι σύμφωνη με τὸν ἠθικό νόμον τοῦ Κυρίου, ἡ ἀνιδιόκτητη θά λέγαμε ἠθική, ἡ κοινωνική δικαιοσύνη, πού σὲ βωμό της θυσιάζεται τὸ ἀτομικό συμφέρο γιὰ χάρη τοῦ κοινωνικοῦ, ἡ χριστιανική θρησκεία πού ἐδραιώθηκε με τὸ σταυρικό θάνατο τοῦ Θεοανθρώπου γιὰ χάρη της ἀνθρώπινης σωτηρίας, ἡ αὐτοθυσία ἐκείνων πού δόθηκαν γιὰ χάρη της ἐλευθερίας, πού ἔμεις ἔχομε σήμερα, και γενικά τὸ δόσιμο τοῦ ἑαυτοῦ μας γιὰ ἰδανικά ἀνώτερα ἔξω απ' τὴν περιοχή τοῦ ἐγὼ μας, ἀνήκουν στόν κόσμο τῶν ἀξιών. Είναι οι ἀνώτεροι πνευματικοὶ ἀνθρωποι, πού κρατοῦνε τις ἠθικές ἀξίες στή ζωή, δίνουν σ' αὐτὴ ἀνώτερο περιεχόμενο και ἀνώτερο νόημα και τὴν κάνουν τέτοια, ὥστε ν' ἀξίζῃ κανείς νά τὴ ζῇ και νά τὴ χαίρεται. Οι δούλοι τοῦ λειτουργικοῦ συστήματος της ἀνθρώπινης ψυχῆς είναι οι κατώτεροι ἀνθρωποι, ἐνῶ οι δουλωμένοι στις ἀξίες είναι οι ἀνώτεροι ἀνθρωποι της ζωῆς. Οι πρώτοι ἀνήκουν σὲ μιὰ ἀσυνείδητη τυπική ἠθική πού τὴ δημιουργεῖ τὸ ὑπερεγὼ. Κατὰ τὴν ἠθική αὐτὴ ὁ ἀνθρώπος δέν ὑπακούει σὲ ἀγαθὸ και στήν κλήση τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὑπακούει στόν ἑαυτό του και προσπαθεῖ νά μὴ φέρα σ' αὐτὸν λύπες και στενοχώριες φανταστικές ἢ πραγματικές. Οι δεύτεροι ἀνήκουν στόν κόσμο της συνειδητῆς ἠθ-

Η ΑΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΣΥΣΣΙΤΙΩΝ

ΤΟΥ Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Γεν. 'Επιθεωρητοῦ Σχολείων Α' Γεν. Περιφερείας

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Παραθέτομεν κατωτέρω χαρακτηριστικά τινα ἀποσπάσματα καὶ βραχυτάτας περικοπὰς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀξιολόγων ὑποβληθειῶν ἡμῖν ἐκθέσεων Δ)τῶν σχολείων διαφόρων εκπαιδευτικῶν περιφερειῶν (ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Εὐρυτανίας) δι' ὧν ἐκτίθενται παρατηρήσεις καὶ κρίσεις ἐξηγμέναι ἐκ τῆς ἀμέσου σχολικῆς ἐργασίας καὶ ζωῆς.

α) **Περικοπαὶ ἐξ εἰδικῶν ἐκθέσεων τῶν δ)τῶν τῶν σχολείων** μῖς τῶν ὀρεινότερων καὶ πενεσιέρων περιφερειῶν ἐν αἷς παραστατικῶς ἐκτίθεται ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν μαθητικῶν συσσιτίων ἐπὶ τῆς ὅλης σωματικῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐξελίξεως τῶν παιδιῶν:

«... Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισε λειτουργοῦν τὸ συσσίτιον ἤλλαξε τὸ χρῶμα τῶν μαθητῶν, τὰ κιτρινωπά καὶ ἀσθενικά πρόσωπά των ἤλλαξαν μορφήν, ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐδιαθεσία κατέστησαν μόνιμον ἐστίαν τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν καὶ τοῦτο διότι ἡ κατ' οἶκον χορηγούμενη τροφή δὲν ἀνταπεκρίνεται ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς αὐξήσεως τοῦ ὁργανισμοῦ των, δεδομένου ὅτι τὸ βιοτικόν ἐπίπεδον τῶν γονέων εἶναι χαμηλόν. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ αὐξησις τοῦ ὁργανισμοῦ ὀψήρξε, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καταφανῆς. Συγκεκριμένως, μαθητὴς πάσχων ἐξ ἀποβι-

κῆς. Ἡ διαγωγή τους ρυθμίζεται μὲ δάσκησιν τὰ συνειδητὰ κίνητρα τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς πράξεως. Συμβαίνει πολλὰς φορὰς στὴ ζωὴ μας νὰ ὑπάρχῃ μέσα μας καὶ νὰ κινῆται στὸ ἀσυνειδητό μας ἡ ἀναρχία αὐτῆ τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν ἀξιών καὶ νὰ δημιουργῇ συγκρούσεις. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίς σχέσεις πού ἔχουν ἐντὸς μας οἱ λειτουργίαι καὶ ἀξίες. Μόνο μιὰ ξεκαθαρισμένη ἠθική, πού ρίχνει τὸ κέντρο τοῦ βάρους συνειδητὰ στὶς ἀξίες, μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπ' τίς συγκρούσεις αὐτὲς καὶ ἀπὸ τὴν πάλῃ πού κάνει στὸ ὑποσυνείδητο τὸ ἐγὼ μας μὲ τὸ ὑπερεγὼ μας.

Βαρὺ πέφτει τὸ καθήκον μας νὰ προσπαθοῦμε μὲ τὸ λόγο, μὲ τὴ διδασκαλία,

ταμινώσεως διαπιστωθείσης κλινικῶς καὶ παρὰ τὰς συστάσεις τῶν ἱατρῶν ὅπως μὴ παρακολουθῇ τὰ μαθήματα, προσελθὼν εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τὸ λόγον καὶ μόνον τῆς προσλήψεως τοῦ συσσιτίου μετὰ πάροδον μηνὸς περιτοῦ ἀπὸ τῆς λειτουργίας τοῦ συσσιτίου καὶ χωρὶς νὰ τύχῃ οὐδεμιᾶς ἱατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως, ἔπαυσε νὰ ἔχῃ καταφανῆ τὰ συμπτώματα — τρεμούλιασμα ἄκρων — αὐτῆς.....

Λαμβάνοντες τὸ συσσίτιόν των ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σχολικῆς ἐργασίας... Ὡστόσο ἡ λειτουργία τοῦ μαθητικοῦ συσσιτίου συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου διὰ τῆς τακτικῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν... Διεπιστώσαμεν λοιπὸν ἀπόδοσιν εἰς τὰ μαθήματα, ἐντονωτέραν προσοχήν, νοημοσύνην ζωηρότεραν καὶ σωματικὴν ἀνάπτυξιν. Ὡς μορφωτικὸν δὲ μέσον τὸ συσσίτιον ὑπῆρξε ἄριστον καθόσον οἱ μαθηταὶ ἡσκήθησαν εἰς τὴν τάξιν, πειθαρχίαν, σεβασμὸν καὶ οἰκοκυρικὴν μόρφωσιν...

«... Μετὰ μεγίστης ὀγώνιας ὁ μαθητὴς ἀνέμενε τὴν ὥραν τοῦ διαλείμματος, ἵνα πληρῶσῃ τὸν κενὸν ἥδη στόμαχόν του μὲ τὸ συσσίτιον διότι ἡ οἰκογενεὰ δὲν διέθετε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἔν ξηρόν καὶ ἐλάχιστον εἰς ποσότητα τεμάχιον ἄρτου ἐξ ἀρροσίου... Δάσκαλε ὁμολογουμένως σωθήκαμε τὰ παιδιὰ μας ἐφέτος ἀπὸ τὰ μαθητικά συσσίτια... Ἐκ

μὲ τὸ παράδειγμα, με τὴν ἔξαρση ἠθικῶν πράξεων, με τὴν ἔξαρση καὶ τὴν ὑπερτόνισιν κάθε αὐτοθυσίας, πού γίνεται γιὰ τὸν κόσμον τῶν ἀξιών, νὰ δώσωμε στὸ παιδί νὰ ἐκτιμῇ καὶ ὑπερεκτιμῇ τίς ἀξίες. Νὰ θέσῃ αὐτὲς ὑπεράνω τῶν λειτουργιῶν. Ὁ βίος τῶν ἡρώων τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θρησκείας μορφώνει στὰ παιδιὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ ἐγὼ καὶ νεκρώνει τὸ ὑπερεγὼ, τὴν κατώτερη αὐτῆ ἠθικὴ. Ἔτσι προπαρασκευάζομε τὰ παιδιὰ μας καὶ μποροῦν νὰ γίνωνται δημιουργοὶ πνευματικῶν ἰδανικῶν.

Π. Α. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗΣ
Δ)ντὴς 33ου Σχολείου Πειραιῶς

τῶν 100 μαθητῶν μου οὐδεὶς παρουσιάσθη νὰ μὴν τρώγῃ τὸ γάλα ἢ τὰ λοιπὰ τρόφιμα...

«... Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν παρετηρεῖτο συνεχῶς αὐξοῦσα πρόοδος τῶν μαθητῶν εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς. Καταφανῆς ὑπῆρξεν ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις ἣν ἔσχεν τὸ μαθητικὸν συσσίτιον ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος, τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν. Ἐδίδαξαν αὐτοὺς ὅτι πρέπει νὰ σεβῶνται τὴν προτεραιότητα τῶν ἄλλων, νὰ μὴν ὀμιλοῦν καὶ χειρονομοῦν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ, νὰ πειθαρχοῦν καὶ νὰ ἐκτελοῦν προθύμως τὰς ὁδηγίας τῶν συμμαθητῶν των. Διὰ τοὺς ἄρρενας μαθητὰς τὸ συσσίτιον ἀποτελεῖ μίαν προεισαγωγὴν εἰς τὰς συνθήκας τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς.

«... Ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ διανομὴ τοῦ γάλακτος ὥς καὶ ἡ διανομὴ τοῦ τυροῦ καὶ βουτύρου γίνεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ σχολείου μου, οἵτινες μετὰ μεγάλης προθυμίας καὶ ἱκανοποιητικῆς χαρᾶς προσφέρουν τὰς ἐργασίας των. Ἡ τάξις, ἡ πειθαρχία καὶ ὁ σεβασμὸς ἔγιναν εἰς αὐτοὺς συνείδησις... Ἐκαλλιεργήθησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ αἱ ἐξῆς ἀρεταί: ἡ καθαριότης, ἡ καλαισθησία καὶ ἡ ἀγάπη...

«... Τὰ περισσότερα παρουσιάζοντα ὄψιν καχεκτικὴν, ἀδύνατα, ὠχρά, ἀδενόπαθη καὶ διαμένοντα εἰς ὕγρὰ καὶ ἀνήλια οἰκήματα διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν εἰς τρώγλας, εἶχον ἄμεσον ἀνάγκην τῆς βοηθείας καὶ τῆς συμπαραστάσεως τῶν ἰθυνόντων καὶ γενικῶς ὅλων ἐκείνων πού λατρεύουν τὸ παιδί... Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀδιαφορήσῃ τις διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ γάλακτος καὶ ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἀκόμη, καθ' ἣν στιγμήν ἔβλεπε τοὺς μαθητὰς τοῦ ν' ἀναμένοντες ὑπὸ βροχὴν, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ χιόνας ἡμίσειαν καὶ πλέον ὥραν ἐνωρίτερον διὰ νὰ λάβωσι τὸ συσσίτιόν των καὶ διὰ νὰ ἐλάχιστον περίσσευμα κατὰ τὴν διανομὴν νὰ ἐπαίρῃται τὸ ἥμισυ τῶν μαθητῶν... Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ κοινωνικὴν μορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἔσχε τὸ συσσίτιον. Ἐδωσαν εἰς τὸ παιδί νὰ αἰσθανθῇ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐναντι ἐκείνων, οἵτινες, τὸ ἐνεθυμήθησαν εἰς τὴν δυστυχίαν του. Ἐγνώρισε τοῦτο ὅτι ὑπάγεται εἰς μίαν ὀλότητα πού λέγεται Κράτος. Ὁ ἐπιδικώμενος σκοπὸς ὑπὸ τῶν Μ. Σ. ἐπετεύχθη ἀπολύτως...

«... Ἡ προσοχὴ ὅλων ἦτο ἐντονὸς καὶ ἀκούραστη διότι δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε οὐδεμία ἐσωτερικὴ ἐνόχλησις πού πάντοτε, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων, εἶναι ἡ πείνα...

«... Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ θεσμός τῶν Μ. Σ. εἶναι ἑθνοσωτήριος, διότι ἐκτὸς τῆς ἐνισχύσεως τῆς υγείας τῶν μαθητῶν, ἐνισχύουν καὶ τὰς προσπάθειας

τοῦ σχολείου πρὸς μείωσιν τῶν κακῶν ἔξεων... Ἡ καθημερινὴ ὁμαδικὴ προσευχὴ ἐπέδρασεν ἰσχυρῶς καὶ εἰς τὰ πλεόν θρησκευτικῶς ἀπαιδαγώγητα παιδιὰ, ἀτινα καὶ μόνον τῶν ἡσθάνθησαν ἀργότερον τὴν ἀνάγκην νὰ προσευχηθοῦν. Ἐκαλλιεργήθησαν αἱ ἀρεταὶ τῆς τάξεως, καθαριότητος, εὐγενείας, καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀγάπης...

«... Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὑποσιτισμοῦ ἦσαν καταφανῆ, εἶχον δὲ ἀποκαρδιωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλης τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας. Μειωμένη κατὰ πολὺ ἦτο πρὸ τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Σ. ἡ ζωτικότητα, ἡ ἐνεργητικότητα τῶν μαθητῶν, ἡ ὁποία παρετηρήθη εἰς ἀφαντάστως μεγάλον βαθμὸν μετὰ τὴν λειτουργίαν τοῦτου... Μοῦ εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὴν χαρὰν, τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν πού ἐδοκίμασαν τὰ παιδιὰ μου εἰς τὸ ἄκουσμα καὶ μόνον τῆς λειτουργίας Μ. Σ. ... Τὸ συσσίτιον εἶχε γίνῃ τὸ κέντρον τῶν συζητήσεων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου... Ἡ ἀνυπομονή καὶ ἡ ἀγωνία μὲ τὴν ὁποίαν ἐπερίμεναν κάθε φορὰν τὴν ὥραν τῆς διανομῆς τῶν τροφίμων, ἦτο συγκινητικὴ... Ἐγένετο τοῦτο ἡ αἰτία νὰ αὐξηθῇ εἰς μερικὰ παιδιὰ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ καλωσύνη. Πολλὰ παιδιὰ μὲ προθυμίαν καὶ χαρὰ ἐδίδον μικρὸν τεμάχιον ἄρτου εἰς τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως, εἴτε λόγῳ ληημοσύνης, δὲν ἔφερον μαζί των διὰ νὰ πάρουν τὸ βούτυρόν των...

«... Οἱ μαθηταὶ διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ροφήματος καὶ τὴν διανομὴν ἐωμίσθησαν εὐθόνας καὶ καθήκοντα...

«... Μαθηταὶ τινες φοιτῶντες ἕως τότε ἀτάκτως προσήρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον τακτικῶς καὶ κατὰ πολλὰς ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων ἀδημονοῦντες νὰ λάβωσι τὸ πρόγευμά των...

«... Μὲ βουρκωμένα μάτια παρεκάλουν οἱ μαθηταὶ νὰ συνεχισθῇ ἡ παροχὴ τοῦ ροφήματος καὶ πέραν τοῦ τριμήνου, προτείναντες νὰ παρασκευάζεται τοῦτο καὶ ἄνευ σακχαρώς μὲ ὀλίγον ἄλας μαγειρικόν. Μὲ ἐναγκαλισμοὺς καὶ χοροπηδήματα ἐδέχθησαν τὴν εἴδησιν τῆς συνεχίσεως ὥς καὶ πρότερον...

«... Οἱ γονεῖς καὶ οἱ μαθηταὶ θὰ δεχθοῦν μὲ ἀληθινὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν τὴν ἀγγελίαν τῆς συνεχίσεως αὐτῶν καὶ τῆς μεταβολῆς των εἰς μόνιμον θεσμόν ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸ σχολεῖον...

«... Ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ φρονηματισμοῦ ἐξ ἄλλου τὸ συσσίτιον ἐνεφάνισε κατὰ τρόπον αἰσθητὸν τὴν μέριμναν τῆς Πατρίδος ὑπὲρ τῶν τέκνων τῶν ἀπορωτέρων στρωμάτων τοῦ Λαοῦ καὶ ἐδημιούργησεν ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις...

«... Ἀκόμη ἡ ἀπόκτησις τοῦ θάρρους

διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ζωῆς μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας διὲν εἶναι μόνον εἰς τὰς τραγικὰς δι' αὐτοὺς στιγμὰς τῆς ζωῆς των, ἀλλὰ ἔχουν ἀμέριστον τὴν κρατικήν στοργήν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ οὕτω αὐθόρμητα καὶ ἀβάστα γεννᾶται τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα...».

«... Δύναμαι νὰ εἶπω τὴν σκληρὰν ἀλήθειαν καθ' ἣν ἡ μοναδικὴ τροφὴ ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς τὸ πλεῖστον τῶν μαθητῶν ἀπετέλει πολλάκις τὸ ἐν τῷ σχολείῳ παρεχόμενον συσσίτιον... Διὰ τὰς μαθητρίας ἡ λειτουργία τοῦ συσσιτίου ἀπετέλεσε σειρὰν μαθημάτων οἰκοκυρικῆς...».

β) Παραθέτομεν, ἐν συνεχείᾳ, ἀποσπάσματα ἐξ ἐκθέσεων ὑποβληθεισῶν ἡμῖν ὑπὸ Δ)ντων σχολειῶν ἐτέρων ὁρεινῶν περιφερειῶν ἔχοντα οὕτω:

1. «... Ἔργον ἄχαρι ἐπιτελεῖ ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ δίκου ἢ καὶ ὑπὸ πάντων κατηγορουμένου θεομοῦ. Ἄλλ' ἐξ Ἰσοῦ ἄχαρι ἔργον εἶναι καὶ τοῦ παγκοίνως ἀγνωρισμένου θεομοῦ τὸ ἐγκώμιον. Καὶ ὁμολογοῦμεν διὲν ἀδυνατοῦμεν νὰ θεωρήσωμεν θεομόν ἕτερον πλὴν τῶν Μαθητικῶν συσσιτίων ἐπιτυχόντα τοσοῦτον, ὅσον τοῦλάχιστον αὐτός: παρέλαβεν ράκη καὶ παραδίδει ἀνθρώπους! παρέλαβεν προφυματικούς καὶ παραδίδει ὑγιείς! παρέλαβεν τροφίμους σανατορίων καὶ τοὺς ἐδῶρσεν ὑγείαν. Ἐπάλαψεν ὡς ἄλλος Διγενῆς μὲ τὸν χάροντα καὶ ἀπεδείχθη τοῦ τελευταίου εὐτυχέστερος. Ἐνίκησε τὸν ἀνίκητο ἀντίπαλο καὶ στὰ μαρμαμένα χεῖλη τῶν παιδιῶν μας, τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐσκόρπισε τὸ χαμένο χαμόγελο καὶ στὰ σκελετωμένα σώματα σάρκες. Ποῖος μὲ ἀποτροπιασμὸν καὶ φρίκην δὲν ἐνθυμεῖται τῶν ἑλληνοπαίδων τὸ χῶμα, τῶν ἰδίων τὴν ἀδυναμία, τῶν αὐτῶν τὴν καχεκτικότητα, τῶν τέκνων μας τὴν ἀνορεξίαν, ἥτις τὰ πάντα καταλαβοῦσα, κατέλαβε τέλος καὶ τῶν παιγνιδίων των τὸν ἥλιον; Ποῖος δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ ἀσυγκινήτως τοὺς δίκην πελεκάνων Ἑλληνόπαιδας, οἵτινες ὡς κυτάρισσοι πανύψηλοι ὕψοντο, ὡς κηρὸς ἐτήκοντο καὶ κατήντων λεπτότεροι καὶ τοῦ πάχους τῶν ὀστέων των; Ἀλλὰ καὶ ποῖος ἄραγε δύναται ν' ἀναπολῇ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, νὰ πιστεύσῃ ἐλικρινῶς, διὲν τὰ ὅσα ἐσαρκώθησαν, αἱ σάρκες ἐξωποιοήθησαν καὶ τὰ τέκνα μας ἐπαιδικοποιήθησαν; Διότι καὶ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν συμπληροῦντες — ἐκ τῆς πικρᾶς πείρας — τὴν λαϊκὴν παροιμίαν «νηστικὸ ἀρκούδι δὲ χορεύει», οὐχὶ μόνον δὲν χορεύει ἀλλ' οὕτε ζῇ...».

2. «... Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ νὰ εἴπω τις, διὲν ἂν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν χρήσιμα τὰ Μαθητικὰ Συσσίτια, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν ὑπῆρξαν πολλὰ πλὴν χρήσιμα! Διότι ἐνῶ εἰς ἄλλα μέρη

δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συμπλήρωμα, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν εἶναι ἡ βῆσις τῆς καθημερινῆς τροφῆς τῶν παιδῶν. Ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας πολλάκις ἠρώτα τοὺς μαθητὰς του περὶ τῆς καθημερινῆς τροφῆς των. Καὶ ὀφείλει νὰ εἴπῃ, διὲν ἐκίνει τὴν κεφαλὴν του μετὰ πολλοῦ σκεπτικισμοῦ ὡς πρὸς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας ἀκούων διὲν ἤκουεν καὶ ἐξακριβῶν ὅ,τι ἐξηκρίβωνεν. Τὰ 80 ο)ο τῶν μαθητῶν του τὰς 200 καὶ πλέον ἐπὶ τῶν 270 ἡμερῶν λειτουργίας τοῦ σχολείου ἐτρέφοντο μὲ ἐν κοιλίᾳ ἑλαίου. Ἐνίοτε ἔλειπε καὶ αὐτό: καὶ ὀλίγον ἄρτον. Πολλάκις ἐστεροῦντο καὶ τούτων. Αἱ δὲ εἰδικαὶ συνθήκαι τοῦ ἡμετέρου χωρίου ἐπεδείκνυν ἔτι πλέον τὴν κατάστασιν. Καὶ ἤδη ἐρωτῶμεν: δύνανται λοιπὸν νὰ θεωρηθῶσι συμπλήρωμα τῆς τροφῆς τῶν μαθητῶν μας τὰ μαθητικὰ συσσίτια ἢ μήπως εἶναι ἡ κυρία βῆσις αὐτῆς;...».

3. «... Καὶ εἰς παρατήρησιν διὲν οὕτως εἰς τὸ δυσβάστακτον φορτίον του προσθέτει οὕτως ἄλλον, ἀπαντῶμεν: ὅχι: διότι θὰ κερδίσῃ ἀπὸ ἀπόψεως προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τῶν μαθητῶν του. Θὰ τοὺς ἴδῃ νὰ μεταβάλλονται παρעוῦς καὶ νὰ γίνωνται προσεκτικώτεροι ἐπιμελεστέροι, ἡσυχώτεροι, ἐργαστικώτεροι, παιδικώτεροι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τονίζομεν περισσότερο, καθ' ὅσον καθ' ἡμᾶς κινδυνεύομεν κίνδυνον μέγα ἀπὸ πρόωρον γήρας. Εὐκόλως συναντᾷ κανεὶς γεροντικὰς ψυχὰς εἰς παιδικὰ σώματα. Καὶ τοῦτο ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς μέγιστον κακὸν καὶ ὡς χειρότερον οἰωνόν. Ἡ αἰσιοδοξία — ἡ ἐν πολλοῖς μήτηρ πάσης προόδου — ἐπανερχεται εἰς τὰ μαρμαμένα σώματα καὶ ἡ δρεῖς δι' ἐργασίαν ἀμειλλᾷται μὲ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰ διάφορα μαθήματα.

Ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τοῦτο προσθέτομεν: εὐχαρίστως θὰ ἐδεχόμεθα καὶ ἕτερον δεικναιολογημένον βάρος, ἐφ' ὅθ' εἴχομεν τοσοῦτον κέρδος...».

4. «... Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν Μαθητικῶν Συσσιτίων εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, διὲν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συσσιτίων, πολλοὶ μαθηταὶ ἤρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον ἐντελῶς νηστικοὶ ἢ ἔτρωγον κατὰ ἀνεπαρκέστατα. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ τώρα μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς παροχῆς τοῦ γάλακτος. Ὅπως γράφουν εἰς τὰς σχετικὰς ἐκθέσεις των οἱ μαθηταί, ὅλοι διεπίστωσαν αὐξήσειν τοῦ βάρους των, ἄλλας μεγαλύναν καὶ ἄλλος μικροτέραν. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ὀρθὸν τὴν αὐξήσειν ταύτην νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν συσσιτίων μόνον, πάντως ὅμως καὶ αὐτὰ συνέτελεσαν πολὺ εἰς τοῦτο.

Ἐξ ἄλλου ἐν συγκρίσει μὲ προηγουμένα σχολικὰ ἔτη ἡ ὑγεία τῶν μαθητῶν

ἐμφανίζεται πολὺ καλυτέρα. Οἱ ἀσθενήσαντες κατὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος εἶναι πολὺ ὀλιγώτεροι καὶ ἐπιδημίας διάφοροι ποῦ παρουσιάζοντο ἄλλοτε, ἐφέτος δὲν ἐνεφανίσθησαν. Πιθανὸν εἶναι νὰ ὀφείλῃται ἐν μέρει καὶ εἰς τα Μ. Σ. ... Εἶναι εἰς ὅλους γνωστόν, ὅτι καλυτέρον παρακολουθεῖ κανεὶς κατὰ ὅταν ἔχη φαγεῖ, παρὰ ὅταν πεινᾷ. Ὁ κενὸς στόμαχος καὶ τὴν προσοχὴν διασπᾷ καὶ τὴν μνήμην ἐξασθενεῖ καὶ τὴν διάθεσιν πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν διαλύει. Διὰ τοῦτο ἡ λειτουργία τῶν συσσιτίων εἰς τὰ χωρία τοῦλάχιστον εἶναι ἀπαραίτητος, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν χωρίων κατὰ τὸ πλεῖστον ὑποσιτίζονται...».

5. «... Ἡ ἀπόδοσις τῶν μαθημάτων γίνεται καλυτέρα, ἡ προσοχὴ τῶν πλεόντων καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ μνήμη των ζωηρότερα. Αἱ ἀπουσίαι ἐπίσης αἱ ὀφειλόμεναι εἰς συνήθειες μικροδιαθεσίας ἀποφεύγονται. Τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἡλικία τῶν μαθητῶν προήχθη τοῦλάχιστον κατὰ ἔν ἔτος...».

6. «... Ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμῶς ἀνατροφῆς μετὰ τῶν συσσιτούντων καὶ τῆς κατὰ καθῆκον παρακολουθήσεως διὰ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως τῆς σωματικῆς των ἐξελίξεως δύναται νὰ συναχθῇ τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι τὸ συσσίτιον, παρὰ τὴν ἑλλειπὴν μορφήν ὅφ' ἣν ἐλειτούργησεν, ἐπλήρωσε ζωτικὴν ἀνάγκην τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου τούτου, ὑποσιτίζομένων μέχρι λιμοῦ κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν των καὶ ἔσχεν ἐκδήλωσιν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς καθόλου σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τούτων. Ὡς πρόσθετος, σαφὴς καὶ οὐσιώδης ἔνδειξις τῆς ἐκ τοῦ συσσιτίου ὠφελείας δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὁργανισμοῦ τῶν συσσιτούντων εἰς τὰς διαφόρους ἐπιδημίας, παρὰ τὸν βαρὺν καὶ ὀψιμον ἐφετεινὸν χειμῶνα καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παρατηρηθεῖσαν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς μῆνας Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον τῶν παρελθόντων ἐτῶν, κάμψιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ τὴν μεγάλην νοσηρότητα ἐπὶ τῶν μαθητῶν μας. Γενικῶς ἡ ἱκανοποιητικὴ ὑγεινὴ των κατὰστασις κατὰ τὸ τρέχον ἔτος δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπὶ πενταετίαν συνεχῆ ἐργασίαν τοῦ συσσιτίου...».

«... Ἀξίαι μνείας ἐξωτερικευθεῖσαι ἐκδηλώσεις τῶν συσσιτούντων μαρτυροῦσαι ἡ θ ι κ ἡ ν β ε λ τ ι ὡ σ ι ν των, ὀφειλομένην ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀμεσον ἐπίδρασιν τοῦ χορηγουμένου συσσιτίου δὲν παρετηρήθησαν. Ἀναμφισβήτητον ὁμῶς τυγχάνει, ὅτι βαθύτεραι ἐνσυνειδητοὶ ἢ ἀσυνειδητοὶ ἡ θ ι κ α ἰ ἐπεξεργασίαι ἀσφαλῶς θὰ ἔβαρον χώραν εἰς τὰς ψυχὰς τούτων ἐξ αἰτίας τῆς ἐκδηλου-

μένης πρὸς τοὺτους ἐμπράκτως διὰ τοῦ συσσιτίου στοργικῆς μερίμνης τοῦ Κράτους καὶ τῆς κοινωνίας. Οὕτω διὰ τοῦ συσσιτίου, οὐν τῇ ἱκανοποιήσει τῆς στοιχειοδεστέρας ζωτικῆς ἀνάγκης τῶν συσσιτούντων ἀσφαλῶς ἐπετεύχθη:

α) Ἀμβλυνσις τῶν ἀντικοινωνικῶν συναισθημάτων καὶ ἀπόθησις τῆς πικρίας ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἐκ τούτων ἐν στερήσει διαβιούντων....

β) Τόνωσις τῆς ἐμπιστοσύνης των πρὸς τοὺς συνανθρώπους των καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπὶ τῇ ἀντιλήψει, διὲν δὲν εἶναι ἐγκαταλειμμένοι καὶ ἀνυπεράσπιστοι ἐντὸς ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ὅτι περιβάλλονται στοργικῶς ἀπὸ ἑνα φιλικὸν κόσμον, καὶ

γ) δημοκρατικὴ ἀγωγή διὰ τῆς συνεστιάσεως καὶ τοῦ κοινοῦ δι' ὅλους σιτηρεσίου...».

7. «... Προσωπικῶς δὲν συμφωνῶ μὲ τὰς ἀπόψεις συναδέλφων τινῶν, οἵτινες ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ μικρὰ ὠφέλεια ἐκ τοῦ συσσιτίου εἶναι ἐπιζημία λόγῳ τῆς ἀπώλειας χρόνου (10' περίπου) ἀνευ ἀπώλειας καὶ τοῦ διαλείμματος διὰ τὸ παιγνίδι τῶν παίδων εἶναι ἐλαχίστη ἔναντι τῶν μεγίστων ἀποτελεσμάτων τὰ ὅποια ἔχει ἡ διοργάνωσις τῶν μαθητικῶν συσσιτίων μὲ τὴν παροχὴν καὶ μεσηβρινῆς τροφῆς. Διὰ τοὺς ἀδούρους, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος ὁ ἀριθμὸς εἰς τὸ ἡμέτερον σχολεῖον, ἡ ἀπώλεια καὶ περισσοτέρου χρόνου εἶναι ἐπ' ὠφελείᾳ των καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, δεδομένου, ὅτι μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὰς κακουχίας καὶ συμφορὰς τῶν ὁποίων ὑπέστη ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει μεγαλύτεραν ἀνάγκην ἐνίσχυσεως τοῦ ὁργανισμοῦ του διὰ τῆς χορηγήσεως ἐπικουρικῆς διατροφῆς...».

γ) Ἐν τέλει προστίθενται χαρακτηριστικαί—βραχεῖαι—περικοπαὶ ληφθεῖσαι κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τινῶν ἐκθέσεων διευθυντῶν σχολειῶν περιφερειῶν Ἀθηνῶν.

«... Οἱ μαθηταὶ ἦσαν εὐπειθέστεροι καὶ προσεκτικώτεροι καὶ ἐν τῇ τάξει καὶ ἐν τοῖς διαλείμμασι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν Μ. Σ. ...».

«... Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν γονέων τῶν μαθητῶν ἐπέδρασε κάπως ἡ ἐνίσχυσις αὐτῶν τέκνων των, δημιουργήσασα εὐνοϊκὴν τινα ἀτμόσφαιραν διὰ τὴν καλλιτέραν ἀπόδοσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἔργου τοῦ σχολείου...».

«... Ἐπαύσεν ἡ δυστροφία καὶ τὸ μεμψίμοιρον τῶν μαθητῶν διὰ τὴν τροφὴν των καὶ δύνανται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι μετὰ κατεβρόχθισον τὴν λαμβανόμενὴν μερίδα. Ἐπαύσεν ἡ παρακολούθησις, ἡ ἐπίβλεψις

και αι παρακλήσεις των μητέρων να τρώγουν οι μαθηταί τα λαμβανόμενα ἐξ οἴκου...»

«... Παρατηρήθη διαύγεια πνεύματος και ισχυροτέρα θέλησις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς σχολικῆς ἐργασίας εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς τομείς τῆς σχολικῆς δράσεως, ἀλλὰ και εὐχερεστέρα ἀφομοίωσις τῆς διδασκομένης ὕλης κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας διεπιστώθη...».

«... Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν μαθητικῶν συσσιτίων διεπιστώσαμεν ὅτι ἡ προσέλευσις τῶν μαθητῶν εἰς τὰ μαθήματα τῶν ἐγένετο τὴν ἀκριβῆ ὥραν και ἐρρυθμίσθη ἀρκούντως τὸ φαινόμενον τῆς ἀτάκτου φοιτήσεως τῶν μαθητῶν. Τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν ἠλλαξαν ὅψιν και χῶρις ὑπερβολὴν ἔνα χρῶμα χαρᾶς και ὑγείας ἐκάλυπεν τὰ μέχρι πρότερον ὠχρὰ πρόσωπά των. Οἱ μαθηταί μετ' ἐνδιαφέροντος και προσοχῆς παρηκολούθουν τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων και ἐβελτιώθη ἡ ἀπόδοσις των εἰς τὰ μαθήματα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ γλωσσικά και ἀριθμητικὰ. Ἐπίσης παρατηρήθη πρόοδος εἰς τὴν κατ' οἶκον ἀνατιθεμένην ἐργασίαν. Οἱ μαθηταί ἤρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον ἀρκούντως προπαρασκευασμένοι εἰς τὰ διάφορα μαθήματα...».

«... Ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν παρατηρήθη αἰσθητὴ βελτίωσις τῆς ἐπιδόσεως των, ἀλλὰ και γενικώτερον πνευματικὴ διαύγεια μετ' ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν ἀποτελεσμάτων ἐν τῇ καθ' ὅλου σχολικῇ ἐργασίᾳ και τῇ διαγωγῇ ἐν γένει. Πρὸς τοῦτοις παρατηρήθη συνειδητοποίησις τῆς σχολικῆς ζωῆς, εὐταξία, ἀλληλεγγύη, σεβασμὸς καὶ ὑπακοή...».

«... Ἡ παρατηρηθεῖσα βελτίωσις τῆς σωματικῆς εὐρωστίας ὑπῆρξε καταφανὴς ἀπὸ τοῦ πρώτου μηνός. Τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν ἔλαμπον ἀπὸ χαρᾶν και ἤρχισαν νὰ ἀποκτοῦν τὸ ροδόχρουν χρῶμα τῆς ὑγείας. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς σωματικῆς ὑγείας τὸ παρασχεδὲν μαθητικὸν συσσίτιον συνετέλεσε μεγάλως και εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν, διότι ἡ ὁμαδικὴ λήψις προγεύματος ἐπέδρασεν εὐεργετικῶς ἐπὶ τοῦ ἥθους αὐτῶν λόγῳ τοῦ ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐπικρατήσαντος πνεύματος συνεργασίας και ἀλληλεγγύης. Ἡ πρόοδος ὑπῆρξε θετικώτερη, οἱ μαθηταί ἤρχισαν νὰ κινούνται ζωηρότερον και νὰ ἐργάζονται μετὰ μεγαλυτέρας ἀποδοτικότητος. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ συσσιτίου ὑπῆρξε μεγάλῃς σημασίας διότι ἐδημιούργησεν εἰς τὸ παιδί τὸ αἶσθημα τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως και Κρατικῆς μερίμνης και τὸ ἀνεβίβασεν εἰς ἀνωτέρας σφύρας πολιτισμοῦ...».

«... Συγκρίνοντες τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς λειτουργίας τῶν συσσιτίων εὐρίσκομεν τεραστίαν διαφορὰν εἰς τὴν

ἐπίδοσιν τῶν μαθημῶν και εἰς ἀποτελέσματα...»

«... Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀποδόσεως ἀποτελεσμάτων ἡ λειτουργία ὑπῆρξε λίαν εὐεργετικὴ, διότι οἱ μαθηταί ἠδύναντο νὰ παρακολουθοῦν τὰ μαθήματα και νὰ ἐργάζονται χωρὶς νὰ ἀποσπᾶται ἡ προσοχή των ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ τοῦ σχολείου. Διὰ τῆς μετᾶξιν, ἀκριβείαν και δικαιοσύνην διανομῆς ὥς και διὰ τῆς ἀναθέσεως διαφόρων ἐργασιῶν εἰς τοὺς μαθητὰς ἐδημιουργήθη ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀγάπη αὐτῶν πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἐσυνήθισαν εἰς τὴν τάξιν, ἀκριβείαν, ὑπομονὴν, ὑπακοήν, πειθαρχίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐδόθησαν ἀφορμαί και εὐκαιρίαι δι' ἐκδηλώσεις ἀγάπης και ἀλληλοβοηθείας μετὰ τῶν μαθητῶν...»

«... Μαθηταί ζαρωμένοι και συνεσταλμένοι, μετ' ἀδιαφορίαν και ἀποχὴν ἀπὸ τὸ παιγνίδι και τὴν σχολικὴν ζωὴν μετεβλήθησαν ἄρδην. Τὸ γέλοιο και ἡ χαρὰ ἐξωγραφίσθησαν εἰς τὸ πρόσωπόν των και δυναμωμένα σωματικά και ἀπολυτρωμένα ψυχικά ἀπὸ τὴν ψυχοφθόρον ἀγωνίαν τοῦ συνεχοῦς ὑποστυτισμοῦ, ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσουν πρωτοφανὴ δραστηριότητα και ἐνδιαφέρον...»

«... Σημαντικὴ και καταφανὴς ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῆς προαγωγῆς και κανονικῆς ἐξελιξεως τῆς ψυχικῆς ὑγείας και ἀναπτύξεως τῶν παιδιῶν και τῆς καλλιέργειας και τόνωσης τῶν ἠθικοκοινωνικῶν και ἔθνικων συναισθημάτων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς σειρᾶς ἔξεων και κανόνων καλῆς συμπεριφορᾶς και ὑγιεινῆς και τῆς ἐδραιώσεως πεποιθήσεως ὅτι ἡ Κοινωνία και ἡ Πατρις ἐνδιαφέρεται και φροντίζει δι' αὐτὰς και ἡ Πολιτεία τὰ περιβάλλει διὰ τῆς στοργῆς τῆς...».

«... Ἡ φοιτητικὴ ἐπίσης ἐβελτιώθη σημαντικῶς, πρὸ παντός εἰς τοὺς ἀδιαφόρους και ἐστερημένους οἰκογενειακῆς παρακολουθήσεως, διότι ἐπιθυμούντες νὰ λάβουν τὸ συσσίτιόν των τὰς πρώτας ὥρας προσήρχοντο ἀνελλιπῶς εἰς τὸ σχολεῖον...»

«... Ἀληθινὴ πανήγυρις ἦτο ἡ ὥρα τοῦ συσσιτίου. Οἱ μικροὶ ἀνέμενον τὴν ὥραν νὰ παραλάβουν τὴν μερίδα των μετ' ἐξωγραφισμένην εἰς τὸ πρόσωπον τὴν ἀνυπομονουσίαν και μετ' ὀρεξιν ἐκδηλον ἔτρωγον τὰς μερίδας των.

Αἱ ζωηραὶ κινήσεις των ἐξεδήλουν τὴν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ σῶμα και εἰς τὸ πνεῦμα των. Ἄν και βραχὺ τὸ διάστημα, καθ' ὃ διήρκεσεν τὸ συσσίτιον εἰς τὰ ὠχρὰ πρόσωπα πολλῶν μαθητῶν παρατηρήθη νὰ ροδίξῃ ὑγεία και εὐεξία. Ἡ χαρὰ και ἱκανοποίησις ἦτο διάχυτος εἰς ὅλους συσσιτούντας...».

(συνεχίζεται)

ΕΥΑΓ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΑΙ ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Α. ΝΕΖΗ, Ἐπιθεωρητοῦ Σχολείων Φθιώτιδος

Αἱ Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις εἶναι, ὅπως και τὰ Μαθητικά Συσσίτια, μεγάλος και ἱερὸς θεσμὸς ἀποβλέπων εἰς τὴν προστασίαν και καλλιέργειαν τῆς σωματικῆς και ψυχικῆς ὑγείας τῶν παιδιῶν μας.

Καὶ ὁ σοβαρὸς αὐτὸς θεσμὸς εἶναι ἔργον τοῦ κ. Δ. Στεφάνου, ὅστις κινούμενος ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐννοίαν τοῦ καθήκοντος και ἀπὸ τὴν ἱερὰν ιδέαν νὰ δοθῇ ζωὴ εἰς τὴν αὐριανὴν Ἑλλάδα, πρῶτος συνέλαβε τὴν ιδέαν αὐτοῦ, τὴν ὑλοποίησε και ἐδημιούργησεν ἐν Ἑλλάδι τὰς Παιδικὰς Ἑξοχάς. Καὶ σήμερον μετ' εὐχαριστήσεως και ἱκανοποιήσεως βλέπομεν, ὅτι εἰς ὅλην τὴν Χώραν ὑπάρχουν περίπου 135 Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις, ἀρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, εἰς τὰς ὁποίας κατ' ἑτος χιλιάδες Ἑλληνοπαῖδων μεταβαίνουν τὸ θέρος και, ὅπου μέσσει εἰς ἕνα χαρούμενον περιβάλλον διέρχεται ἡ ζωὴ των εἰς τὰς ποικίλας τῆς ἐκφάνσεις.

Ὅλαι αἱ μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, λειτουργοῦσι ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν και ἐποπτείαν τῶν διδασκάλων και ἐπιθεωρητῶν, οἱ ὁποῖοι δίδουν εἰς αὐτὰς ὅλην τὴν τὴν θέρμην και ὅλην τὴν τὴν στοργήν, εἶναι ἄριστα ὁργανωμένοι, ἔχουν σαφεῖς κατευθύνσεις, ἐπιδιώξεις και σκοποὺς και ὥς πρὸς τὴν στέγασιν, τὴν διατροφήν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑγείας, τὴν κοινωνικὴν ἀνατροφήν και τὴν πνευματικὴν και ἔθνικὴν και θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν ἔχουν πλουσίαν ἀπόδοσιν και πλούσια ἐπιτεύγματα.

Αἱ Μαθητικαὶ κατασκηνώσεις εἶναι ἐν πρώτοις ἕνας βαθύτατος ἀνθρωπιστικὸς θεσμός. Εἰς αὐτὰς τὰ ἀσθενικά, τὰ ἀδενικά, τὰ ἀναιμικά και τὰ ἐπίνοσα παιδιὰ ἀνακτοῦν τὰς δυνάμεις των και ἀποκτοῦν τὴν ὑγείαν των. Εἰς αὐτὰς τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα, εἴτε λόγῳ πτωχείας, εἴτε λόγῳ ἐγκαταλείψεως και ἀθλίας διαβιώσεως, ἔχουν ἡλαττωμένας τὰς σωματικὰς, ψυχικὰς και πνευματικὰς τὴν δυνάμεις και ἀποτελοῦν ἐνίοτε ἐκμεταλλεύσιμον ὕλικόν, τῶν ἐπιτηδεῶν και σπρώχνονται πολλάκις εἰς τὴν ἀπόγνωσιν και τὴν

ἀπελπισίαν δηλ. τὰς τυφλὰς αὐτὰς δυνάμεις, τοῦ σταματοῦν τὴν ζωὴν, μετ' τὴν βοήθειαν. τὴν περιθάλψιν και τὴν περιποίησιν ἐπανευρίσκουν τὴν σωματικὴν εὐεξίαν και τὴν ἀναζωογόνησιν τῶν πνευματικῶν των λειτουργιῶν. Μετ' αὐτὰς Μαθητικὰς Κατασκηνώσεις τονώνομεν τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν μας και τὴν διεκολύνομεν διὰ ταχεῖαν και ἀνεπὶ τὴν ἐξέλιξιν. Εἶναι δὲ αἱ Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἡ θέλησις ἡ ἰδική μας, ἡ δυνατὴ θέλησις τοῦ Λαοῦ μας νὰ ἀνεβῇ πολιτιστικὰ εἰς ὑψηλότερα σημεῖα και εἰς ὠραιότερας ἀνθρωπιστικὰς βαθμίδας, διότι κρύπτουν αὐταὶ τὸν δυνατόν παλμόν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς νὰ ἐξαληφθῇ ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν μας και νὰ γίνῃ ἡ αὐριανὴ Ἑλλάδα ὁμορφῇ, ὠραία, δυνατὴ και ἱκανὴ δι' εὐρυτέρας ἀναζητήσεις και μεγαλυτέρας πραγματοποιήσεις.

Ἄλλ' ἀκόμη αἱ Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις εἶναι και Ἑθνικὸς θεσμός. Διότι οἱ μαθηταί ζοῦν εἰς αὐτὰς ἐντονώτατα μίαν ἠθικὴν, θρησκευτικὴν και κοινωνικὴν ζωὴν και προάγουν τὸ θρησκευτικὸν και πατριωτικὸν των συναισθημα. Εἰς τὰς Κατασκηνώσεις ἐνισχύεται ἡ θρησκευτικὸς και τόνωνται ὁ Ἑθνικὸς των παλμός. Εἰς αὐτὰς οἱ μικροὶ κατασκηνοῦνται ἀποκτοῦν τὰς ὠραίας και καλὰς συνηθείας τῆς τάξεως, τῆς καθαριότητος, τῆς ἀκριβείας, τῆς πειθαρχίας, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ὑποτογῆς, τῆς συνεργασίας, τῆς εὐκοσμίας, τῆς ἀγαγνωρίσεως δικαιωμάτων. Εἰς αὐτὰς ἀπακτοῦν συνειδήσιν τῆς ἐνότητος, τῆς ἀλληλοεξαρτήσεως, τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ ρυθμοῦ, τοῦ ὠραίου και μορφώνεται οὕτω ὁ χαρακτὴρ των και διαπλάσσεται ἡ προσωπικότης των. Εἰς αὐτὰς, βλέποντες οἱ μικροὶ πολῖται τὸ διαφέρον τοῦ Κράτους δι' αὐτοὺς, μονθάνουν ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των και, ὅταν μεγαλώσουν γίνονται καλοὶ ἄνθρωποι και καλοὶ πολῖται. Ἐξυπηρετομένης τοιούτου τρόπου κατὰ τὸν καύτερον τρόπον τῆς Ἑθνικῆς ὑπαθέσεως.

Τέλος αἱ Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις ἀ-

ποτελούν και **Κοινωνικόν** θεσμόν. Ἡ παιδική ἐξοχή εἶναι μία καλῶς ὀργανωμένη μικρὰ κοινωνία εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν οἱ μικροὶ μαθηταὶ καὶ ἀναπτύσσουν τὸ Κοινωνικὸν τῶν συναίσθημα. Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν παιδικὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν θεραπεύεται ἄριστα τὸ κοινωνικὸν ἰδεῶδες, οἱ μαθηταὶ κοινωνικοποιοῦν τὸ πνεῦμα τῶν καὶ ἀναπτύσσουν τὴν κοινωνικότητά των. Μὲ τὴν ὁμαδικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν διάγουν, ἀναπτύσσουν τὰς κοινωνικὰς τῶν ἀρετὰς, ἀποβάλλουν τὰς ἐγωϊστικὰς τῶν τάσεις καὶ διδάσκονται, ὅτι τὸ ἄτομον μόνον διὰ τοῦ συνόλου προάγεται καὶ προάγει καὶ τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ὅτι ἡ ὁργάνωσις τῆς κοινωνίας εἶναι ἐθνικὸν συμφέρον καὶ, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Ἔθνους ζῇ καὶ θεμελιούται εἰς Κοινωνίαν, αἵτινεν ὀργανώνουν τὴν ζωὴν τῶν μελῶν τῶν.

Ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω καθίσταται φανερόν, ὅτι αἱ Μαθητικαὶ Κατασκευαίσεις, ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκπολιτιστικότερα ἔργα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Αἱ Μαθητικαὶ Κατασκευαίσεις εἶναι, ἐν τελειᾷ ἀναλύσει, ἡ ἔκφρασις τῆς θελήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ παρόντος νὰ δημιουργήσῃ τὸ μέλλον τοῦ ὁραίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔκτασις τῆς ἀποστολῆς τῶν εἶναι τόσο μεγάλη, διαγράφεται σαφὴς ἡ ὑποχρέωσις ὧν τῶν παργόντων Πολιτείας, Κοινωνίας, Ἐκκλησίας, Ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων τοπικῶν Ἀρχῶν, ὅπως μεριμνήσουν καὶ ὅχι μόνον διατηρήσῃ αὐταί, ἀλλὰ καὶ ὁργανοῦν καλῶτερον καὶ ἐπεκταθῶν εἰς ὅλην τὴν Ἐπικράτειαν. Συγκεκριμένως ἐπιβάλλεται:

1. Νὰ γίνων Κατασκευαίσεις εἰς ὅλας τὰς Ἐκπαιδευτικὰς Περιφερείας τοῦ Κράτους καὶ διὰ δύο τουλάχιστον εἰς ἑκάστην Περιφέρειαν, μία ὁρεινὴ καὶ μία παραθαλασσίαν διὰ νὰ λαμβάνουν μέρος περισσότεροι μαθηταί.

2. Αἱ Κατασκευαίσεις νὰ ἔχουν πλήρεις μονίμους κτηριακὰς ἐγκαταστάσεις (ὕπνοτήρια, ἀναρρωτήριον, ἰατρεῖον, μαγειρεῖον, οἰνομεῖον, διαχείρισιν, ἀποθήκην, κλῖβανον, μηχανοστάσιον, πληντήριον, λουτρά, ἀποχωρητήρια, ἐστιατόριον κλπ.) ὡς καὶ ὑδραυλικὴν ἐγκατάστασιν καὶ πλήρη ἀποχέτεσιν.

3. Αἱ κατασκευαίσεις νὰ ἔχουν εἰδικὰ μόνιμα καὶ ἄρτια οἰκήματα διὰ τὴν στέγασιν ὅλου τοῦ προσωπικοῦ. Ἐπίσης καὶ εἰδικὸν Ἀρχηγεῖον καὶ ξενῶνα.

Τὸ μαγειρεῖον νὰ εἶναι κατασκευασμένον εἰς τρόπον, ὥστε τὸ φαγητὸν νὰ παρασκευάζεται εἰς 4 λέβητας συγχρόνως καὶ οὐχὶ εἰς ἓνα, ὡς συμβαίνει τῶρα. Ἔτσι τὸ φαγητόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότερων εἰς τὴν κασκήνωσιν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον πρέκει νὰ δίδεται μεγάλη καὶ ἰδιαίτερα προσοχή, θὰ γίνεταί καλῶτερον καὶ ὁρεκτικώτερον. Καὶ θὰ συντελῇ εἰς τὸ ν' ἀγαπᾶται ἡ Κατασκευή καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ θέλουν νὰ πηγαίνουν εἰς αὐτήν.

5. Ἐκάστη Κατασκευή νὰ πλουτισθῇ ἀπαραιτήτως μὲ παιδικὴν βιβλιοθήκην, μὲ κινηματογράφον, μὲ ραδιόφωνον, μὲ γυμναστήριον καὶ μὲ μηχανήματα παιδικῆς χορᾶς.

6. Ὁ χώρος διὰ τὰς παιδικὰς ἐξοχὰς πρέπει νὰ ἐπιλέγεται μετὰ ἰδιαίτερας ἐπιμελείας, διότι πρέπει νὰ πληροῖ ὁρισμένους ὅρους διὰ νὰ εἶναι καλὴ ἡ κατασκευή καὶ διὰ ἡ ἔκτασις του νὰ εἶναι μεγάλη περὶ τὰ 50 στρέμ., νὰ ἔχῃ ἀνάλογον ὑψόμετρον, κλῖμα ὑγιεινόν, συγκοινωνίαν καὶ πρὸ παντὸς δένδρα καὶ νερό.

7. Νὰ γίνων ἐντὸς τοῦ χώρου διάφορα ἔργα, ὥστε νὰ ἐξωραϊσθῇ καὶ νὰ διαμορφωθῇ οὗτος καταλλήλως ὡς π.χ. πλατεῖα, δρόμοι, πάρκον, ἀνθόκηπος, περίπτερα διὰ νὰ κάθηνται οἱ μαθηταί, λίμνη, πίδαξ, κολυμβητήριον, γήπεδον καὶ νὰ ἐγκατασταθῶν μορφωτικὰ παιγνίδια. Ἡ διακόσμησις τοῦ χώρου εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνεν.

8. Ὅλαι αἱ Κατασκευαίσεις καὶ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας καὶ ὑπαχθῶν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας.

9. Τὰ στελέχη νὰ ἐκλέγονται μετὰ προσοχῆς, διότι ἐξ αὐτῶν κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ καὶ εὐρυθμὸς λειτουργία τῶν κατασκευῶν. Καλὸν εἶναι νὰ ἔχουν, εἰ δυνατόν, εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν.

10. Τὰ στελέχη—Ἀρχηγοί, Κοινοτάρχαι, ὁμαδάρχαι, διαχειρισταί, ἀπαθηκάριοι, οἰκονόμοι, νὰ εἶναι ὅλοι καὶ νὰ ἀμοιβῶνται ἱκανοποιητικῶς.

Αἱ Παιδικαὶ Ἐξοχαὶ εἶναι θεσμός κατ' ἐξοχὴν φιλόλληλος. Αὐταὶ δίδουν ζωὴν εἰς τὴν ἐλπίδα τοῦ Ἔθνους μας, τὴν συνέχειαν τῆς φυλῆς μας. Αὐταὶ καλλιεργοῦν τὰ ὑψηλὰ μορφωτικὰ ἰδανικά τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, τὴν Πατρίδα, τὸν συνάνθρωπον. Εἶναι ἄξιοι τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ὅσοι τὰς ἐδημιούργησαν καὶ ὅσοι μεριμνοῦν διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐπέκτασίν των.

Π. Α. Ν.

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τοῦ κ. Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δ/ντοῦ Προτύπου Σχολείου Μεσολογγίου

α) Σχολικὴ καὶ κοινωνικὴ ἄποψις. Ἡ ὀρθογραφία, σὰν μορφωτικὸ στοιχεῖο, ἐξακολουθεῖ στὶς ἡμέρες μας ν' ἀπασχολῇ περισσότερο ἢ ἄλλοτε τοὺς λειτουργοὺς τῆς Στοιχειώδους Παιδείας. Οἱ λόγοι εἶναι οἱ ἑξῆς: Πρῶτον διότι ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἐπιστήμονος μέχρι καὶ τοῦ στοιχειώδως γραμματισμένου πολίτου, ἡ ὀρθογραφία θεωρεῖται ὡς τὸ βασικώτερον μορφωτικὸ γνώρισμα, δεύτερον διότι δι' αὐτῆς καὶ μόνον ἀξιοποιούμε τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς καὶ τρίτον διότι στὶς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις τοῦ Γυμνασίου, βάσει τοῦ Ν.Δ. τοῦ 1955, δίδεται στοὺς ἐξεταζομένους ὀρθογραφικὸ κείμενον δημοτικῆς ἢ καθαρευούσης ἐκ τοῦ διδασκέντος στὴν ἑκτὴ τάξιν ἀναγνωστικοῦ τῶν.

Πρὸ τῶν τοιούτων σχολικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων τίθεται σοβαρώτατο τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφικῆς κατάρτισεως τῶν μαθητῶν μας. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν πρώτην ἀκόμα τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἀρχίζομε τὴ διδασκαλίαν τῶν γραμματικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν ἀσκήσεων, πού ὀρίζει τὸ ἐπίσημο ἀναλυτικὸν μας πρόγραμμα.

β) Διδακτικὴ ἀντιμετώπισις. Οἱ ὀρθογραφικὰς ἀσκήσεις στὴν πρώτη τάξιν συνίστανται συνήθως στὴν ἀπομνημόνευσι καὶ ὀρθὴ γραφὴ μᾶς ἢ καὶ δύο λέξεων στὴν ἀντιγραφὴ προτάσεων ἢ στὴ γραφὴ τοιούτων καθ' ὑθαγόρευσιν, ὡς καὶ στὴν ὀρθὴ γραφὴ νέων λέξεων ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς πατριδογνωσίας ἢ τῶν λεκτικῶν ἀσκήσεων. Κατ' ἀνάλογον στὶς ἄλλες τάξεις δίδονται μεγαλύτερα ὀρθογραφικὰ κείμενα γι' ἀπομνημόνευσι καὶ ὑπαγορεύονται περισσότερες προτάσεις γιὰ γραφὴν. Στὶς ἀνώτερες δὲ τάξεις προστίθεται καὶ λεπτομερὴς ὀρθογραφικὴ καὶ Γραμματικὴ ἐπεξεργασία τῶν γραπτῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν.

Ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἐλέγχου τῶν ὀρθογραφικῶν ἀσκήσεων τῶν μαθητῶν ρυθμίζεται ἀνάλογα μὲ τὸν ἀτομικὸ ρυθμὸ ἐργασίας τοῦ διδασκάλου ἐκάστης τάξεως τῶν ὧρων τοῦ ἡμερησίου προγράμματος καὶ ἰδιαίτερα ἀνάλογα μὲ τὴ βαθύτερη ἐκτίμησιν πού τρέφει ὁ διδάσκαλος στὸ ὀρθογραφικὸ ζήτημα ὡς καὶ στὴν ἐπιμονὴν του πρὸς τὴν καθημερινὴ καὶ ἐπιμελημένη διόρθωσιν τῶν ὀρθογραφικῶν ἀσκήσεων τῶν μαθητῶν του.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ὡς γνωστὸν, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργασθῶν ὅλοι οἱ μαθηταὶ μας παρὰ τὶς ἀδιαμφισβήτητες ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν. Ἡμεῖς δὲ τοὺς κρίνουμε συνήθως μὲ τὰ ἴδια κριτήρια ζητώντας ἀπ' ὅλους τὴν ἴδια ἀπόδοσιν.

γ) Συνειδητὴ παραγνώρισις. Γιὰ τὴν ἐργασία ὅμως αὐτὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία τόσα πράγματα περιμένουμε, δὲν ἔχομε πῆ ποτε

τίποτε τὸ σοβαρὸ καὶ ψυχολογημένο. Οἱ διδακτικοὶ μας, στὶς ἐπίσημες παραδόσεις τους, θέλουν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ὀρθογραφικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν διὰ τῆς Γραμματικῆς. Πόσο ὅμως τοῦτο εἶναι δύσκολο ἔχομε ὅλοι μας ἀντιληφθῇ. Ἀπομένει λοιπὸν νὰ διαθέσωμε κάποια καλύτερη φροντίδα, νὰ ἐξασφαλίσωμε στὸ μάθημα αὐτὸ κάποια καλύτερη θέσιν στὸ ἡμερησίον πρόγραμμά μας καὶ νὰ δημιουργήσωμε σταθερώτερες προϋποθέσεις γιὰ μιὰ καλύτερη ἀφομοίωσιν τῶν προσφερομένων ὀρθογραφικῶν στοιχείων. Ἔτσι πιστεύομε πὼς θὰ λείψῃ ἡ παρατηρουμένη συνειδητὴ παραγνώρισις τοῦ σπουδαίου τούτου μαθήματος καὶ οἱ μαθηταὶ μας θὰ διδάσκωνται ἀπλᾶ καὶ ἀβίαστα, ἀπὸ τὴν πρώτην ἀκόμα τάξιν τὸ μάθημα τῆς ὀρθογραφίας τῶν. Διότι οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτης τάξεως πρέπει νὰ μάθουν νὰ ὀρθογραφοῦν ὁρισμένες λέξεις ἀπὸ κάθε ἐνότητα ἐργασίας εἴτε σὲ ξεχωριστὰ μαθήματα διδάσκουμε εἴτε μὲ τὴν ἑνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλίαν. Ἀπὸ τὴν ἐνότητα «**Τὸ διδακτὴριον**» π.χ. Πρέπει νὰ μάθουν τὶς λέξεις: **σχολεῖο, αἶθουσα, γραφεῖο, χάρτης, θρανίον, κρεμάστρα, κάθισμα, ἀλλή, εἰκόνα** δεδομένου ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ἐνότητος αὐτῆς θὰ κρατήσῃ μιὰ ἐβδομάδα τουλάχιστον.

Σεβόμεθα τὴ γνώμην τοῦ ἀξιότιμου πανεπιστημιακοῦ καθηγητοῦ κ. Σακελλαρίου, ὅστις στὸ περιοδικὸν τοῦ «Προμηθεύς» ἔτος Α' ἀρ. φύλλου 4 συνιστᾷ γιὰ τὴν πρώτην τάξιν τὶς λέξεις: **τά, νά, γάλα, μά, τό, σάν, σέ, δέκα, τὴν, δέν, τότε, μή, γιὰ, κι' ἄλλες** ἐν ὅλῳ 50 παρόμοιες. Ἀς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ ἔχομε τὴν γνώμην πὼς οἱ προτεινόμενες οὗτοι λέξεις οὔτε συνοχὴ παρουσιάζουν, οὔτε διδακτικὴ ἐνότητα μᾶς ἐνθυμίζουν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀπλᾶς εἶναι. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ κ.κ. Ἐπιθεωρηταὶ μας στὶς ἐπιθεωρήσεις τῶν κατὰ τοὺς μῆνας Μαΐου καὶ Ἰουνίου ζητοῦν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῆς πρώτης νὰ γράφουν δυσκολώτερες λέξεις, ὅπως, **ἀνθρωπος, ἄσπερος, τοῖχος** κ. ἄ. καὶ τὸ ἀλφαριθμητικὸν περιέχει δυσκολώτερες λέξεις ἀπὸ τὶς προτεινόμενες. Ἀκόμα δὲ καὶ ἡ νοητικὴ κατὰστασις τοῦ μεγαλυτέρου ποσοστοῦ τούτων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμε ὅχι μόνον δυσκολώτερες ἀλλὰ καὶ περισσότερες λέξεις.

Ἀπ' αὐτοῦ ξεκινώντας πιστεύομε πὼς εἶναι δυνατόν οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτης τάξεως νὰ μάθουν νὰ ὀρθογραφοῦν ὁρισμένες λέξεις ἀπὸ κάθε ἐνότητα ἐργασίας τῶν.

Κατὰ ταῦτα ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψιν μας τὶς πατριδογνωστικὰς ἐνότητες τοῦ προγράμματος, πού πρέπει νὰ διδασθῶν τὶς ἐποχικὰς καὶ εὐκαιριακὰς, πού εἶναι ἀδύνατον πάλι νὰ παραμεριστοῦν, φθάνομε σ' ἕναν ἀριθμὸν εἰ-

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Του κ. ΝΙΚΟΥ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Δ/λου Περιφέρειας Βερροίας

Η Γεωγραφία είναι μια επιστήμη και αποτελεί το σύνδεσμο ανάμεσα στις φυσικομαθηματικές και στις κοινωνικοπνευματικές επιστήμες. Με την εκπαιδευτική της αξία παρουσιάζεται σαν μια από τις μεγάλες παιδαγωγικές απασχολήσεις. Σήμερα μπορούμε να σημειώσουμε την στροφή που πήρε η νέα παιδαγωγική προς τις γνήσιες μεθόδους του νέου σχολείου που ξυπνούν τις δημιουργικές δυνάμεις του παιδιού και σφυρηλατούν μέσα του την αυτοκυριαρχία. Αυτή η στροφή με τις πραγματικές ιδέες που διεισέδωσαν οι μεγάλοι δάσκαλοι Pestalozzi, Froebel, Decroly, Claparède και Dewey συνετέλεσαν να συμβάλει και να δώσει στην Γεωγραφία άμεσως από το σχολείο στην σύγχρονη ανθρωπότητα την προνομιούχο θέση και ρόλο στη ζωή και πράξη και να βοηθήσει τους δασκάλους στο βαρύ τους έργο για τη γραμμή που θ' ακολουθήσουν.

Ο σκοπός της γνώσης της Γεωγραφίας, έχει πρακτικό ενδιαφέρον και πραγματική αξία. Εκτός από την διαμόρφωση του πνεύματος δίνει στο παιδί την έννοια της Γης και τις προσπάθειες του ανθρώπου για την καλύτερή του πάνω σ' αυτήν.

Αναπτύσσει το αίσθημα της παρατήρησης, καλλιεργεί τη μνήμη και τη φαντασία, εξασκεί την κρίση και το συλλογισμό, δίνει την έννοια του διαστήματος και της ιδιότητας του πνεύματος. Τέλος δίνει την αίσθηση της ζωής και της ενεργείας και φωτίζει τον πατριωτισμό μας.

Η Γεωγραφία παρουσιάζεται μέσα στη σχολική ζωή χωριστά η σε δυο τμήματα: Στην πατριδογνωσία και στην κυρίως Γεωγραφία. Με την πατριδογνωσία στις κατώτερες τάξεις προσπαθούμε με ελαφρώτερη και γενικότερη εργασία να φέρουμε το παιδί σε ευχάριστη αναστροφή με τα πράγματα του περιβάλλοντος κόσμου ούτως ώστε με την

κοιτινέντε περίπου γενικών διδακτικών εννοιών από τις οποίες θα βρουν εκατό τουλάχιστον μερικότερα θέματα. Μια λέξη στο κάθε μερικόν θέμα να διδάξουμε, έχουμε άμεσως - άμεσως εκατό λέξεις χωρίς εκείνες που θα προκύψουν αναγκαστικά από το αλφαριθμητικό. Όσοι δε εργάζονται, όπως ήμεις, με την Ε.Σ.Δ. συγκεντρώνουν περισσότερο ορθογραφικό υλικό, διότι οι κάρτες, που δίνουμε για αναγνωστικό υλικό, μας απασχολούν και ορθογραφικά. Σ' αυτό το πλούσιο ορθογραφικό υλικό της τάξεως αυτής χρειάζεται όχι συνειδητή παραγνώριση όπως γράφουμε στην αρχή, αλλά συνειδητή απασχόληση.

(Συνεχίζεται)

αυτοαίσθηση να κάνει κήμα του και ν' αποκτήσει έντονα βιώματα και συναισθηματικές εμπειρίες. Στις εμπειρίες αυτές της ζωτανής πραγματικότητας θα στηριχθεί η ανύψωση του παιδιού στην αλήθεια και στον κόσμο της αρετής.

Με την κυρίως Γεωγραφία στις ανώτερες τάξεις ο μαθητής θ' αποκτήσει καθαρότερες εμπειρίες βιωτικές και διοικητικές, θα κάνει με την αυτοάσκηση κτήμα του τον κόσμο που θα γνωρίσει απ' ευθείας ή με την βοήθεια των βιβλίων, του χαρτιού συλλογών κλπ. Από αυτά με τις δικές του δυνάμεις και την φαντασία του θα μάθει ότι αξίζει από φυσικής και ανθρωπίνης απόψεως για τη ζωή του αποκτούντος έτσι αυτοπεποίθηση στη ζωή του.

Υπήρξε μια εποχή που δεν είχαμε καμιά φροντίδα για την Γεωγραφία κι' όταν μπαίναμε στα σχολεία δεν την αντικρίναμε σ'α μια μέθοδο ικανή να μορφώσει το πνεύμα, αλλά σαν ένα μάθημα που δίνει στοιχεία γνώσεων. Σήμερα όμως η Γεωγραφία πήρε νέα μορφή και εξετάζει τις εκδηλώσεις της σύγχρονης ζωής κι' έχει μεγάλη σημασία για την αγωγή του πνεύματος γιατί καθορίζει τοπικά τη θέση των Γεωγραφικών φαινομένων, τα περιγράφει και τα συγκρίνει. Με την διδασκαλία της Γεωγραφίας, με τα εγχειρίδια, που έχουν πολλές εικόνες, με τις γεωγραφικές παραστάσεις, τα πανοραμικά σχέδια με την ζωντανή αφηγηματική διδασκαλία και την άμεση παρατήρηση, οι πολλές συλλογές από φωτογραφίες και χάρτες του σχολείου ευχάριστες όπου το παιδί ακούει γιγώτερα λόγια και βλέπει περισσότερα πράγματα.

Έχοντας και κριτήριο την βαθμίδα της ψυχικής εξέλιξης των παιδιών και την ηλικία των αρχίζουμε την πορεία μας στη διδασκαλία της Γεωγραφίας 1) από τα πιο γνωστά και τα πιο απλά και 2) από τις τοπικές ή χρονικές περιοχές.

Στην πατριδογνωσία αρχίζουμε από τα κοντά. Πάμε τα παιδιά περίπατο στο μέρος για το οποίο θα γίνει το μάθημα π.χ. το χωριό, το ποτάμι, η εκκλησία. Εκεί γίνεται η παρατήρηση και συζήτηση με την κατάλληλη οδηγία μας. Μετά γυρνώντας στην πόλη ανατείνουμε τις παραστάσεις και τα βιώματα των μαθητών με τη συζήτηση όλων επεξεργαζόμεστε το μάθημα και συμπληρώνουμε τελευταία έμεις ότι δεν καταλαβαίνουν οι μαθηταί.

Στο τέλος οι μαθηταί κάνουν αναπαράσταση με λιγνογραφίες και εκθέσεις.

Στο μάθημα όμως της κυρίως Γεωγραφίας που είναι η ειδικότης μας αδύνατο στον τό-

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ

Του κ. Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ, Δ/ντου 6)ταξίου Δημ. Σχολείου Νεστάνης Τριπόλεως

(Συνέχεια από το τεύχος 'Ιανουαρίου)

Θέμα: 'Η Τίγρις

Μ) 'Από κάτω στην κοιλιά της έχει λευκό χρώμα. Μ) Το σώμα της είναι πολύ εύλυγο. Μ) 'Η σπονδυλική της στήλη είναι ελαστική και κινείται εύκολα. Μ) 'Όταν κοιμάται γίνεται σαν κουλούρα. Μ) 'Όταν σέρνεται μέσα στα καλάμια πώς τα κάνει τα πόδια της; Μ) 'Έχεις ιδεί Νίκο γάτα όταν πάη να πιάση ποντίκια; Έτσι κι' αυτή. Δ)λος) Για τα δόντια της δεν άκουσα τίποτε. Μ) 'Έχει στόμα μεγάλο, κυνόδοντες και όστεοθάστες. Δ)λος) Φαντασθήτε πώς θα είναι το στόμα της. Μ) Μπορώ να είμαι οι κοπτήρες, πίσω οι κυνόδοντες, πιο πίσω οι τραπέζιτες και πίσω οι όστεοθάστες. Μ) 'Έχει δόντια ακριβώς όπως και ο Λέων. Δ)λος) Μπορώ να είμαι οι κοπτήρες, ακολουθούν οι μυτεροί κυνόδοντες, ύστερα από τους κυνόδοντες ακολουθεί ένα μέρος άδαιο και κατόπιν τα άλλα δόντια. Μ) 'Η ούρα της μοιάζει σαν φίδι. Δ)λος) Πώς το έννοης αυτό; Μ) Είναι μακριά, την κουλουριάζει, την στριφογυρίζει όπως το φίδι και την φέρνει ανάμεσα στα πόδια της. Μ) Δεν την σύρη κάτω, είναι περήφανη σαν το λιοντάρι. Δ)λος) Τώρα ποιος μπορεί να την φαντασθή και να περιγράψη; Μ) Το κεφάλι της είναι στρογγυλό, τ' αυτιά της στο επάνω μέρος του κεφαλιού της. Τα μάτια της γυαλίζουν σαν της γάτας και βλέπει μακριά. 'Έχει μουστάκια, κοπτήρες, κυνόδοντες και όστεοθάστες. Ο λαιμός της είναι κοντός και χονδρός με χείτη. Το σώμα της έχει μη-

πο που πρέπει να εξετασθή κάνοντας το μάθημα από χάρτες, τους 'Ατλαντες, έντυπα γεωγραφικών εκδόσεων, από πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν, από περιοδικά ή βιβλία και αφηγήσεις γονέων και ταξιδιών.

Τέλος σταθεροποιείται το μάθημα ολοκληρωτικά με τη χαρτογραφία, την έκθεση και περιήληψη και συγκριτικούς πίνακες των μαθητών.

Πάντως, τελειώνοντας, τονίζουμε ότι κάθε διδασκαλία με οποιαδήποτε μορφή θα διδαχθή πρέπει να δημιουργή ευχάριστη ψυχική διάθεση να συγκαταστή άμειωτο το διαφέρον των μαθητών και τους συνηθίζει στην αυτενέργεια παίρνοντας υπ' όψη τις ψυχολογικές, παιδαγωγικές και βιολογικές αρχές του Νέου Σχολείου κι' αποβαίνοντας στα χέρια του ικανού δασκάλου δημιουργική.

ΝΙΚΟΣ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

έως τρία μέτρα. Είναι μακρύτερη απ' το λιοντάρι. Στην κοιλιά της έχει χρώμα σαν άσπρο στακτί, στη ράχη της μαύρες γραμμές. Πόδια μέτρια αναλόγως του σώματος της. Κάτω στα πόδια. Δ)λος) Πώς λέγεται; Πέλμα-τρίχες για να μην ακούεται νύχια γαμψά και τα μαζεύει να μη τριβώνται. Στα μπροστινά πόδια έχει 5 δάκτυλα και τα πίσνα 4. Ούρα γυριστή και μπαίνει ανάμεσα στα μπροστινά πόδια της και δεν την σέρνει. Μ) 'Έχω να προσθέσω έχει καλή ακοή. Μ) Καί καλή όσφρησι.

Μ) Τώρα να πούμε τί τρώγει.—Είναι σαρκοφάγο τρώγει αγριόχοιρους, έλέφαντας, πιθήκους, ανθρώπους, κατοικίδια ζώα, φίδια χελώνες, αντιλόπες. Μ) 'Επιτίθεται πολύ είναι αιμοβόρον ζώον μόλις ιδή άλλο ζώον δεν το αφήνει να περάση, επιτίθεται. Μ) 'Όταν είναι πολύ πεινασμένη και τα παιδιά της τρώγει. Μ) 'Ακόμη και η μιά με την άλλη τρώνονται. Μ) 'Όταν δεν μπορεί να κυνηγήση πηγαίνει σε χωριά και τρώγει βόδια. Μ) Νέα δεν τρώγει ανθρώπους, άλλ' όταν γεράση. Δ)λος) Γιατί τους φυλλάγει να τους έχει όταν γεράση; Μ)ταί Γελούν. Δ)λος) Δεν τους τρώγει γιατί φοβάται. Πάντως όταν εύρσκη άλλα θηράματα εις την περιοχή της αποφεύγει να επιτίθεται κατά του ανθρώπου. 'Όταν όμως δοκιμάση τις σάρκες του ανθρώπου μεταβάλλεται εις φοβερών ανθρωποκυνγόν. Το 1849 μία τίγρις έφόνευσε εις διαστήματα 3 έτα 108 ανθρώπους. Μία άλλη υπελογίσθη ότι κατέτρωγεν 80 άτομα το χρόνο και τρίτη εξηνάγκασε το 1856 τους κατοίκους 13 χωριών να εγκαταλείψουν τα σπίτια των και τα καλλιεργήσιμα χωράφια τους έκτάσεως 650 τετρ. χιλόμετρα. Το 1869 μία πελώρια τίγρις κατεσπάραξε 127 ανθρώπους και κατέστησε αδιάβατο τον κεντρικώτερο δρόμο των 'Ινδιών, έως ότου κατάρθωσε ένας 'Αγγλος κυνηγός να τη φονεύση.

Δ)λος) Τώρα Μ) Να πούμε πώς πολλαπλασιάζεται. Μ) 'Η τίγρις γεννά μιά φορά το χρόνο 2—6 μικρά. Μ) Μά μας τα μπερδεύεις Μαρία. 'Η Μαρία έπαναλαμβάνει. 'Η τίγρις κλπ. Δ)λος) 'Έχει κανείς να προσθέση τίποτε; Δ)λος) Ποι τα βρήκες αυτά Μαρία; Μ) Εις το λεξικόν 'Ελευθερουδάκη. Μ) Τη φωλιά της τίγρις; Μ) Ζει μέσα στα καλάμια. Μ) Σε βρήκες και τρόπος είναι πιο σίγουρη, μου τράβηξε το χέρι μου. Μ) Δεν έχει το χρώμα του αρσενικού και δεν είναι σίγουρη. Μ) Τώρα να πούμε μέσα Βασιλη. Μ) Δεν υπάρχει τίποτα

έκει; Μ) Τὴν κτίζει; σὲ ἐρείπια παλαιῶν σπιτιῶν. Μ) Τὰ ἐρείπια παλαιῶν σπιτιῶν εἶναι μέσα στὴν πόλι. Μέσα στὴν πόλι θὰ ὑπάρῃ ἡ τίγρις· νὰ κτίσῃ τὴ φωλιά της; Μ) Δὲν τὴ κτίζει σὲ ἐρείπια. Διάβασα τὸ λεξικό, δὲν λέγει τίποτε. Δ)λος) Εἶναι δυνατόν νὰ κτίσῃ σὲ σπῖτια τὴ φωλιά της; Μ) Μέσα στὰ παρθένα δάση ποὺ νὰ βρεθοῦν τὰ σπῖτια; Τὴν κτίζει μέσα σὲ τρύπες, πυκνὰ δένδρα, θάμνους. Μ) Κάτω στὴ ρίζα τῶν δένδρων σχηματίζεται ἓνα βαθούλωμα· δὲν ξέρω πῶς γίνεται, τὸ εἶδα στὸν κινηματογράφο· ἐκεῖ κρύβει τὰ μικρά της. Μ) Οἱ κουφάλες αὐτὲς εἶναι πολὺ μεγάλες καὶ μποροῦν νὰ κατοικήσουν καὶ ἄνθρωποι στὴ ζούγκλα. Δ)λος) Τί συζητήσαμε; Μ) Πῶς πολλαπλασιάζεται καὶ ποὺ κτίζει τὴ φωλιά της. Δ)λος) Ἐχει σχέσι αὐτό; Μ) Βέβαια γιατί ἐκεῖ τοποθετεῖ τὰ μικρά της. Δ)λος) Τί συμφορήσαμε γιὰ τὸν πολλαπλασιασμό; Μ) Γεννᾶ 2—6 παιδιὰ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο. Κτίζει τὴ φωλιά της τρύπες, θάμνους, βράχους καὶ κουφάλες δένδρων.

Μ) Τώρα νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς ἐχθρούς της. Μ) Ἐχθρὸς ἔχει τὸν ἄνθρωπο, τοὺς μεγάλους πηθίκους, οὐραγκοτάγκο, Γορίλλα, τὸ βουβάλι καὶ τὸν ἐλέφαντα. Μ) Ὁ ἐλέφας δὲν εἶναι ἐχθρὸς. Μ) Αὐτὴ χύνεται στὸν ἐλέφαντα. Μ) Τότε δὲν εἶναι ἐχθρὸς. Μ) Τὴν συλαμβάνει καὶ τὴν σκοτώνει. Μ) Κάθε ζῶο ὅταν τοῦ ἐπιτίθεται ἄλλο θὰ ἀμυνθῇ. Μ) Μὰ ἀφοῦ ἐπιτίθεται σὲ ὅλα τὰ ζῶα κανένα δὲν τὴν ἀγαπάει. Μ) Ὁ Γορίλλας δὲν εἶναι σαρκοφάγο ζῶο. Μ) Ἐν τούτοις εἶναι ὁ φοβερότερος ἐχθρὸς της. Μ) Ὁ ἐχθρὸς της εἶναι καὶ τὸ φίδι· ὅταν κοιμᾶται τὴ σφίγγει. Δ)λος) Εἶναι ἰσχυρὸ ζῶο. Τὰ ἄλλα ζῶα ὅταν τὴν βλέπουν ἐπιτιθεμένην προσπαθοῦν νὰ γλυτώσουν καὶ πολλὰς φορὲς τὴ σκοτώνουν. Ἐχθρὸς της εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἀπὸ σκοποῦ ξεκινᾷ νὰ τὴ σκοτώσῃ.

Μ) Τώρα νὰ ποῦμε τί χρησιμεύει. Μ) Τὸ δέρμα της γίνεται ὠραία γούνα καὶ τὸ πωλοῦν πολὺ ἀκριβὰ. Μ) Τὸ δέρμα της τὸ χρησιμοποιοῦν καὶ γιὰ χαλιά. Μ) Κάνουν καὶ παπούτσια, τὸ ἀπ' ἐξω μέρος ὅχι τίς σόλες. Μ) Κοταστρέφει τὰ φυτοφάγα ζῶα ποὺ κάνουν καταστροφὴ στὰ σπάρτα. Δ)λος) Σπορίμως τὸ κάμει; Μ) Ὁχι. Νὰ τὰ φάγῃ πάει καὶ κάνει καὶ τὸ καλὸ σὲ μᾶς. Οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἰθαγενεῖς τρώγουν τὸ κρέας της.

Μ) Ἐγὼ λέγω νὰ προχωρήσωμεν τώρα εἰς τὸ πῶς τὴν συλαμβάνουν. Μ) Οἱ Ἰθαγενεῖς κατασκευάζουν λάκκο βαθὺ καὶ πλατὺ 5—6 μέτρα. Βάζουν μέσα ἓνα ἄλλο ζῶο καὶ τὸν σκεπάζουν μὲ κλαδιά. Πηγαίνει νὰ φάγῃ τὸ ζῶο, πέφτει μέσα στὸν λάκκο καὶ ἐκεῖ τὸν σκοτώνουν. Μ) Δὲν εἶναι καλὸ τὸ κυνήγι αὐτό, νὰ σκοτώνουν ἓνα ζῶο γιὰ νὰ συλλάβουν ἄλλο. Δὲν

μ' ἀρέσει ὑπάρχουν ἄλλοι τρόποι. Μ) Ὅταν πέσῃ μέσα στὸ λάκκο δὲν κινεῖται καθόλου. Δ) Ἡ τίγρις εἶναι ἐξυπνὸ ζῶο. Ὅταν κινεῖται καὶ ἀγριεύῃ θὰ τὴν σκοτώσουν. Δὲν κινεῖται μήπως ὁ ἄνθρωπος τὴ λυπηθῇ καὶ τῆς χορίσῃ τὴ ζωή. Μ) Καὶ ἀπὸ τοὺς ἐλέφαντας τὴν κυνηγοῦν. Δ)λος) Τὸ κυνήγι τῶν τίγρεων γίνεται συνήθως ἐπάνω ἀπὸ ἐλέφαντας ἢ μέσα ἀπὸ πυργίσκους, ποὺ στήνονται εἰς ἐπικαιρα σημεία. Ἐπίσης γίνεται καὶ μὲ λέμβους παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. ποὺ διασχίζουν τίς Ζούγκλες. Μ) Ἡξεύρω καὶ ἐγὼ ἓναν τρόπο ποὺ τὴν κυνηγοῦν. Δ)λος) Νὰ τὸν ἀκούσωμε Κωστάκη. Μ) Οἱ κυνηγοὶ παίρνουν 6 σκυλιὰ. Τὰ σκυλιὰ τὰ ρίχνουν στὸ δάσος καὶ τὴν καταδιώκουν κι' αὐτοὶ φυλάνε διάφορα περάσματα. Στὸ πέρασμα τὴν σκοτώνουν μὲ ὅπλα ὅχι μὲ βέλη. Μ) Τρόποι ὑπάρχουν πολλοί. Πρέπει ὅμως νὰ ξέρουν οἱ κυνηγοὶ τὰ μέρη καλά. Μ) Εὐκολώτερα τὴν σκοτώνουν ὅταν βρέχῃ, γιατί πηγαίνει νὰ κρυφθῇ. Ἐκεῖ στὸ τρέξιμό τὴν σκοτώνουν. Μ) Οἱ Ἰνδοὶ τὴν νομίζουν ἱερὸν ζῶον. Εἰς τὴν Κίνα πῆγαν νὰ κυνηγήσουν τρεῖς ἄνθρωποι. Τὴν εἶδαν μέσα στὸ δάσος καὶ ἔκαμαν φασσρία γιὰ νὰ τοὺς ἀκούσῃ καὶ νὰ φύγῃ. Αὐτὴ ὅμως ἔφαγε ἓναν ἀπ' αὐτούς. Μ) Οἱ ἄγριοι ὅταν δικάσουν ἓναν κακοῦργον σὲ θάνατο τὸν βάζουν ἀπέναντι σ' ἓνα κλουβὶ ποὺ μέσα ἔχει ἓνα ἀρνὶ καὶ τοῦ δίδουν στὸ χέρι ἓνα ξίφος. Οἱ ἄνθρωποι τοιμοποῦν τὸ αὐτὸ τοῦ ἀρνιοῦ καὶ φωνάζει. Ἀπὸ τίς φωνῆς τοῦ ἀρνιοῦ μαζεῦνται πολλὰς τίγρεις. Τότε μία ἀπ' αὐτὲς ὅποια προφθάσῃ χύνεται ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ κλουβιοῦ διὰ νὰ τὸν ξεσχίσῃ. Ἄν ὁ κατάδικος κατορθώσῃ καὶ τὴν σκοτώσῃ μὲ τὸ σπαθὶ του, τότε παραδίδονται οἱ ἄγριοι ὅτι ἦτο ἄθωος. Ἄν δὲν τὴν σκοτώσῃ καὶ τὸν ξεσχίσῃ, ἢ ἂν ἔνοχος τοῦ κακοῦργήματος. Δ)λος) Γιατί τὴν θεωροῦν ἱερὸν ζῶον. Μ) Εἶναι πολὺ δυνατό ζῶο. Μ) Εἶδαν οἱ ἄνθρωποι πῶς ἦταν πολὺ δυνατό ζῶο· καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ πολεμήσουν, πίστεψαν πῶς θὰ εἶναι Θεός. Καὶ ἔκτοτε τὸ θεωροῦσαν ἱερὸν ζῶον. Μ) Δαμάζεται πολὺ εὐκόλα; Μ) Δὲν δαμάζεται πολὺ εὐκόλα, γιατί στὸ Ἀμάρ χύθηκε ἐπάνω στὸν θηριοδασαστὴ. Δ)λος) Πάντως συλλαμβάνονται καὶ στολίζουν τοὺς ζωολογικοὺς κήπους. Τὸν ζωολογικὸν κήπον τῆς Καλκούτας διεκδύει τεραστία τίγρις μήκους 3,75 μ. ἐπὶ πολλὰ χρόνια.

Ἐργασίες μαθητῶν

Μ) Διορθάζει ἀπὸ ἐφημερίδα γιὰ τὸ κυνήγι τῆς Ζούγκλας.

Μ) Διαβάζει περιγραφὴν τῆς ἀπὸ λεξικόν.

Ἐπιδεικνύεται εἰκὼν τῆς τίγρεως.

Δ. Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΣ

Η ΟΛΙΚΗ-ΙΔΕΟΠΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΝΤΕΚΡΟΛΥ

Τοῦ κ. ΧΑΡΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Δημ.λου

Ὁ μεγάλος δάσκαλος καὶ ὑπέρροχος παιδαγωγὸς Decroly, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ὁμώνυμης Ἰδεοπτικῆς μεθόδου στὴν Α' ἀνάγνωση πρῶτος αὐτός, σπρωγμένος ἀπὸ ἀπέραντη καὶ τρυφερὴ ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί ἀνακάλυψε καὶ διεπίστωσε πειραματικὰ μιὰ ἀπὸ τίς σπουδαιότερες καὶ βασικότερες ψυχικὲς λειτουργίες τοῦ παιδιοῦ τὴ **συνολικὴ λειτουργία** τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἔτσι ἀνοίξε ἀνάπλατα τὴ φυσικὴ ὁδὸ, ποὺ θ' ἀκολουθήσωμε γιὰ νὰ δυνηθοῦμε νὰ καταστήσωμε κτῆμα τοῦ παιδιοῦ πνεύματος τὴν Α' ἀνάγνωση, στοιχεῖο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς γνώσης τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τότε ἡ σύγχρονη ψυχολογία παραδέχεται πῶς ἡ ζωὴ καὶ ὁ κόσμος γύρω ἀπὸ τὸ παιδί δὲν παρέχεται σ' αὐτὸ κομματιασμένους σὲ μικρὰ τεμάχια, σὲ λεπτομέρειες. Ἡ ζωὴ εἶναι σύνθεση. Ἀποτελεῖ ἓνα μέγιστο ἐνιαῖο κύκλον, ποὺ τὸ περιεχόμενό του προβάλλεται σὲ ἐνότητες, σὲ σύνολα, σὲ συμπλέγματα. Βλέποντας π.χ. τὸ παιδί ἓνα καίτι στὴ θάλασσα τὸ βλέπει σὰν σύνολο, χοντρικὰ, τὸ αἰσθάνεται σὰν ὄγκον. Οἱ λεπτομέρειες, τὰ μέρη (τὰ κατάρτια, οἱ κάλτοι, τὰ ξάρτια, ἡ μηχανή κλπ.) δὲν τὸ ἐνδιαφέρουν οὔτε καὶ τὸ μυαλό του φτάνει ἀκόμη νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ κομμάτια τὴν ἀνάλυσιν. Γιὰ τὸ παιδί ἡ ἀνάλυση, ἡ λεπτομέρεια, τὸ κομμάτι εἶναι κάτι σύνθετο, περίπλοκο, ἀκατανόητο. Ἀπλὸ γιὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴ εἶναι τὸ ἐνιαῖον, τὸ συνολικόν, τὸ ὅλον. Θὰ μοῦ πῇτε πῶς τοῦτο εἶναι παραλογισμός. Εἶναι μάλιστα γιὰ μᾶς τοὺς ἐνήλικες, ὅχι ὅμως καὶ γιὰ τὸ παιδικὸ πνεῦμα. Τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι μικροὶ ἐνήλικες. γιὰ νὰ ἐκτελοῦν λογικὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅλου στὰ μέρη του καὶ πάλι νὰ προβαίνουν στὴ σύνθεσιν τοῦ ὅλου ξεκινῶντας ἀπὸ τὰ μέρη του. Τοῦτο εἶναι τρομερὰ ἀσύλληπτον καὶ ἀκατανόητον γιὰ τὸ παιδικὸ πνεῦμα. Ἄν ἐπιμεινώμε σὲ κάτι τέτοιο διαστρεβλώνομε τὴν παιδικὴν ψυχὴ καὶ συγκρουόμεθα μὲ βασικὰ παιδικὰ ψυχολογικὰ ἀρχὰς. Τὸ παιδικὸ πνεῦμα δὲν λειτουργεῖ μὲ βάση τίς λογικὲς λειτουργίες τοῦ ἐνήλικα, τοῦ ἐπιστήμονα (ἀνάλυσιν, σύνθεσιν, ἀφαίρεσιν κλπ.), μὰ ἀντίθετα λειτουργεῖ ξεχωριστὰ μὲ βάση δικὰς του ψυχολογικὰς ἀρχὰς καὶ πολλὰς φορὲς διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐνήλικα.

Εἶπαμε πῶς πάνω πῶς γιὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴ ἀπλὸ εἶναι τὸ ἐνιαῖον, τὸ συνολικόν καὶ σύνθετο τὸ κομμάτι, τὸ μέρος. Τώρα στὴν Α' ἀνάγνωση ἡ λέξις καὶ ἡ φράσις, ποὺ εἶναι σύνολα, πρέπει νὰ ἀποτελοῦν κάτι νοητὸ καὶ ἀπλὸ γιὰ τὸ παιδικὸ πνεῦμα, ἐνῶ τὸ γράμμα καὶ ἡ συλλαβὴ, ποὺ εἶναι κομμάτια καὶ τὸ πολύπλοκον, τὸ σύνθετον, τὸ ἀκατανόητον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ βαίνει ἡ διδασκαλία ἀπὸ τὰ

ἀπλά στὰ σύνθετα ἀποτελεῖ βασικὴ παιδαγωγικὴ ἀρχή, εἶναι ἀναγκαῖον καὶ φυσιολογικόν στὴ διδασκαλίαν τῆς Α' ἀνάγνωσης νὰ ἀρχίζομε μὲ ὁλάκερες λέξεις καὶ φράσεις. Καὶ τοῦτο γίνεται στὴν Ἰδεοπτικὴν μέθοδον.

Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ διδάσκει ἀκόμη πῶς ἡ παιδικὴ μνήμη μέχρι τὸ 6 ἔτος εἶναι μηχανικὴ καὶ ὄχι λογικὴ. Δὲν εἶναι δηλαδὴ σὲ θέση τὸ παιδί τῆς ἡλικίας αὐτῆς σπρωγμένο ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμό του, νὰ βάλλῃ σὲ τάξιν τίς ἀναμνήσεις του καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ θεληματικὰ. Ἔτσι τὸ νὰ θέλωμε ἡμεῖς νὰ ἐπιβάλλωμε στὸ παιδικὸ πνεῦμα νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ λογικὴ μνήμη του στὴν ἐκμάθησιν τῆς Α' ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς, σύμφωνα μὲ τὴν Ἰδεοπτικὴν μέθοδον τοῦ Decroly, σίγουρα ἐντυπώνουμε στὸ παιδικὸ πνεῦμα βασικὰ στοιχεῖα τῆς μόρφωσής του καὶ βρισκόμαστε σὲ τάξιν καὶ μὲ τὴν παιδικὴν μνήμη καὶ μὲ τὴ συνολικὴ λειτουργίαν τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Εἶναι ἔργο ὕψιστης σημασίας καὶ μεγάλου εὐτύχημα, ποὺ ἡ σύγχρονη παιδικὴ ψυχολογία ἀνέτρεψε καὶ ἀνέσκαψε συθέμελα τὰ παλαιοκαρινὰ ταμπούρα τῆς Ἑρβαντιανῆς ψυχολογίας καὶ ἔδωκε διέξοδον καὶ σωστὴ ἐρημνείαν στίς διαφορὰς λειτουργίας τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Τὸ παιδί ἀποδείχτηκε πλέον πῶς δὲν εἶναι ἓνα παθητικὸ πλάσμα, ποὺ δέχεται μόνον ὅτι τοῦ δίδομε. Οὔτε σὰν μαλακὴ ὕλη μποροῦμε ἡμεῖς νὰ τὸ δουλέψωμε καὶ νὰ τοῦ δώσωμε τὴν ἐπιθυμητὴν σὲ μᾶς μορφήν. Τὸ παιδί ἴσα-ἴσα εἶναι ζωντανὸς οργανισμὸς μὲ δικὰς του ἀνάγκας, δικὰς του ἐπιθυμίας, μὲ ἑξῆς ἰδιόρρυθμους ψυχικὰς λειτουργίας. Ἐμεῖς πρέπει, ὅχι νὰ καταπιέσωμε, μὰ νὰ ἀκολουθοῦμε τὰ διαφέροντά του, νὰ τὰ καλλιεργοῦμε καὶ νὰ τὰ βοηθοῦμε νὰ ἐκδηλώνωνται, γιατί μόνον τότε αὐτόβουλα καὶ αὐτενεργὰ θὰ δράσῃ τὸ παιδί μὰ καὶ δίχως πίεσιν κι' ἐπιβολὴν μὲ ἀπέραντη χαρὰ θὰ χορτάσῃ τίς δικὰς του ψυχικὰς ἀνάγκας. Ἀς ἀποφεύγωμε λοιπὸν τὴν ἀντιψυχολογικὴν Ἀναλυτικὴν-συνθετικὴν μέθοδον (Α.Σ.) ἀρτηροσκληρωτικὴ αὐτὴ κυρία, ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ γοβάκια τῆς παλαιᾶς καὶ ξεπερασμένης ψυχολογίας, ἀφοῦ ὄχι μόνον δὲ λαβαίνει στὰ σοβαρὰ τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν, μὰ συνεργάζεται καὶ στὴ δολοφονίαν τους, ἀναγκάζοντας τοὺς μαθητὰς νὰ μάθουν μὲ τὸ ζορὸν ἀνάγνωση, χωρὶς νάχη ἐμπνέσῃ μέσα τους ἀκόμη ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ, χωρὶς νὰ ικανοποιεῖται καμ-

Ο ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Του κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΝΙΩΤΟΥ Δημ.λου

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

6) Οι εκθέσεις πορισμάτων εκ των εφαρμογών νέων μεθόδων διδ(λ)ίας και αγωγής, παρ' όλον, ότι είναι λίγες, άτονες, ξηρές και περιγραφικές, ελάχιστα διδακτικές και ουδόλως έρευνητικές, αποτελούν παρά ταύτα, αξιοσημείωτα γεγονότα, που μās ένθαρρύνουν στη σκέψη, ότι πολύ σύντομα το πνεύμα της μεταδόσεως και της επικρατήσεως των άρχων και συστημάτων της συγχρόνου άγωγής θα έπενταθ(η) στα περισσότερα σχολεία της χώρας μας.

7) Για την οργάνωσι, τη λειτουργία και την απόδοσι των τύπων Σχολείων ελαχιστότατα δημοσιεύματα κατεχωρήθησαν στον Ε.

καμιά έσωτερη δική τους ανάγκη.

Η ψυχοφθόρος πάλι για το μικρό παιδί «λογική ανάλυσις» που για το παλιό Σχολείο αποτελεί τη φυσική οδό στην Α' ανάγνωση με την Α. Σ. μέθοδο είναι απαράδεκτη και απόβλητη από το όπλοστάσιο του Ν. Σχολείου.

Η αναλυτική ένεργεια, ή τόσο απαραίτητη για τον ενήλικα στην κατάκτηση της φύσεως και της ζωής, με τις άπέραντες κι' ατέρμονες αναλύσεις και προσαρτήσεις στην Α' ανάγνωση, κόβει την όρεξη του μικρού μαθητή, σκοτώνει το διαφέρο του και τον κάνει να μισήσει την ανάγνωση, τη βασική αυτή προϋπόθεση για την κατάκτηση του πολιτισμού μας. Αντίθετα, εφαρμόζοντας την Ίδεοπτική μέθοδο στην Α' ανάγνωση όχι μόνο βαδίζουμε παράλληλα με την ψυχολογικά αποδειγμένη αρχή της συνολικής λειτουργίας της παιδικής ψυχής, όχι μόνο ακολουθούμε τα διαφέροντά του, μα του δίνουμε χαρά, χαρά μεγάλη, ζωντάνια, δύναμη, αυτενεργό δράση, κίνηση κι' αγάπη για την ανάγνωση, για το βιβλίο.

Φέρονμε βαρεία ευθύνη έμεις, που ταχτήκαμε στην ύπηρεσία του παιδιού, της αυριανής χρ(υ)σής έλπίδας της Πατρίδας μας, αν ύστερα από την τεράστια αυτή πρόοδο της παιδικής ψυχολογίας, που δέ μπορούν να την άρρηθουν μήτε κι' αυτοί ακόμη οι έχθροι του Ν. Σχολείου, δέν θελήσαμε με την Ίδεοπτική μέθοδο στην Α' ανάγνωση να θέσωμε σε εφαρμογή τα συμπεράσματα, τα άπόλυτα σωστά, που ξεπήδησαν από την πειραματική ψυχολογική έρευνα. Καί θάναι τότε πολύ δίκαιο αν θεωρηθούμε έχθροι του παιδιού, έχθροι της Πατρίδας.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Π. τύπο. Τουτό ίσως να όφείλεται στη δικαιολογημένη διστακτικότητα, από την όποία κατέχονται οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να εκθέσουν δημοσίως άποψεις επί ζητημάτων, τα όποια άπαιτούν μεγάλη προσοχή, έξονυχιστική εξέταση, ευρύτερες γνώσεις και σχολαστική αιτιολόγησι, και τα όποια μόλις τώρα προβάλλουν στο προσκήνιο του έρευνητικού διαφέροντος με δξύτητα. Περί αυτών ή σχολήθημεν εν έκτάσει σε ειδική μελέτη δημοσιευθεία στο περιοδικό «Σχολείο και Ζωή».

8) Επίσης, για τους σκοπούς, τα είδη, τη λειτουργία, τα προγράμματα, τις μεθόδους και τα συστήματα εργασίας των ειδικών Σχολείων πολύ ελάχιστα έγγραψαν. Φρονούμεν, ότι πρέπει μελλοντικώς να διατεθ(η) αρκετός χώρος στον περιαιδικό μας τύπο και γι' αυτά τα ιδιόμορφα και άνθρωπιστικά Έκπαιδευτικά ιδρύματα, με τον σκοπό να πολλαπλασιασθουν για την αποτελεσματική θεραπεία των ύπαρχουσών άναγκών σε πανελλήνια κλίμακα και να συγχρονισθ(η) άπολύτως ή εργασία που γίνεται στα ήδη λειτουργούντα.

Επειδή τα Πρότυπα και τα ειδικά Σχολεία τα θεωρούμεν ως ιδρύματα μεγίστης αναντικειμενικής και κοινωνικής σημασίας θα έπρεπε όπωσδήποτε να εκδίδωνται και γι' αυτά ειδικά δημοσιογραφικά όργανα, όπως τονίσουμε και άνωτέρω στα πορίσματα του 2ου πίνακος. Καί

9) Για μεθοδολογικές έρευνες και στατιστικές μελέτες επάνω σε συστηματικούς πειραματισμούς να καταχωρηθέντα 4 μόνον δημοσιεύματα άποδεικνύουν, ότι στη χώρα μας δέν γίνονται μεθοδολογικοί πειραματισμοί και δέν χρησιμοποιείται ή στατιστική έρευνα σε εύρεια έκταση για τη λύσι των εκπαιδευτικών προβλημάτων μας. Γι' αυτό ή άνεπαρκής αυτή επιστημονική προσπάθεια μās άφαιρεί τη δυνατότητα της πλήρους και αντικειμενικής έρεύνης των παιδαγωγικών θεωριών και των έπιτελέσεων της εκπαιδεύσεως. Όφείλομε να τονίσωμεν, ότι στο σημείο αυτό ύστερούμεν καταπληρικτικώς έναντι των εκπαιδευτικών προηγμένων χωρών και δι(η) των Η. Π. Αμερικής. Η δογματική, άφοριστική, έμπειρική και άσυστηματοποίητη εργασία μας για τη θεωρητική και πραγματική θεραπεία των άπαντήσεων της συγχρόνου Παιδαγωγικής μās καθηλώνει στην ευπιστία των προχείρων λύσεων και μās προσκολλά στην άνεξέλεγκτη αυθεντία των παραδεδομένων.

Π ί ν α ξ 7ος
Κατανομή των θεωρητικ(ω)ν μελ(ω)ν του
Ε. Π. τύπου κατά ειδικώτερες επιστημονικές περιοχές και κλάδους.

Επιστημονικές περιοχές και Κλάδοι	Σύνολον δημοσιευμάτων
Γεν. Παιδαγωγική.....	52
Γεν. Διδακτική.....	50
Ειδ. Διδακτική.....	47
Ψυχολογία (όλων των Σχολών).....	31
Ίστορία Παιδαγωγικής.....	13
Σχολική Ύγιεινή.....	13
Φιλοσοφία.....	7
Φιλολογία.....	6
Επαγγελματικός Προσανατολισμός.....	5
Θρησκευτική Παιδαγωγική..	4
Βιολογία.....	2
Σύνολον.....	230

Αν και ή κατάταξι των θεωρητικ(ω)ν μελετών σε κατηγορίες αντίστοιχες προς τις ύπαρχουσες παιδαγωγικές και άλλες επιστήμες και κλάδους είναι δυσχερεστάτη, διότι σε πολλά δημοσιεύματα περιέχονται γνώσεις 2 ή 3 επί μέρους επιστημονικών κλάδων συγχρόνως (όπως Γεν. Παιδαγ., Γεν. Διδακτ. και Ψυχολογίας π.χ.), έπιχειρήσαμε, παρά ταύτα, την άνωτέρω κατανομή επί τη βάσει των εκδήλως κυριαρχούντων και ύπαγομένων σε ένα κλάδο, για να δυνηθούμε να προβούμε στην συναγωγή των κατωτέρω πορισμάτων. Την αυτήν δυσχέρεια συναντήσαμε και στην προσπάθεια της κατάταξεως των δημοσιευμάτων σε γενικές κατηγορίες, όπως παρατίθενται στον άμέσως προηγούμενο πίνακα.

Πορίσματα έξαγόμενα εκ του πίνακος αυτού :

1) Από το σύνολο των 230 δημοσιευμάτων τα 193, ήτοι ποσοστόν 80 %, άνήκουν στις Παιδαγωγικές Επιστήμες. Καί άπ' αυτά τα 149, ήτοι ποσοστόν 65 % του συνόλου των θεωρητικ(ω)ν μελετών, άνάγονται στις Κύριες Παιδαγ. Επιστήμες, δηλ. στη Γεν. Παιδαγωγική και στη Διδακτική καθόλου. Το γεγονός αυτό πείθει άπολύτως ότι τα προβλήματα των Παιδαγωγικών Επιστημών κατέχουν το κέντρο των θεωρητικ(ω)ν έρευνών και ότι ή συνεχώς αυξανόμενη πληθ(υ)ς των έρευνητέων επί μέρους θεμάτων κατέστησε άναπόφευκτη (στη συνείδησι των εκπαιδευτικ(ω)ν) την άνάγκη της ειδικεύσεως των θεωρητικ(ω)ν άσכולών των για την έξαντλητική των άνάπτυξι και εξέτασι. Πείθει επίσης, ότι οι Παιδαγωγ. Επιστήμες δύνανται να θεωρούνται πλέον ως όριστικ(ω)ς δια-

μορφωθείσες, αυτόνομες και άνεξάρτητες περιοχές γνώσεων με καθορισμένους σκοπούς και μεθόδους έρεύνης.

2) Ίκανοποιητική επίσης, είναι ή έντύπωσις εκ της δημοσιεύσεως 13 ειδικών μελετών για την ύγιεινή των μαθητών και των διδασκάλων, που ακολουθούνται από πολλές άλλες συναφείς εργασίες και που καταχωρούνται στο εκδιδόμενο δμώνυμο περιοδικό από το Κέντρο Μαθητικής Αντίληψεως Αθηνών.

3) Η φιλοσοφία της άγωγής περιορίζεται σε 7 μελέτες μόνον λόγω τη φύσεως της, ή όποια περιέχει θέματα έρεύνης προσιτά μόνον στους έκαιδευτικούς, οι όποιοι διαθέτουν την άπαιτουμένην ευρύτητα και δξύτητα μορφώσεως για την γενική θεώρησι του όλου προβλήματος της άγωγής. Επειδή ή θεωρητική αξία των για την έδραίωσιν ύγιων και όρθων φιλοσοφικών βάσεων, επί των όποιων πρέπει να βασισθ(η) το έργο της άγωγής, είναι μεγίστη, νομίζομεν, ότι έπιβάλλεται να δημοσιευθουν μελλοντικ(ω)ς περισσότερες πραγματείες. Στις Η. Π. της Αμερικής διδάσκεται και ιδιαίτερο μάθημα για την φιλοσοφία της άγωγής στα παιδαγωγικά Ίνστιτούτα.

4) Ο επαγγελματικός προσανατολισμός και ή Θεραπευτική Παιδαγωγική κατέχουν άσήμαντες θέσεις από άπόψεως αριθμού δημοσιευμάτων για τους λόγους, ότι ο πρώτος μέν δέν προσέλαβε την προσήκουσα σημασία για την οικονομική οργάνωσι της κοινωνίας μας και ή δευτέρα δέ δέν θεωρείται ως άπολύτως άναγκαίον και αποτελεσματικ(ω)ν μέσον για την μόρφωσι και την αποκατάστασι έν μέρει ήθικ(ω)ς και οικονομικ(ω)ς των αποκλήρων έλληνοπαίδων και, ότι λείπει ο άνάλογος αριθμός ειδικευμένου προσωπικού, που θά ήμπορούσε να άσχοληθ(η) εν έκτάσει με σχετικά θέματα. Καί

5) Στην τελευταία σειρά κατέχουν οι 2 συνολικ(ω)ς δημοσιευθείσες μελέτες, που άσכולούνται με ζητήματα της Βιολογίας, της όποιας οι έρευνες στις ξένες χώρες με τις καταπληκτικές κατακτήσεις της στον τομέα της κληρονομικ(ω)ς και των διαμορφωτικ(ω)ν επιδράσεων του περιβάλλοντος έφημίσαν επανάστασι και στη ριζική άνατοποθέτησι πολλών φιλοσοφικ(ω)ν, κοινωνιολογικ(ω)ν και ψυχολογικ(ω)ν θεωριών. Παρενθετικ(ω)ς άναγκαζόμεθα να κάμωμε τη θλίβερά διαπίστωσι, ότι δέν υπάρχουν βιολόγοι στην Ελλάδα άλλοι, πλην του κ. Βλησίδου και του κ. Γκιζελή, για να καλλιεργηθ(η) και διαδοθ(η) ή βιολογική Επιστήμη στην χώρα μας. Γι' αυτό και δέν ύπάρχουν σχετικές έρευνες. Τα ελαχιστότατα δημοσιεύματα, που φιλοξενούνται κατά καιρούς σε διάφορα συγγράμματα (έγχειρίδια βιολογικά) και περιοδικά, είναι άναμασήματα ξένων έπιστημόνων βιολόγων. Καί είναι αισθητή έλλειψις πολλών και πρωτοτύπων βιολογικ(ω)ν δημοσιευμάτων, όταν ληφθ(η) ύπ' όφιν ή μεγίστη σημασία, που προσλαμβάνουν τα βιολογικά πορίσματα για

τήν εδραίωση του έργου της αγωγής και ειδικότερον για τον καθορισμό του βαθμού της δυνατότητας της αγωγής, που αποβλέπει στη διάπλασι ήθικων και πνευματικών παιδικών προσωπικοτήτων.

Πίναξ 7ος

Κατανομή της κυρίας άρθρογραφίας του Ε. Π. τύπου κατά ειδικότερες κατηγορίες.

Ειδικές κατηγορίες	Σύνολον δημοσιευμάτων - άρθρων
Παιδαγωγικά - Εκπαιδευτικά	25 ήτοι 39%
Συνδικαλιστικά (επαγγελματ. διεκδικήσεις)	13 ήτοι 20%
Μόρφωσης - Επιμόρφωσης	10 ήτοι 15%
Προσωπικού	7
Οργάνωσης της Εκπαιδευσεως	7
Διοικήσεις και Εποπτεία της Εκπαιδ.	6
Επαγγελματική Εκπαίδευσις	2
Διδακτηριακά	1
Σύνολον	67

Και στην προσπάθεια της κατατάξεως της κυρίας άρθρογραφίας σε κατηγορίες συναντήσαμε μεγάλη δυσχέρεια. Όσοτο εκάναμε την άνωτέρω κατανομή για την εξαγωγή ωφελιμών συμπερασμάτων.

Πορίσματα προκύπτουν εκ του πίνακος αυτού:

1) Τα 25 δημοσιεύματα, που αντιπροσωπεύουν ποσοστόν 39% επί του συνόλου 64 άρθρων, ασχολούνται με θέματα παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά πρακτικής φύσεως. Εάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ότι για τὰ συνδικαλιστικά ζητήματα αφιερώνονται μόνον 13 άρθρα, ήτοι ποσοστόν 20%, ἡ ὅποια ἀνήκει στὰ ἀσχολούμενα δημοσιεύματα με τὰ τρέχοντα παιδαγωγικά εκπαιδευτικά προβλήματα τῆς χώρας μας, ἐνισχύεται καὶ ἐπαληθεύει καὶ πάλι ὁ ἰσχυρισμὸς μας, ὁ διατυπούμενος στὰ πορίσματα τοῦ 2ου πίνακος. Σύμφωνα μ' αὐτὸν οἱ ἑλλήνες εκπαιδευτικοὶ θέτουν τὰ ἐπαγγελματικά των συμφέροντα σὲ μικρότερα μοῖρα ἐναντὶ τῶν συμφερόντων τῆς ὑπηρεσίας, πού διακονοῦν. Ἦτοι θυσιάζουν τὰ ἀτομικά των συμφέροντα χάριν τῶν ἑθνικῶν, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται ἀπὸ καμμιὰ ἄλλη δημοσιούπαλληλική τάξη. Τοῦτο ἄλλωστε ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν μειονεκτικωτάτη μισθολογική καὶ βαθμολογική ἐξέλιξι τῶν διδασκάλων ἐπὶ ἴσῃς ὁροῖς ἐπαγ-

γελματικῆς κατάρτισεως καὶ εὐδοκιμότητος ἐναντὶ ὑπαλλήλων ἄλλων ὑπηρεσιῶν.

Εὐκαιρικῶς ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός: Ὁ συνδικαλισμὸς τῶν εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν παρίεχει εὐρύτερο, οὐσιαστικότερο, ἐθνικότερο καὶ πνευματικότερο περιεχόμενο ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ ἐπαγγελματικὸ συνδικαλισμὸ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, γιατί δὲν περιορίζει τοὺς ἀγῶνας του μόνον στὰ πλαίσια τῶν διεκδικήσεων ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπεκτείνονται καὶ (καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ μετατοπίζονται τὸ βάρος τῶν ἀγῶνων των) στὴν ἐξύψωσι καὶ τὴν βελτίωσι τῶν ὁρων τῆς παροχῆς βασικῆς παιδείας καὶ αγωγῆς στὴν ἐκάστοτε νέα γενιά. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἄξιοι νὰ τύχουν ἐιδικῆς μερίμνης καὶ κρατικῆς προστασίας οἱ εκπαιδευτικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἑλλάδος.

2) Ἀκολουθοῦν τὰ ἀφορῶντα τὴν ἀριωτέραν μὲν ὁρῶν καὶ ἐπιστημονικὴ κατάρτισι τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ 10 ἄρθρα, πού ἀποτελοῦν ποσοστὸν 15% ἐπὶ τῆς ὅλης ἀρθρογραφίας. Καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι φιλοξενοῦνται στὸν περιοδικὸ τύπο ἀρκετὰ δημοσιεύματα, με τὰ ὁποῖα τίθεται τὸ συμφέρον τῆς ἐκπαιδευσεως ὑπεράνω τῶν οἰκονομικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κλάδου μας. Διότι με τὴν ἐπιδιωκόμενην ἀνύψωσι τῆς μορφωτικῆς στάθμης τῶν διδασκάλων ἀποσκοπεῖται τελικῶς ἡ ποιοτικὴ βελτίωσις τῆς ἐκπαιδευσεως τοῦ λαοῦ μας. Καὶ κατὰ ἄλλο πιστοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφίαν αὐτή: τὸ πρόβλημα τῆς ἀρίστης ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεως τῶν διδασκάλων ὑφίσταται ἐπιτακτικώτατο καὶ ἀπαιτεῖ ἄμεση καὶ ριζικὴ ἀντιμετώπισι.

3) Γιὰ τὴν ὁργάνωσι, τὴ διοίκησι καὶ τὴν ἐποπτεία τῆς Εκπαιδευσεως ἀφιερῶθησαν ὀλίγα ἄρθρα. Καὶ ἡ δημοσίευσις αὐτῶν ἀρκεῖ γιὰ νὰ διαπιστώσῃ ὁ καθένας ὅτι τὸ κρατοῦν σύστημα ὁργάνωσεως καὶ διαρθρώσεως διοικητικῶς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐποπτείας τῆς στοιχειώδους παιδείας μας ἀπατελοῦν σοβαρὰ προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ ταχύτερα λύσις θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ μέγιστα τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκπαιδευσεως.

4) Ὀλιγοτέρα σημασία ἐδόθη στὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ στὴ διδακτηρικὴν κατάστασιν τῶν σχολείων μας. Ἡ ὑποτίμησις αὐτῆς εἶναι ἀδικαιολόγητη, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγίστη ἀποστολὴ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδευσεως, καὶ τὸ ἐπείγον διδακτηρικὸν ζήτημα τῆς χώρας μας. Ἡ ταχεῖς ἀνέγερσις ἐπαρχικῶν καὶ καταλλήλων διδακτηρίων με τὰ ἀναγκαῖα παραρτήματα ἀποτελεῖ πρᾶυπόθεσι «ἐκ τῶν ὄντων οὐκ ἀνευ» γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἐκπαιδευσεως καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ στραφῇ θερμότερο καὶ ἀπαιτητικότερο τὸ δημοσιογραφικὸ ἐνδιαφέρον τῶν εκπαιδευτικῶν καὶ κυρίως τῶν ἀρμοδιωτέρων προσώπων. Ἐπίσης, ἡ ἐπαγγελματικὴ Εκπαίδευσις εἶναι πρόβλημα βασικῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ ἐπεβάλλετο νὰ ἐρευνηθῇ με πολλὰς καὶ ἐμπεριστατομένους μελέτες. Καὶ ὅμως παρη-

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΗΘΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Τοῦ κ. ΧΡΥΣ. ΖΗΣΗ

Ὡς γνωστὸν κύριος σκοπὸς τῆς αγωγῆς τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ διαμόρφωσις τούτων εἰς ἠθικοὺς χαρακτηῆρας, εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου προτείνονται ὑπὸ τῶν διαφόρων παιδαγωγῶν διάφορα μέσα καὶ τρόποι. Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐφαρμογῆς τῶν διαφόρων τούτων μέσων πρὸς διαμόρφωσιν τῶν νέων εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας διαπιστοῦται, ὅτι οἱ «γλυκεῖς καρποὶ» καὶ τὰ καλὰ ἀποτελέσματα εἶναι περιορισμένα. Τοῦτο ἀντιλαμβάνεται κανεὶς εὐκόλως ἐὰν παρατηρήσῃ τὸν τρόπον ζωῆς τῶν νέων καὶ ἰδίως τὴν αὐξηθεῖσαν ἐγκληματικότητα τῶν νέων, ἡ ὁποία, συμφῶνως πρὸς ἐπισήμους στατιστικάς, χωρεῖ αὐξανόμενη ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος κατὰ ἓν μέγαλον ποσοστόν, τὸ ὁποῖον ἐμβάλλει τοὺς πάντας εἰς δικαιολογημένας ἀνησυχίας (1). Ὁ καθημερινὸς τύπος μᾶς παρουσιάζει μίαν οἰκτρὰν εἰκόνα τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, πλεῖστα δὲ εἶναι τὰ ἐν «κρυπτῷ» συμβαίνοντα παραστρατήματα τὰ ὁποῖα καλύπτονται με τὸν πλέπον τοῦ σκότους.

Τὴν πικρὰν ταύτην ἀλήθειαν δὲν βλέπομεν μόνον εἰς τὴν πατρίδα μας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα κράτη, εἰς μερικά τῶν ὁποίων μάλιστα ἡ ἐγκληματικότης καὶ ἡ ἐν γένει ἀπόκλησις καὶ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ ἠθικοῦ βίου παρουσιάζει ἀκόμη χειροτέραν κατάστασιν. Κύρια αἰτία τῆς νόσηρας αὐτῆς καταστάσεως ὑπῆρξαν ὁ φοβερός παγκόσμιος πόλεμος καὶ τὰ ἐξ αὐ-

τοῦ προκύψαντα προβλήματα, ἡ στροφὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ κτλ. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ἐλήφθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν διάφορα μέσα.

Τὴν πραγματικότητα ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἐργαστηρίου κ. Γεώργ. Θ. Σακελλαρίου ἐξεπόνησεν, κατόπιν βαθείας μελέτης, εἰδικὸν «Σύστημα Ἠθικῆς Ἀγωγῆς», ἀποβλέπον εἰς τὴν διάπλασιν τῶν μαθητῶν εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας διὰ τῆς ἐπιτυχούς ἀσκήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰς ἀρετάς. Τὸ Σύστημα τοῦτο, πλὴν τῶν ἄλλων τῶν ἀφορῶντων τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐνὴλικου Κοινωνίας, συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Θ. Σακελλαρίου ἐπινοηθέντος «Δελτίου Ἀσκήσεως Ἀρετῶν», εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται δώδεκα (12) ἀρεταί, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀσκηθοῦν οἱ μαθηταὶ τόσον ἐντὸς τοῦ σχολείου ὅσον καὶ ἔξω τοῦ σχολείου, διὰ νὰ ἀποκτήσουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀγαθὰς ἕξεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀποβάλουν τὰς τυχόν πονηρὰς ἕξεις, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε ἀπέκτησαν. Εἰς τοῦτο βοηθοῦνται πολὺ ἐκ τῆς καθ' ἑκάστην ἐσπέρας αὐτοκριτικῆς των με τὰς τρεῖς Πυθαγορείους ἐρωτήσεις «τί ἔκαμα σήμερον; τί ἁμαρτίαν ἔκαμα; τί ἔπρεπε νὰ κάμω καὶ τὸ παρέλειψα;» Αἱ ἀρεταὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀσκηθοῦν οἱ μαθηταὶ εἶναι τὰ ἐξῆς:

1) Περί τούτου βλέπε καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Προμηθεύς». Τόμος Δ', τεῦχος Α', 1954, σελ. 3 κ. ἔξ.

μελήθη καὶ ὑποτιμᾶται ἀκόμη ἡ ἀναζήτησις τῶν ἐνδεικνυμένων μέτρων γιὰ τὴν ὁργάνωσι, τὴν ἐπέκτασι καὶ τὴν ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τῶν ἐιδικῶν ἐπαγγελματικῶν εκπαιδευτηρίων, στὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ φοιτᾷ ἡ πλειονότης τῶν ἑλλήνων ἐφήβων, γιὰ τὸν μετριασμό τῆς ὀξύτητος τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ δημογραφικῆς φύσεως προβλημάτων, πού ἀντιμετωπίζει τὸ κράτος μας.

(συνεχίζεται)

1. Ὁρησκευτικὴ διαβίωσις.
2. Ἐγκράτεια.
3. Καθαριότης.
4. Εὐπρεπὴς συμπεριφορὰ.
5. Θάρος.
6. Συμβολὴ εἰς τὸ γενικὸν καλόν.
7. Σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους.
8. Φιλεργία.
9. Φιλολήθεια.
10. Συνεργατικότης.
11. Τάξις καὶ ἀκρίβεια. καὶ

12. Δικαιοσύνη.

Τὰς ἀρετὰς ταύτας ἐρμηνεύει καταλλήλως ὁ διδάσκαλος 1ον πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰς κατάλληλον χρόνον — κυρίως εὐκαιρικῶς — διὰ νὰ γνωρίζουν οἱ μαθηταὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον ἑκάστης ἀρετῆς. Πρὸς τοῦτο ἀναφέρονται κατάλληλα παραδείγματα, διὰ τῶν ὁποίων διασαφηνίζεται πλήρως ἑκάστη τῶν ἀνωτέρω ἀρετῶν. 2ον πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν εἰς συγκέντρωσιν κάμνει λόγον περὶ τῶν ἀρετῶν τούτων ὡς καὶ περὶ τῆς ἀξίας καὶ σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἀπόκτησις ἀγαθῶν ἔξεων ὑπὸ τῶν μαθητῶν (1).

Τὸ ἐν λόγῳ «Δελτίον» ἐφηρομόσθη πειραματικῶς πρῶτον εἰς 14 σχολεῖα μέχρι τοῦ 1954 τὰ δὲ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς του ὑπῆρξαν ἀριστα ὡς διαπιστώνει κανεὶς ἐκ τῶν ἐκθέσεων, τῶν ἐφαρμοσάντων τὸ «Δελτίον» τοῦτο καὶ τῶν ὁποίων ἐκθέσεων ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Προμηθεύς» (2). Τὸ «Δελτίον Ἀσκήσεως Ἀρετῶν» μεταφρασθὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Βραζιλίαν, Ἰσπανίαν, Ὀλλανδίαν, Βέλγιον κ. ἄ., ἐπιστολαὶ δὲ καὶ ἐκθέσεις καταφθάνουσιν ἐκ τῶν χωρῶν τούτων πρὸς τὸν ἐπινοητὴν τοῦ «Δελτίου» ὁμιλοῦν περὶ τῶν καλῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα προέκυψαν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἡδη πλέον τῶν 3.500 σχολείων καὶ διαφόρων ἐφαρμόζουν τὸ «Δελτίον» τοῦτο.

Ἡ χρῆσις τοῦ «Δελτίου» τούτου εἶναι εὐκόλος, κατ' ἀρχὰς δὲ ἀρκετὸς πρὸς

ἐφαρμογὴν τοῦ «Δελτίου» εἶναι ὁ χρόνος τῆς 1 1/2 ὥρας, ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν ἐλαττοῦται λίαν σημαντικῶς.

Ἴδου ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ τρόπος χρήσεως τοῦ ἐν λόγῳ «Δελτίου». Ὁ διδάσκαλος κατὰ Σάββατον ἑκάστης ἐβδομάδος καλεῖ ἑκαστον μαθητὴν, ὅπως ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τῆς τάξεώς του βαθμολογήσῃ ἑαυτὸν εἰς ἑκάστην τῶν δώδεκα ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται εἰς τὸ «Δελτίον» διὰ βαθμολογικῆς κλίμακος ἀπὸ 0—10. Τὸν βαθμὸν, τὸν ὁποῖον θέτει ἑκαστος μαθητὴς εἰς ἑκάστην ἀρετὴν, ἀναγράφει ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν οἰκείαν στήλην τοῦ «Δελτίου». Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους μαθητὰς. Παρομοίως ἐργάζονται καὶ οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν πρὸς βαθμολογίαν τῶν τέκνων των ἐπὶ ἑκάστης τῶν ἀρετῶν τοῦ «Δελτίου», ἥτοι καὶ οἱ γονεῖς βαθμολογοῦν τὰ παιδιὰ των μετὰ τὴν αὐτὴν βαθμολογικὴν κλίμακα. Τὴν βαθμολογίαν των αὐτὴν φροντίζουν οἱ γονεῖς νὰ τὴν ἀποστείλουν εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν πρωίαν ἑκάστου Σαββάτου, ὁ δὲ διδάσκαλος «ξεσηκώνει» τὴν βαθμολογίαν, τὴν ὁποίαν ἔθεσαν οἱ γονεῖς δι' ἑκατον μαθητὴν καὶ ἀναγράφει ταύτην εἰς τὴν οἰκείαν στήλην τοῦ «Δελτίου». Ἀκολουθῶς θέτει βαθμοὺς καὶ ὁ διδάσκαλος δι' ἑκαστον μαθητὴν ἐπὶ ἑκάστης ἀρετῆς. ἔχει δηλ. ἑκαστον «Δελτίον» τρεῖς βαθμολογίας, ἥτοι μίαν τεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, μίαν ὑπὸ τοῦ γονέως τοῦ μαθητοῦ καὶ μίαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς τάξεως. Ἐν συνεχείᾳ ἐξάγεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὁ «μέσος ὁρος» βαθμολογίας, ἀφοῦ προστεθοῦν αἱ τρεῖς βαθμολογίαι (μαθητοῦ, γονέως, διδασκάλου) καὶ διαιρεθοῦν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 3

$$\text{ἥτοι } M. O. = \frac{\mu + \gamma + \delta}{3} \quad (1)$$

Πρὸς διευκόλυνσιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος «Δελτίου» ἀναγράφονται σχετικαὶ ὁδηγίαι εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα ἑκάστου ἐντύπου «Δελτίου» (2)

1) $M. O. = \text{Μέσος ὁρος (βαθμολογίας),}$
 $\mu = (\text{βαθμὸς}) \text{ μαθητοῦ, } \gamma = (\text{βαθμὸς}) \text{ γονέως,}$
 $\delta = (\text{βαθμὸς}) \text{ διδασκάλου.}$

2) Διὰ περισσοτέρας πληροφορίας περὶ

Τὸ «Δελτίον» τοῦτο δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, Γυμνάσια, Μαθητικὰς Κατασκηνώσεις καὶ διάφορα ἄλλα ἰδρύματα ὅπου συστεγάζονται πολλὰ παιδιά.

Τὸ ἐν λόγῳ Σύστημα Ἠθικῆς Ἀγωγῆς στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐξῆς δύο ψυχολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν:

Πρῶτον: Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς «ἐνδοσκοπήσεως» ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Πυθαγόρας ἐστήριξεν μέγα μέρος τοῦ ὅλου φιλοσοφικοῦ του συστήματος διατυπώσας πρὸς τοῦτο καὶ τὰς περιφήμους τρεῖς ρήσεις του: «πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί δέ μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;». Ὁ ὕπατος δὲ τῶν φιλοσόφων, ὁ Σωκράτης, ἐκήρυττεν τὸ «γνῶθι σ' αὐτὸν» διὰ τῆς ἐνδοσκοπήσεως. Τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἐνδοσκοπήσεως ἐκτιμῶν καὶ ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν Γάλλος σοφὸς καὶ βιολόγος Al. Carrel λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἡ μάλα ἄμεσος ἐξ ὅλων τῶν ἀναλυτικῶν τεχνικῶν εἶναι ἡ ἐνδοσκοπήσις. Ἡ ἐξέτασις αὕτη τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας μᾶς τοποθετεῖ πρόσωπον πρὸς ὅλων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς τοῦ σύμπαντος, μετὰ τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶχε παραχθῇ προηγουμένως καὶ οὐδέποτε ἐκ νέου πάλιν θὰ παραχθῇ, μετὰ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τὸ συγχρόνως σταθερὸν καὶ κινούμενον, μυστηριώδες καὶ γνωστὸν, ὕλικόν καὶ πνευματικόν, καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶναι ὁ ἑαυτός μας. Τὸ ὄραμα τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ὄντος, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῆς ἐνδοσκοπήσεως, ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς τὴν μάλλον βεβαίαν καὶ ὀλιγωτέραν μεταβλητὴν ὅψιν τῆς πραγματικότητος. Τοῦτο δέ, διότι αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν ἀλλάσσουν κλίμακα, ἐπειδὴ παρατηρητὴς εἶναι ὁ ἴδιος, τὸ ἐρευνώμενον δηλ. πρόσωπον (1). Προσέτι στηρίζε-

ται εἰς τὸν συντονισμόν ὅλων τῶν παραγόντων τῆς ἠθικῆς μορφώσεως (1).

Δεύτερον: Τὸ ἐν λόγῳ Σύστημα Ἠθικῆς Ἀγωγῆς στηρίζεται εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἀγαθῶν ἔξεων δι' ἀσκήσεως. Διὰ νὰ γίνουν οἱ μαθηταὶ ἠθικοὶ χαρακτηρῆς δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ γνώσις τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἠθικῆς πράξεως εἶναι ἡ δημιουργὸς δυνάμις τῆς διαπλάσεως τοῦ ἀτόμου εἰς ἠθικὴν προσωπικότητα (2). Παρομοίαν σχεδὸν γνώμην διατυπώνει καὶ ὁ μεγάλος Γερμανὸς παιδαγωγὸς G. Ketschenteinet. «Εἶναι μεγάλο λάθος νὰ πιστεύωμεν, ὅτι αἱ γνώσεις ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐνεργῇ ὀρθά» (3). Πρὸς ἀπόκτησιν ὅμως τῶν ἀγαθῶν ἔξεων ἀπαιτεῖται διαρκὴς ἀσκήσις. Αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ μεγάλος Γερμανὸς διδασκὸς P. Münch «ἀσκήσις! ἀσκήσις! ἀσκήσις! μακρὰν ἢ ἀπελπισίαν» (4) εἶναι ἐνδεικτικὸν καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀγαθῶν ἔξεων. Περὶ τῆς μεγάλης σημασίας καὶ σπουδαιότητος τῶν ἔξεων γίνεται λόγος εἰς πλείστα συγγράμματα ἡμετέρων καὶ ξένων παιδαγωγῶν, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνεφέρθησαν εἰς προηγούμενας σημειώσεις. Ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ πολὺς Γάλλος Montaigne χαρακτηρίζει λίαν εὐστόχως τὴν ἔξιν ὡς βασιλίσαν τῆς ζωῆς (5). Διὰ τῆς ἀποκτήσεως ἀγαθῶν ἔξεων κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν δημιουργοῦνται ἠθικαὶ προσωπικότητες, τῶν ὁποίων τόσον μεγάλην ἀνάγκην ἔχει ἰδίᾳ σήμερον ἡ Κοινωνία (6). Ν. ΖΗΣΗΣ

1) Περὶ τῶν παραγόντων τῆς ἠθικῆς μορφώσεως βλ. Γ. Σακελλαρίου, *Ψυχολογία τοῦ παιδός*, ἔκδοσις Δ', τόμος Β', Ἀθῆναι 1954, σελ. 466 κ. ἑξ.

2) Βλ. α) John Dewey, *Ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ*, β) John Dewey, *Τὸ σχολεῖο καὶ τὸ παιδί*.

3) Βλ. G. Ketschenteinet, *Ἡ ἔννοια τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου* (μετάφρ. Ε. Κακούρου, Ἀθῆναι, 1926).

4) Βλ. P. Münch, *Ἀπὸ τὴν τάξιν μου* (μετάφρ. Ι. Ντεγιάννη, Ἀθῆναι, 1931, σελ. 26).

5) Περὶ τούτου βλ. καὶ Σπ. Παγιατάκη, *Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία*, σελ. 182, ἔκδ. Β'.

6) Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐφαρμόσουν τὸ «Νέον Σύστημα Ἠθικῆς Ἀγωγῆς» δύναται νὰ ἀπευθύνονται εἰς τὸν ἐπινοητὴν τούτου καθηγητὴν κ. Γ. Θ. Σακελλαρίου, Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

- 1) Περὶ τῶν ἔξεων γενικῶς βλέπε. α) Δ. Γ. Μωραΐτου, *Γενικὴ Ψυχολογία*, σελ. 154—159, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1939. β) Ν. Ἐξαρχοπούλου, *Γενικὴ Διδακτικὴ*, Ἀθῆναι, 1946 τόμος Α', σελ. 62 κ. ἑξ. γ) Σπ. Παγιατάκη, *Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία*, Ρόδος, 1951, σελ. 182 κ. ἑξ. ἔκδ. Β'. δ) Χαρ. Σκαλισιάνου, *Σύγχρονος Παιδαγωγικὴ*, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι, 1937, σελ. 108. ε) Γ. Σακελλαρίου, *Ψυχολογία τοῦ παιδός*, ἔκδ. Δ', τόμος Β', Ἀθῆναι 1954 σελ. 465 κ. ἑξ.

στ) Γ. Σακελλαρίου, *Ἡ Φιλοσοφία τῆς νέας μεθόδου ἀγωγῆς*.

2) Βλ. Περιοδικὸν «Προμηθεύς», τόμος Δ', τεύχος Α', 1954, σελ. 44—48.

τοῦ «Δελτίου» Ἀσκήσεως Ἀρετῶν» βλέπε.

α) Γ. Θ. Σακελλαρίου, *Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ*, ἔκδ. Δ' τόμος Β', Ἀθῆναι 1954, σελ. 475 κ. ἑξ.

καὶ β) Περιοδικὸν «Προμηθεύς» τόμος Δ' τεύχος Α', 1954.

1) Βλ. Al. Carrel, *Reflexions sur la Conduite de la vie*.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ.

Γενικού Διευθυντού Στοιχειώδους Έκπαιδύσεως Υπουργείου Παιδείας «Η Έκπαίδευσις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς», Θεσσαλονίκη 1956.

Ο κ. Θ. Φωτεινόπουλος, δάσκαλος ἄλλοτε σὸ Πειραματικὸ Σχολεῖο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μεῖ ἐξαιρετικὰ εὐδόκιμη ὑπηρεσία, ἐπιθεωρητὴς σχολείων ἀργότερα στὶς περιφέρειες Παραμυθιάς καὶ Ἰωαννίνων, Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ἔπειτα Ἀνατολ. Μακεδονίας—Θράκης καὶ κατόπιν Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας μεῖ ἔδρα τῇ Θεσ/νίκῃ, μεῖ τὴν ὅλην τοῦ ἐκπαιδευτικῆς, ἐσωσχολικῆς καὶ ἐξωσχολικῆς δράσεως καὶ μεῖ τὴν μελετηρότητα, ἐνεργητικότητα καὶ θετικότητα ποὺ ἀνέκαθεν τὸν διέκρινε καὶ τὸν διακρίνει, ὑψώθηκε μεῖ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου σὲ διακεκριμένο ἡγέτη τῆς Λαϊκῆς μας Παιδείας καὶ κατέκτησε μεῖ τὸ «σπαθί» τοῦ μιά—μιά ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ ὑπαλλήλικῆς ἱεραρχίας. Ὡς γνωστὸν ὁ κ. Θ. Φωτεινόπουλος, πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ, τοποθετήθηκε στὴν ἐπίσημη καὶ ἐπεύθυνη θέση τοῦ Δ/ντοῦ τῆς Στοιχ. Παιδείας σὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας. Τῇ θέσῃ αὐτῇ κατέκτησε μεῖ ἀγῶνες ὁ κλάδος, τὴν τιμήσεως πρῶτος ὁ σεβαστὸς μας, παλαίμαχος ἡδῇ, κ. Ἰωάννης Φώτιος, τ. Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους καὶ τὴν τιμὴ ἥδῃ ὡς συνεχιστικῆς του, ὁ κ. Θ. Φωτεινόπουλος.

Εἴχαμε τὴν τιμὴ νὰ γνωρίσουμε γιὰ ἓνα μικρὸ διάστημα ἀπὸ κοντὰ σὰν φυσικὸ μας προϊστάμενο τὸν κ. Φωτεινόπουλο. Κατοχὴ τότε. Εἴχαμε ἀποσπαστῇ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα σὸ Θεσπρωτικὸ Πρεβέζης κ' ἀπὸ ἐκεῖ μέσα στὰ Γιάννενα. Ο κ. Θ. Φ. μᾶς βοήθησε νὰ συνεχίσουμε στὰ θυρικὰ Γιάννενα τὴν ἀρχινημένη ἀπὸ τὰ μαθητικὰ θρανία προσπάθεια (μεῖ τὸν Εὐριπίδῃ Σούρλα ὁδηγητῇ, Δ/ντῇ παλιώτερα σὸ πεν/ξιο Διδ/λεῖο τῶν Γιαννίνων) μιά προσπάθεια ποὺ τῆς δώσαμε πῶς συγκεκριμένη μορφή στὰ σχολεῖα Παλαιχωρίου—Μπότσαρη (1935—37), Νέου Σουλίου Σερρών (1937—39) καὶ πῶς θέλαμε τώρα (1942—1945) νὰ τὴν ὁλοκληρώσουμε μέσα σὸ φυσικὸ τῆς περιβάλλον, ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εἶχε ἀρχίσει: στὰ Γιάννενα. Στὰ Γιάννενα λοιπὸν βρεθίκαμε τὸ 1942 μεῖ ἐπιθεωρητὴ τὸν κ. Θ. Φωτεινόπουλο. Μᾶς τοποθέτησε σὸ Δ' σχολεῖο τοῦ Κουραμαῖ. Μᾶς βοήθησε. Καὶ παρὰ τὴν παιδαγωγικὴ... φήμα ποὺ μᾶς εἶχε δημιουργήσει λίγο παλιότερα ὁ ἀειμνηστὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ συγγραφεὺς Δημοσθένης Ἀνδρεάδης (μεῖ τῇ γνωστῇ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴ «Μέθοδο Ντεκρού»), ὁμολογοῦμε πῶς πῶς ἐμπειρὸς ἀπὸ μᾶς καὶ πῶς

«μάστορης» στὴν πρακτικὴ πλευρὰ τῆς δουλειᾶς μας, ὁ κ. Θ. Φ. ἦταν στιγμὲς ποὺ πρὸ βάλε στὰ μάτια μας σὰν παράδειγμα πρὸς μίμηση. Θερμὸς ὁπαδὸς τῆς Ε. Σ. Δ)λίας, διεισδυτικὸς κριτικὸς τῶν ἀδυνάτων καὶ δυνατῶν πλευρῶν τῆς βοήθησε, ἀπ' ὅπου κ' ἂν πέρασε θετικὰ τὶς προσπάθειες τῶν ζωντανῶν δασκάλων καὶ ἐπιθεωρητῶν. Τόσο θερμὸς ὁπαδὸς τῶν μορφῶν τῆς ἐνιαίας σχολικῆς ἐργασίας καὶ ζωῆς ἦταν ὁ Θ. Φ. ὥστε καὶ ὁ τρόπος μεῖ τὸν ὁποῖο ἀσχοῦσε τὴν ἐπιθεωρήσῃ του στηριζότανε στὴν ἴδια ἀρχή. Ἀρχίζε (μαζὶ μεῖ τοὺς μαθητὲς) ἀπὸ ἓνα ζήτημα, ἓνα θέμα ἢ ἀπορία παιδιοῦ, καὶ σὰν τὸν Otto, συνεργαζόμενος μεῖ τὰ παιδιά, διαπραγματευόντουσαν ὥρες ὁλόκληρες τὸ θέμα ποὺ τελικὰ καταντούσε, ἐκ τῶν ὑστέρων, ἓνα ἀπροσάρασκευο κέντρο ἐνδιαφέροντος. Αὐτὴ τὴν ἀρχὴ τήρησε ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐπιθεώρηση σὸ πρῶτο σχολεῖο τῆς περιφ. Παραμυθιάς ὡς τὴν ὥρα ποὺ, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς πιά, ἐκλείνε τὶς συζητήσεις στὰ παιδαγ. συνέδρια τῆς Μακεδονίας—Θράκης. Αὐτὸς σὲ γενικὲς γραμμὲς ὑπῆρξε ὁ παιδαγωγὸς Θ. Φ. Πλοῦσια μορφωμένος, γερὰ καταρτισμένος ψυχολογικὰ καὶ μεθοδολογικὰ, ἀριστὸς σὸ διοικητικὸ μέρος. Ἀπ' ὅπου πέρασε στάθηκε ὑπόδειγμα ὁργανωτοῦ ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν καὶ ἀπαράμειλλος συμβολὴ στὴν στήσι καὶ ἐξόπτησι τῶν Μαθητικῶν Κατασκευῶν στὴ Μακεδονία—Θράκη. Ἐπιστέγαν σὴν ὅλην αὐτῇ τῇ πολυσχιδοῦς δράσεως ἦταν ἡ προώθησί του στὰ Δ)ση τῆς Στοιχ. Παιδ. ἡ προώθησί του στὰ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Δυὸ δασκάλους τοῦ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Δυὸ δασκάλους, δυὸ γνήσιοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Δ. Κλάδου, δημιουργήματα καὶ στυλοβάτες τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου, ἐκίνησαν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τοὺς καὶ μεῖ τὴν μελετηρότητα καὶ τὴν ἐργατικὴ τῆς τοὺς κατέκτησαν τὶς πῶς καίριες θέσεις μέσα στὴν πρωτεύουσα: ὁ Εὐάγγελος Παπαϊωάννου, Γεν. Ἐπιθεωρητὴς στὴν Α' Γεν. Περιφέρεια καὶ ὁ Θεόδωρος Φωτεινόπουλος, Δ/ντῆς Στοιχειώδους παιδείας σὸ Ὑπουργεῖο μας.

Σκοπὸς τοῦ σημειώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι νὰ δώσῃ πλήρη βιογραφία, ἀλλὰ νὰ προλογίσῃ τὸ βιβλιοκριτικὸ σημείωμα τοῦ συνεργάτου μας πάνω σὸ μοναδικὸ καὶ ὁγκῶδες σύγγραμμα τοῦ κ. Θ. Φ. «Ἡ Έκπαίδευσις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς». Ο κ. Φ. δὲν εἶναι φίλος τῶν πολλῶν συγγραμμάτων. Δὲν ἐκτιμᾷ τὴν πολλὴ σαφότητα ποὺ ἀνένθυνα κυκλοφορεῖ ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ μορφὴν βιβλίων (μουτζούρωμα—μελάνωμα χαρτιοῦ). Τὸ ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἐμφανίσῃ ἓνα σύγγραμμα τόσο ἀργά, σημαίνει πῶς τὸ θέμα ποὺ διάλεξε ὥριμασε μέσα του ἢ ἤρθε σὰν καρπὸς κάποιων ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων. Παρακολούθησε κάμποσο διάστημα τὴ λειτουργία τῶν Σχολείων στὴν Ἀμερικῇ. Ἦξερε ἀπὸ πολὺ πρὶν ὅτι τὸν προώριζαν γιὰ τὴ Δ)ση τῆς Στοιχειώδους. Τί Δ)τῆς Στοιχειώδους θὰ ἦταν ἂν δὲν γνώριζε ἀπὸ πρῶτο χέρι τὴν ἐκπαίδευση στὶς χώρες τοῦ Δυτικοῦ κόσμου;

Κάτοχος δυὸ ξένων γλωσσῶν, ἦταν καλὰ κατατοπισμένος γιὰ τὴν παιδεία στὴ Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ἑλβετία, Ἀγγλία. Μὰ στὶς Η.Π.Α. τί γίνεται; Αὐτὸ ἐπρεπε νὰ μάθῃ. Αὐτὸ γνώριζε. Αὐτὸ μᾶς μεταδίδει μεῖ τὸ ὁγκῶδες σύγγραμμά του «Ἡ Έκπαίδευσις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας». Στὸ σύγγραμμά του αὐτὸ ὁ κ. Φ. ἐμφανίζεται κάτοχος τοῦ θέματος του. Δίνει ὅλες τὶς πλευρὲς τῆς Ἀμερικανικῆς παιδαγωγικῆς, μᾶς παιδαγωγικῆς ποὺ σήμερα τὴ διακρίνει ἓνας ἀκρατὸς λιμπεραλισμὸς, ἓνας ὑπερτονισμὸς τῆς «ατομικότητος» καὶ μόνο αὐτῆς, χωρὶς κανένα σίγουρο θεμέλιο ποὺ νὰ στηρίξῃ ἀργότερα τὴν «κοινωνικότητα» τοῦ παιδιοῦ. Οἱ ἀρχὲς τοῦ Dewey, τοῦ Washburne κ.λ.π., βασικὰ ἔχουν παρερμηνευθῇ στὶς Η.Π.Α. Ο κ. Φ. παρουσιάζει σὸ σύγγραμμά του ὅλες τὶς πλευρὲς τῆς Παιδείας στὶς Η.Π.Α. Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή του διασκεδάται ἡ δική μας ἢ προ-κατάληψη. Βρίσκει πολλὰ πλεονεκτήματα σὸ ἐκπαιδ. σύστημα τῶν Η.Π.Α., κρίνει τὰ μειονεκτήματα καὶ ζητεῖ νὰ ἐπωφεληθῶμε μόνο ἀπὸ τὰ πρῶτα, ἀπὸ πρῶτα τὰ ἀφομοιώσουμε δημιουργικὰ. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέα. Γιαντὸ καὶ τὸ σύγγραμμά του, μαζὶ μ' ἓνα ὁμότιτλο τοῦ κ. Θ. Χαλαμπιδῆ: «Ἡ Παιδεία στὴν Ἀμερικῇ», ποὺ κυκλοφόρησε λίγο πρωτίτερα, ἀποτελοῦν συμβολὴ στὴν Ἑλληνικὴ Παιδ. Βιβλιογραφία. Στὸν κ. Θ. Φωτεινόπουλο, τὸ «Νέο Σχολεῖο» καὶ ὁ Δ)τῆς του, μαζὶ μεῖ τὰ συγχαρητήρια ποὺ τοῦ ἀπευθύνει γιὰ τοὺς κόπους ποὺ κατέβαλε γιὰ νὰ ἐρευνήσει ὅλες τὶς πλευρὲς τοῦ ἐκπαιδ. συστήματος καὶ νὰ μᾶς τὶς μεταδώσει, τοῦ εὐχεται ἀπὸ τὶς στήλες αὐτῆς ὑγεία καὶ ψυχικὴ ἀντοχή γιὰ νὰ προσφέρει κ' ἀπὸ τὴ νέα ἐπεύθυνη θέση ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρει ἐκπαιδευτικὸς ἡγέτης στὶς μέρες μας. Ἐχε καὶ τὴ θέλησι καὶ τὰ προσόντα πρὸς τοῦτο.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

*

Ἡ Βιβλιοκρισία τοῦ κ. Β. Μάκη.

Κανένας δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἡ Ἀμερικῇ εἶναι σήμερα μιά ἀπὸ τὶς μεγάλες χώρες ποὺ παίζουσι μεγάλου ὁλοῦ στὴν παγκόσμια ἱστορικὴ ἐξέλιξη. Πολὺ περισσότερο τώρα ποὺ πάει νὰ ἀποκαταστήσῃ στὶς διεθνεῖς ἀγορὲς καὶ τὰ πολιτικὰ παρασκήνια τὸ ξεδοντιασμένο λιοντάρι τῆς ἀμερικανικῆς Βρετανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ ἡ γνώμη τῆς χώρας αὐτῆς καὶ καθε πλευρᾶς τῆς ζωῆς τῆς εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀναγκαία. Εἰδικώτερα ἡ κατάστασις τῆς Ἀμερικανικῆς παιδείας εἶναι γιὰ τὸν Ἕλληνα ἐκπαιδευτικὸ ἀξία μελέτης γιὰτὶ συντελεῖ καὶ σὸ μορφωτικὸ του ἐξοπλισμὸ καὶ στὴ συναγωγὴ συμπερασμάτων γιὰ τὴ δική μας κατάστασι.

Πολὺ σωστὰ λοιπὸν ξεκίνησε ὁ κ. Θεόδ. Φωτεινόπουλος, συγγραφεὺς τοῦ πολυσέλιδου βιβλίου—τριακόσιες περίπου σελίδες καὶ μᾶ-

λιστα μεγάλου σχήματος—«Ἡ Έκπαίδευσις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς» ποὺ ὅπως γράφει στὸν πρόλογο καὶ τὸν ἐπίλογο τοῦ ἔργου του ἀποβλέπει σὸ νὰ δώσῃ στοὺς Ἑκπαιδευτικοὺς μιά γενικὴ εἰκόνα τῆς ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς Ἀμερικανικῆς ἐκπαιδύσεως.

Πολλοὶ ἦσαν οἱ καλὸι ποὺ πῆραν προσκλήσεις τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως καὶ σὰν φιλοξενούμενοι τῆς εἶδαν ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἀμερικανικὴν ζωὴ. Σὲ εἰκοσι περίπου ἀριθμοῦνται τὰ βιβλία τῆς τελευταίας πενταετίας ποὺ γράφηκαν ἀπὸ πνευματικὸς ἀνθρώπους τῆς χώρας μας, καὶ ποὺ περιέχουν τὶς γενικὲς ἐντυπώσεις τῶν ἀπὸ δεῖτι εἶδαν, ἀκούσαν καὶ μελέτησαν στὴ μεγάλη αὐτὴ χώρα τοῦ Δυτικοῦ Ἡμισφαιρίου. Γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν τοὺς σύστημα ἔχουν γραφῇ τρία—τέσσερα βιβλία (ἓνα εἶναι τοῦ κ. Θ. Χαλαμπιδῆ «Ἡ Παιδεία στὴν Ἀμερικῇ») καὶ μερικὰ ἄρθρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θυμᾶμαι σὰν πῶς ἀξιόλογα τοῦ κ. Γ. Ζομπανάκη σὸ περιοδικὸ του. Ἐνα ἀπὸ τὰ βιβλία, πλήρες, γραμμὸν σὲ ὁλοκληρωμένο σχέδιο, μεῖ ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεσι, μεῖ ἐπιστημονικὴ διάρθρωσι, μεῖ παιδαγωγὴ ταξινόμησι εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Φωτεινόπουλου.

Ο κ. Φωτεινόπουλος εἶναι πολὺ γνωστὸς στὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον. Μεῖ τὴν καινούρια του τοποθέτησι σὰν Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Στοιχειώδους Παιδείας σὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἀποβαίνει μιά ἀπὸ τὶς ἰδιότητες ἡγετικές προσωπικότητες τοῦ λαϊκοῦ μας σχολείου. Ξεκίνησε ἀπὸ δάσκαλος, εἶναι ἐπιθεωρητὴς, ὕστερα Γενικὸς καὶ ὑπηρετήσε πολλὰ χρόνια σὲ μακρυνὲς ἀκριτικὲς περιοχὲς τῆς χώρας. Προβλήματα τοῦ πῶς ἀπομεταρρυθμῶναι μονοταξίον σχολεῖον. Μεῖ τὴν ἐπίσκεψί του στὴν Ἀμερικῇ δὲν μπορούσε παρὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ πῶς ἀξιόλογον, τὸ πῶς οὐσιώδες, ἐκεῖνο ποὺ μεταφερόμενον, πραγματικὰ θὰ ἀπέβαινε γόνιμον γιὰ τὸν Ἕλληνα ἐκπαιδευτικόν. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ ἀποδείχθηκε ὅτι διαθέτει αἰχμηρὴ ὀξυδέρκειαν, ἀετίσιον βλέμμα, ἀκονισμένον κριτήριον καὶ σὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ παρὰ τὸν προσωπικὸν του θαυμασμὸν γιὰ τὴν Ἀμερικῇ εἶναι ἀντικειμενικὸς ἐπιστήμων καὶ ὅχι ὁ κραυγαλὸς τιμητῆς καὶ ὁ λογοκόπος ὑμνήτης τῆς χώρας ποὺ τὸν φιλοξένησε.

Μὰ δὲν ὑπάρχουν συζητήματα καὶ ὑπερ-χρωματισμένα σημεία στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ; Ἀσφαλὸς ναί. Στὸν πρόλογο κίβλας τοῦ βιβλίου, ποὺ εἶναι καὶ τὸ βασικὸν προδιάγραμμα βρίσκομε ἐκφάσεις ποὺ μᾶς εἶναι ἀσύμφωνες. Εἶναι τελείως ὑποκειμενικὴ ἡ διαπίστωσις τοῦ συγγραφέα ὅτι στὴν Ἀμερικῇ διαμορφώνεται ὁ τύπος τῆς πολιτείας τοῦ μέλλοντος ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ὁποίας θὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ συνύπαρξις ἀτόμων διαφορετικῆς ἐθνικῆς ἢ φυλετικῆς προελεύσεως, συνηγμένων ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἐνιαίας πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς συνειδήσεως. Εἶναι ὑποκειμενικὴ διαπίστωσις γιὰ-

τι ή 'Αμερική έχει αναμφιβόλως οργάνωση και ζωτικότητα και θετικιστικό πνεύμα, αλλά γιατί ξεχνά ο κ. Φωτεινόπουλος ότι οι μαθητοί δεν μπορούν να είναι φοιτητάι του Πανεπιστημίου; Πού είναι ή φιλελεύθερη 'Αμερική όταν ή μαρτυρική 'Ελλάδα αγωνίζεται για την Κύπρο; Μά θα πήτε πολιτική. Όταν όμως υπάρχουν μεγάλες ιδέες, ή πολιτική είναι άπορροια και υλοποίησή των. Καί ή 'Αμερική δεν έχει μεγάλες ιδέες. Είναι ένα άθροισμα επιχειρηματιών του νέου κόσμου που επενδύει τά φιλοσοφικά της διαγράμματα με ευρωπαϊκές ιδέες. Η Ερώπη θα εξακολουθή να αποτελεί τον καθοδηγητικό φάρο (σε πολλούς τομείς και ιδιαίτερα στον τομέα της Παιδείας) παρά τις κρίσεις που περισσότερο είναι αποτέλεσμα εξωευρωπαϊκών παραγόντων. Ένας άμερικανός στοχαστής λέγει ότι ή Ερώπη παίζει για την 'Αμερική το ρόλο που έπαιξε ή αρχαία 'Ελλάδα για τη Ρώμη.

Τέτοιον είδους αντίρρήσεις μπορεί να βρής κανείς και άλλες στο βιβλίο αυτό. Καθόλου όμως δεν μειώνουν τη γενική του ύψη και την επιστημονική του εμφάνιση. Γιατί όλο το έργο είναι γραμμένο έτσι πού να αφήνη ξεκάθαρο πεδίο συγκρίσεων μεταξύ της 'Αμερικανικής και της δικής μας καταστάσεως.

Το όλο έργο άνοίγει με μια εισαγωγή στά φιλοσοφικά ιδεώδη και τους σκοπούς της 'Αμερικανικής εκπαιδεύσεως. Οι σκοποί αυτοί δεν απέχουν πολύ στη διατύπωση από το περιεχόμενο της Παιδείας στις άλλες δημοκρατικές χώρες.

Το κεφάλαιο αυτό κατά την ταπεινή μου γνώμη θα έπρεπε να είναι πιο πλατύ γιατί έτσι μονάχα δ συγγραφείς του θα μάς έπειθε ότι οι Η.Π.Α. έχουν αυτοφνά και όχι δανισμένα φιλοσοφικά ιδεώδη.

Λεπτομερές και ξεκαθαρισμένο είναι το δεύτερο κεφάλαιο για τη διοικητική οργάνωση της εκπαιδεύσεως. Το κεφάλαιο αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον για τον Έλληνα άναγνώστη και περιέχει ευεργετικά διδάγματα για τη δική μας παιδεία πού στο σημείο αυτό άσφικτικά κάτω από την ολοκληρωτική εξάρτησή της από το κέντρο, χωρίς περιθώριο προσαρμογής της στις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες της περιφέρειας του σχολείου.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου κλείνει με την οικονομική πλευρά της παιδείας μας. Ένδιαφέρον και τό κεφάλαιο αυτό και αποκαλυπτικό της έπιτυχίας των άμερικανικών σχολείων για τά όποια έπιβάλλονται άμεσοι φόροι και ένισχύονται παντοιοτρόπως από κάθε πλευρά. Άξιοπρόσεκτο τό γεγονός ότι ελάχιστα είναι τά ιδιωτικά σχολεία και ότι τά δημόσια σχολεία συγκεντρώνουν όλες τις έλλειδοφόρες δυνάμεις του άμερικανικού λαού.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει την εξέταση της κατά βαθμίδας οργανώσεως της 'Εκπαιδεύσεως. Δίδει μια συνολική

εικόνα των Σχολείων της Στοιχ. 'Εκπαιδεύσεως, των Σχολείων της Μέσης. Στο δεύτερο αυτό μέρος εκτίθενται και τά άφορώντα τά Σχολικά κτίρια, τό ζήτημα των διδασκάλων, τό της έπιμορφώσεως των ενήλικων και τό της ιδιωτικής εκπαιδεύσεως. Στα κεφάλαια αυτά ο κ. Φωτεινόπουλος δείχνει ότι έχει έμπειρο μάτι γιατί άποφεύγει όλα τά έπουσιώδη σημεία και εκθέτει μόνο όσα έχουν ένδιαφέρον για τον Έλληνα εκπαιδευτικό. Θά ήτο εύχρη έργο εάν τό κεφάλαιο αυτό περιείχε και μερικές από τις όχι και τόσο ειδυλλιακές πλευρές της άμερικανικής παιδείας π. χ. τη μεγάλη έγκληματικότητα των παιδιών και των νέων, τη γκαστερική τους έπίδοση και τά αίτια της τοιαύτης κακοδαιμονίας των. Γιατί δεν υπάρχει άμφιβολία ότι τό σύστημα της άμερικανικής εκπαιδεύσεως παρουσιάζει και αδύνατες πλευρές.

Ο κ. Φωτεινόπουλος είναι ένας άξιος εκπρόσωπος του δασκαλικού κόσμου. Με νοή, φρόνηση και οξυδέρκεια. Τόν έχομε παρακολουθήσει από τά πρώτα του έλλειδοφόρα πετάγματα. Έχει να προσφέρει πολλά στην παιδεία μας από την καινούρια υπεύθυνη θέση του. Με μια βασική όμως προϋπόθεση. Εάν δεν ξεχάσει ότι είναι προοδευτικός δάσκαλος. Στα προβλήματα που περιμένουν τη λύση τους από τό 'Υπουργείον και τη διεύθυνσή του συμπεριλαμβάνονται και τούτα: 'Οκτάχρονο λαϊκό σχολείο, δημοτική γλώσσα σε όλες τις τάξεις, καινούρια άναγνωστικά βιβλία, έπαναφορά των δασκάλων, τοποθέτηση στά πειραματικά, τά πρώτοπα και σε καίριες θέσεις των πιο άξιων μακρυά από την πολιτική.

Ευχόμαστε τό πέραςμα του κ. Φωτεινούπουλου από τη διεύθυνση της Στοιχ. Παιδείας να είναι πράγματι φωτεινό. Καί θα είναι φωτεινό εάν δεν κατατριβή σε έπουσιώδη και άσήμαντα, εάν δεν σταθή αντιμετώπος αλλά θαρραλέος υπερασπιστής των ζωντανών εκπαιδευτικών δυνάμεων, των πλέον ιερών ιδανικών της παιδείας. Γενναίος υπερασπιστής και μαχητής παρά τόν θόρυβο των τυμωρωχών και των άρτηριοσκληρωτικών κραυγών.

Το βιβλίο του κ. Φωτεινούπουλου, ένα βιβλίο γραμμένο από έπιστήμονα και πεπειραμένο δάσκαλο, προσφέρει πολλά στον Έλληνα εκπαιδευτικό. Περιμένουμε πολλά και από τον κ. Φωτεινόπουλο κατά την περίοδο αυτήν κατά την όποιαν καθολική απέβη ή πεποίθησις ότι διά την άσφαλή θεμελίωσιν της προόδου και ευημερίας του Έλληνικού λαού, ή φροντίς διά την άναμόρφωσιν της 'Εκπαιδεύσεως πρέπει να καταλάβη την άνήκουσαν εις αυτήν εξαιρετικήν θέσιν, μεταξύ των μεγάλων ζητημάτων, τά όποια άπασχολούν τό έθνος και την ήγείαν του» όπως γράφει ο ίδιος στον πρόλογο του βιβλίου του.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΚΗΣ

ΚΩΝ/ΝΟΥ ΜΠΑΛΛΑ. «'Η εργασία μας στο Νέο Σχολείο», Λάρισα 1956.

Τόν κ. Κων/νο Μπάλλα γνωρίσαμε έπιθεωρητή των Σχολείων στη Χίο, με την ευκαιρία μιας «Παιδαγωγικής βδομάδας» πού οργάνωσε εκεί πριν από λίγα χρόνια. Τόν είχαμε γνωρίσει όμως και από τό βαθυστόχαστο βιβλίο του: «Τά βασικά εκπαιδευτικά προβλήματα», πού μάς έκανε έντύπωση για την πρωτοτυπία των γενικών παιδαγωγικών ιδεών του συγγραφέα μας, μερικές από τις όποιες στάθηκαν άφετηρία και στήριγμα στη νέα του συγγραφική δημιουργία: «'Η εργασία μας στο Νέο Σχολείο». Στο πρώτο βιβλίο, όπως θα θυμούνται οι άναγνώστες μας (βλ. «Ν. Σχολείο» τόμος Γ) ο κ. Κ. Μπάλλας, συλλαμβάνει και διατυπώνει στις γενικές τους γραμμές τά «βασικά εκπαιδευτικά προβλήματα» όπως είναι: τό πρόγραμμα, ή μέθοδος, ο δάσκαλος, τό παιδί, τό περιβάλλον κλπ. Το πρώτο βιβλίο του είναι έμπνευσμένο από την εργασία και τους πειραματισμούς του κ. Μπάλλας στην περιφέρεια Έβλασσόνος. Το δεύτερο έμπνέεται κυρίως από την καθολική εφαρμογή των αρχών αυτών στην περιφέρεια Χίου.

Όμως είπα παραπάνω είχα την τύχη να γνωρίσω από κοντά τόν κ. Μπάλλα στη Χίο. «Κονταρομαχήσαμε» κατά τη διάρκεια των εργασιών της «Παιδαγωγικής έβδομάδας» του. Ο κ. Μπάλλας και οι λαμπροί συνεργάτες του δάσκαλοι της Χίου μάς παρουσίασαν μια θαυμάσια εργασία με βάση τις αρχές του νέου Σχολείου αλλά στηριγμένη σε κάποια προσχεδιασμένα «διαγράμματα» ή μάλλον «σχέδια εργασίας» πού, από πρώτη άποψη δεν θα μπορούσε να τά υιοθετήση κανείς, άν δεν τά έβλεπε να έφύμιόζονται στην πράξη με δλότελα καινούργιο πνεύμα. Σχέδια εργασίας έδινε και ο Έρβαρτος και ο Ράιν και ο Σάιμπνεργ άργότερα. Τά τελειοποίησε και τά ζωντάνεψε ο πολυς Γκάουντιχ. Από την «έλευθέραν πνευματικήν εργασία» του Γκάουντιχ έχουν την προέλευσή τους τά σχέδια εργασίας πού ο κ. Μπάλλας, έθεσε σε εφαρμογή στά σχολεία της Χίου.

Μαροστά στον άκαμπτο έρβαρτιανό δογματισμό με τά περίφημα πέντε τυπικά «στάδια» της διδ/λίας, τά «σχέδια εργασίας» του Σάιμπνεργ και του Γκάουντιχ είναι μια άσση μέσα στην έρημο! Μά τό Νέο Σχολείο ήτάναι να άποφύγουμε όσο μπορούμε κάθε μορφή «καλοκτισμάτος», «μεθοδικές ταίνομησης», «πορείες» στη διδ/λία. Πρώτη άπομείρα: ή τριμερής πορεία, δεύτερη ή δεομεμένη Ε.Σ.Δ., τρίτη ή αυθόρμητη-άδέομευτη Ε.Σ.Δ. και τελευτή ή τάση για την κατάργηση κάθε «μεθόδου» στη διδ/λία των χωριστών μαθημάτων και ή αντίκατάστασή της με μια αυθόρμητη και αυτόματη οικειοποίηση των γνώσεων και έμπειριών του περιβάλλοντος (άνθρωπίνου, φυσικού, πολιτιστικού κλπ). Όσοπou να φτάσουμε στην «άμέθοδο» αυτό-

ματη οικειοποίηση των γνώσεων (άν φτάσουμε με την τηλεόραση και τά άλλα μέσα), έχουμε να διανύσουμε μπροστά μας μια μεγάλη απόσταση. Άρα τά «σχέδια εργασίας» πού καταστρώνει, προτείνει και εφαρμόζει για τη διδ/λία κάθε γνωστικού κλάδου (μαθήματος) ο κ. Κ. Μπάλλας, άποτελούν μια σοβαρή λύση. (Αντικειμενική κριτική των σχεδίων Κ. Μπάλλας έκανα στο βιβλίο μου: «Τά φυσιογνωστικά μαθήματα στο Δημοτικό σχολείο». Έχει παραπέμπω για λεπτομέρειες). Άρκει να προσέξουμε μίν καταντήσουν κι αυτά «καλούπια». Α. χ. παρακολουθήσαμε διδ/λους στη Χίο να διδάσκουν με τά «σχέδια εργασίας» του κ. Μπάλλας. Χαϊρόδουν για την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και τη ζωντάνια και των πιο μικρών μαθητών ακόμη. Π. χ. είχαν θέμα τό πρόβατο. Δάσκαλος και παιδιά έβρανε από πριν τό διάγραμμα του θέματος, έβρανε και ποιά στοιχεία θάπρεπε να άναζητήσουν από τις «πηγές γνώσεων» κι έτσι δεν βάδιζαν στά «ζουτουρού!». Ένας μαθητής ή μαθήτρια διευθύνει την εργασία πάντοτε. Άκούει τις άπορίες. Διευθύνει τις συζητήσεις, συμπληρώνει ο ίδιος ή δίνει οδηγίες να καταφύγουν στις «πηγές των γνώσεων» (βιβλιοθήκη σχολείου, άτομικά βοηθήματα μαθητών) κι άν παραστή ανάγκη παρακαλεί και τό δάσκαλο να πη τη γνώμη του. Τά «σχέδια εργασίας» του κ. Μπάλλας, όπως τά είδαμε να εφαρμόζονται από τον ίδιο και τους δασκάλους της Χίου μάς ένθουσίασαν. Κανένας δεν έξρει όμως τί θα απέβαιναν στά χέρια δασκάλων συνηθισμένων στις παλιές «πορείες» διδ/λίας, πού δεν θα είχαν έναν Μπάλλα κοντά τους. Συμπέρασμα: από τό δάσκαλο θα έξαρτηθή τό βάθος και ή έκταση πού θα πάρη ή σύλληψη και διαπραγματεύσει παρόμοιων «σχεδίων εργασίας» σε κάθε διδακτικό μάθημα.

Το μεγάλο προσόν των «σχεδίων εργασίας» του κ. Μπάλλας είναι ότι προσαρμόζονται εύκολα στη σχολική δουλειά είτε ο δάσκαλος εργάζεται με τά χωριστά μαθήματα είτε με ένότητες Ε. Σ. Δ. Καί στη μια και στην άλλη περίπτωση ή κατάστρωση κάποιων «σχεδίων εργασίας» ώφελεί και τους μαθητές γιατί συνηθίζουν να δουλεύουν με κάποια σειρά αλλά και ή έμπέδωση των γνώσεων (μορφωτικό αποτέλεσμα) εξασφαλίζεται, χωρίς ή αυτενέργεια των παιδιών να περιορίζεται.

Έτσι λοιπόν το νέο βιβλίο του κ. Μπάλλας: «'Η εργασία μας στο Νέο Σχολείο», πιστεύω άπόλυτα ότι θα άνοίξη νέους ορίζοντες πάνω σε γνωστές άπόψεις. Οι ιδέες πού άναπτύσσει ο κ. Μπάλλας και ή μεθοδική εργασία πού υποδεικνύει είναι μια σύνορη γέφυρα πού όποιος την περάσει φτάνει δλότιστα στο Νέο Σχολείο. Δεδομένης της θλίβερης καταστάσεως στην όποία βρίσκονται τά πράγματα της Παιδείας μας σήμερα, ή άναγνωστική προσφορά του κ. Μπάλλας και με τά δυό θαυμάσια βιβλία του «τά βασικά εκπαι-

δευτικά προβλήματα» και «η εργασία μας στο Νέο Σχολείο» παίρνει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις και εμφανίζεται με αξιώσεις. Το πρώτο βιβλίο του κ. Μ. πρέπει να βιασθῇ σὰν ἓνα βοήθημα Γενικής Παιδαγωγικής και Γεν. Διδακτικής. Τὸ δεύτερο πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰν ἡ Εἰδικὴ Διδακτικὴ — Μπάλλα, μιὰ Εἰδικὴ Διδακτικὴ βγαλμένη ἀπὸ τὴ γνήσια ἑλληνικὴ σχολικὴ πράξη, ποτισμένη μετὸν προσωπικὸ μόχτο τοῦ φωτεινοῦ αὐτοῦ παιδαγωγοῦ ποὺ λάμπει στὸν εκπαιδευτικὸ μας ὁρίζοντα, σμιλεμένη ἀπὸ τὶς ἑκατοντάδες δασκαλικά χέρια ποὺ τὴν ἐφάρμοσαν καὶ τὴν ἐπεκύρωσαν μετὰ τὴ σχολικὴ τους πράξη.

Μὰ ὁ κ. Κ. Μπάλλας δὲν εἶναι μόνον ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους — ἐλάχιστους — μεθόδους ποὺ διαθέτει σήμερα ἡ παιδεία μας. Δὲν εἶναι μόνον βαθὺ γνώστης τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι καὶ ὁ ἀκούρατος συμπαράστατος καὶ φίλος — ἀδελφός — τοῦ δασκάλου, τοῦ πολυπάθου αὐτοῦ ὄντος ποὺ κατάντησε κλωτσοσκούφι τῶν πρὸ ἀνεύθυνων παραγόντων τοῦ τόπου. Πιλάι στὸ δάσκαλο καὶ στὰ προβλήματά του, μέρα καὶ νύχτα κοντὰ του, ὁργανοτὴς συγκεντρώσεων γονέων, παιδαγωγικῶν συνεδρίων κλπ. παροτρύνει καὶ ὁδηγεῖ τοὺς παιδαγωγικοὺς συνεργάτες του στὸ δρόμο τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ. Σ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἀποβλέπουν καὶ τὰ γραφτά του. Ἡ πολιτεία, εὐτυχῶς, ἐδικαίωσε τὸν ἀκούραστο ἐπιθεωρητὴ κ. Κ. Μπάλλα καὶ μετὰ πρόσφατὴ ἀπόφαση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τὸν προήγαγε σὲ Γενικὸ Ἐπιθεωρητὴ Σχολείων Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως. Εὐχόμεθα ὅπως κ' ἀπὸ τὴ νέα του θέση, συνεχίσῃ τὸ ἐννοφελὲς ἔργον του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς παιδείας μας καὶ τῶν λειτουργῶν της. Μετὰ ὁδηγητὴ τὸν κ. Κ. Μπάλλα οἱ ὑφιστάμενοί του — ἂς κρατήσουν ὑπὸ σημείωση τὰ λεγόμενά μας — θὰ σημειώσουν πρωτοφανεῖς ἐπιτυχίες στὸ δύσκολο ἔργον τους.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

«... Τὸ ἔργον τοῦ κ. Κων(νου) Μπάλλα: «ἡ εργασία μας στὸ Νέο Σχολείο» ἐχρησιμοποίησα ὡς βασικὸ βοήθημά μου κατὰ τὸ τρέχον σχολικὸν ἔτος. Βοηθεῖ τὰ μέγιστα κάθε δάσκαλο εἴτε ἐφαρμόζει τὴν Ε.Σ.Δ. εἴτε ὄχι. Τὸ συνέστησα σ' ὅλους τοὺς γνωστούς καὶ τὶς γνωστές μου κ' ἀπὸ τὴ μελέτη του ἔμειναν ἀπόλυτα ἱκανοποιημένη. Συνδυάζει τὸ συντηρητικὸ μεθοδικὸ παρελθὸν μετὰ τὶς τολμὲς μεθοδικῆς καινοτομίας τοῦ Ν. Σχολείου. Ὡς πρὸς τὴν α' ἀνάγνωση, ὅπου ὑπάρχει ἀσυμφωνία — αὐτὴ εἶναι ἐπιφανειακή. Ἡ ἀπορία τοῦ κ. Μπάλλα μπορεῖ κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ ὡς μιὰ «παραλλαγή» στὸ ἀναλυτικὸ συνδυαστικὸ τμήμα τῆς ὀλικῆς μεθόδου. Οἱ ὑποδείξεις του γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις — με-

μερικὲς μικρὲς ἐπιφυλάξεις, παρεκλίσεις ἢ βελτιώσεις —, μποροῦν νὰ βροῦν καθολικὴ διακρίση καὶ προβολή...».

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—ΠΑΤΣΗ
Διευθύντρια τῆς Ἀττικῆς Σχολῆς (Γουναράκη),
Πατησίων 300 — Ἁγίος Λουκάς — Ἀθήναι.

*

ΝΙΚΟΥ Β. ΡΟΥΤΣΟΥ. «Χρυσοθήρες
τῶν ὀνείρων». Ποιήματα γιὰ παιδιά
καὶ νέους, Ἀθήναι 1957.

Ὁ διαλεκτός μας φίλος, ποιητὴς Νίκος Ρούτσος εἶχε τὴν ἐμπνευση νὰ κυκλοφορήσῃ μιὰ θαυμάσια συλλογὴ μετὰ πρωτότυπα (ὅλα δικὰ του) κατὰλληλα γιὰ ἀπαγγελίες στὶς σχολικὲς γιορτές μὰ καὶ γιὰ τὸ ἐκφραστικὸ μέρος τῆς διδ(λ)ίας μας. Εἴχαμε διαβάσει ἀπὸ πέρυσι τὰ χειρόγραφα του καὶ τὸν παροτρύνουμε νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ποιήματά του σὲ μιὰ συλλογὴ, ἀποκλειστικὰ γιὰ τὰ σχολεῖα, τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους. Μάλιστα τοῦ εἴχαμε ζητήσει νὰ κάνει καὶ κάποια συστηματικὴ κατάταξή τους σὲ ὁμάδες σύμφωνα μετὰ τὶς ἐποχικὰς κ.λ.π. ἐνότητες. Ὁ ποιητὴς μας ὅμως ἀφῆναι στοὺς δασκάλους αὐτὴ τὴ δουλειά.

Οἱ «χρυσοθήρες τῶν ὀνείρων» τοῦ Νίκου Ρούτσου εἶναι μιὰ σπάνια ποιητικὴ συλλογὴ. Περιέχει 160 ποιήματα ποὺ ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του «ἀγκαλιάζουν τὰ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὰ παιδιά, ἀπὸ τὶς πρώτες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι καὶ τὶς τελευταῖες τοῦ Γυμνασίου».

Νὰ μερικοὶ τίτλοι τους: ὁ Γκιώνης — ἡ Μυῖνα — ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσοῦς — Πήλιο Γούσης — Στὴν ἴδια τάξη — Ἰφιγένεια — Θεός — Ὁχιά — Γριά Μάρω — Κρυφὸ Σχολεῖο — Λιοντάρι — Σαλώμη — Στὸν Κοραῖ — Στὸ Ναυτικὸ — Ποντικὰκι — Θησέας κ.λ.π. κ.λ.π. Δὲν ἀφῆναι ἀπαστο σχεδὸν κανένα θέμα ὁ κ. Ρούτσος. Ἄν ταξινομήσῃ ὁ δάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς κατὰ μεθοδικὰς ἐνότητες τὴ συλλογὴ αὐτὴ θάχει τὴν πρὸ σύντομη μὰ καὶ τὴν πρὸ πλήρη «Παιδικὴ Ἀνθολογία».

Ὁ κ. Ρούτσος μετὰ τὴ συλλογὴ του αὐτὴ συμπληρώνει τὶς προσπάθειες τὸσων ἄλλων δασκάλων καὶ ποιητῶν μας ὅπως τοῦ Δ. Δαλαγιαννόπουλου, τοῦ Θανάση Παπαθανασίου, τοῦ Γιάννη Σαρρή, τοῦ Βασ. Μυλωνά καὶ τὸσων ἄλλων. Ταυτόχρονα προσφέρει ἀφθονο ὕλικὸ γιὰ τοὺς «ἀνθολόγους» τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καὶ τοὺς συγγραφεῖς ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Οἱ «χρυσοθήρες τῶν ὀνείρων» τοῦ κ. Ν. Ρούτσου θ' ἀποτελέσουν στολίδι γιὰ κάθε σχολικὴ καὶ παιδικὴ βιβλιοθήκη καὶ δὲν πρέπει νὰ λείψουν ἀπὸ κανένα σχολεῖο. Τὸ συνιστοῦμε ὑπεύθυνα.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ED. SPRANGER. «Ψυχολογία τῆς
ἐφηβικῆς ἡλικίας».

Ἐκκυκλοφόρησεν εἰς δευτέραν ἐκδοσὶν τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ διασημοῦ ψυχολόγου καὶ φιλοσόφου Eduard Spranger κατὰ μετάφρασιν τοῦ καθηγητοῦ Ν. Ἰ. Λούβαρι. Τὴν σπουδαιότητα τῆς ψυχολογίας ταύτης μαρτυρεῖ ἤδη τὸ γεγονός, ὅτι ἀριθμεῖ ἐντὸς τριακοστῆς 24 ἐκδόσεις, ὡς καὶ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μεταφράσθη εἰς δέκα καὶ πλέον γλώσσας, εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικὰς. Ἡ εἰδυτάτη διάδοσις, τῆς ὁποίας ἔτυχε τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ διεθνούς κύρους γερμανοῦ συγγραφέως ἀρκεῖ ἵνα καταδείξῃ πόσον ἀπαραίτητον εἶναι δι' ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἔργον ἔχουν τὴν ἀγωγὴν τῶν ἐφήβων, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁποίων εἰσάγει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μεθόδων τῆς ἐρευνῆς τοῦ πνεύματος καὶ ἐν συναρτήσει τῶν φαινομένων καὶ τῶν κρίσεων τῆς ἥβης πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸν πνευματικὸν βίον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν περιορίζεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὴν περιφέρειαν ἀπλῶς τοῦ ψυχικοῦ βίου, ὡς ἡ ἐκ τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐξηρητημένη πειραματικὴ, φυσιολογικὴ κλ. ψυχολογία, ἀλλ' ἀποκαλύπτει τὰς ἐσωτάτας πτυχὰς τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς βιοματικὰς σχέσεις πρὸς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐξ 27 τυπογραφικῶν φύλλων, πωλεῖται εἰς τὰ κυριώτερα βιβλιοπωλεῖα. Τιμὰται δραχμὰς 80, διὰ φοιτητὰς καὶ σπουδαστὰς δραχμὰς 60. Τὴν χονδρικὴν πώλησιν εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀνέλαβε τὸ βιβλιοπωλεῖον Δ. Ἀλεξίου, Πειραιεῖος 5.

*

Κ. Γ. ΚΑΛΑΝΤΖΗ: «Οἱ διαταρα-
χὲς τοῦ λόγου στὴν παιδικὴ ἡ-
λικία».

Ὑπὸ τοῦ Ἐκδ. Οἴκου Ἰ. Καμπανᾶ ἐκυκλοφόρησε σὲ μιὰ πολὺ ἐπιμελημένη ἐκδοσὴ ἡ μελέτη τοῦ Κώστα Γ. Κаланτζή (ἑαυτοῦ Παν)μίου τῆς Βιέννης καὶ εἰδικοῦ παιδαγωγοῦ «Οἱ διαταραχὲς τοῦ λόγου στὴν παιδικὴ ἡλικία — φωνή, ὁμιλία, ἀνάγνωση, γραφή».

Εἶναι μιὰ πλατεῖα καὶ ὁλοκληρωμένη μελέτη γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ λόγου ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζεται στὴ Νεοελληνικὴ βιβλιογραφία. Στὸ Α' μέρος ἀσχολεῖται μετὰ τὴ γένεση καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ λόγου, μετὰ τὴ φυσιολογικὴς βάσεις καὶ τὶς σχέσεις τοῦ λόγου πρὸς τὴν προσωπικότητα. Τὸ Β' μέρος περιλαμβάνει τὶς διαταραχὲς τοῦ λόγου (ἀφασία, ἀλαλία, κωφαλαλία, ψευδισμός, τραυλισμός, βατταρισμός, ρινολαλία, ἀγραμματοσμός, διαταραχὲς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, ἀριστεροχειρία), τὴ διάγνωσιν τους καὶ τὴ

θεραπεία τους. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀπευθύνεται στοὺς ἰατροὺς, στοὺς εκπαιδευτικοὺς, στοὺς μορφωμένους γονεῖς καὶ στοὺς σπουδαστὰς.

(Ἐκτενέστερη βιβλιοκρισία θὰ δημοσιευθῇ ἀργότερα).

*

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΑΖΑΚΑ. «Τὰ παιδιά
στὴ σκηνή». Ἀθήναι 1957, τιμὴ
δραχ. 15 (Δ)σις Μ. Ἀσίας 51, Βύρ-
νας.

«Τὰ παιδιά στὴ σκηνή» τοῦ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου Γεωργίου Βαζάκα, εἶναι μιὰ ἀκόμη προσπάθεια στὸ παιδικὸ θέατρο.

Ὁ συγγραφέας μετὰ τὸ λογοτεχνικὸ ταλέντο του, φέρει στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος γιὰ δευτέραν φορὰ ἔργο πρωτότυπο στὸ εἶδος του. Μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα, νὰ χρησιμοποιήσω τοῦτο στὸ σχολεῖο μου πρὸ τῆς ἐκδόσεώς του. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω μετὰ κάθε εἰλικρίνεια, ὅτι στὰ δέκα χρόνια τῆς δασκαλικῆς μου ζωῆς δὲν βρήκα βιβλίον πλουσιώτερον σὲ περιεχόμενο καὶ τόσο ἐπιμελημένο ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ γιὰ σχολικὲς γιορτές, ἀπὸ «τὰ παιδιά στὴ σκηνή». Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βαζάκα εἶναι γραμμένο μετὰ φροντίδα καὶ ἀγάπη γιὰ παιδικὴ χαρὰ καὶ μόρφωση. Μετὰ τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ ὕλη τὸ παιδί, ἐνθουσιάζεται καὶ παίζει, γελᾷ καὶ γιορτάζει. Σὰν παιδαγωγὸς ὁ συγγραφέας ἐννοίωσε τί θέλει τὸ παιδί καὶ σὰν λογοτέχνης βρῆκε τὸν τρόπον νὰ τὸ προσφέρει. Τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας του ὀφείλεται ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι μικρά, αὐτοτελή, ἀπλά, παιδικὰ καὶ ἠθικά, ἀφοῦ σὲ ποῖον καὶ ποσόν. Γλώσσα δημοτικὴ καὶ ἀπληλαγμένη ἀπὸ ιδιωτισμούς, προτάσεις μικρές, λιτές καὶ συναρπαστικές. Ἐργασία καλογραμμένη, ζωντανὴ καὶ προσηρμοσμένη στὰ διαφέροντα καὶ δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ. Μακριὰ ἀπὸ πομπώδεις φράσεις καὶ ὑψηλὰ νοήματα ποὺ εἶναι ἀκατάληπτα ἀπὸ τὸ παιδί καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀκόμη. Ὁ συγγραφέας ἀποδίδει πλαστικὰ διαφορὰς σκηνῆς τῆς ζωῆς καὶ τὶς προβάλλει κατὰ τρόπο νοητὸ στὸ παιδί: μορφώνει φρόνημα καὶ συναίσθημα μετὰ τὴν ἀπλότητα καὶ μορφὴ τοῦ περιεχομένου καὶ φέρνει σὲ στενὴ σχέση καὶ ἀμιλλὰ τὴν ἐνάργεια τῶν εἰκόνων μετὰ τὴ σαφήνεια τῶν ἐννοιῶν. Περιορίζομαι στὶς λίγες αὐτὲς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις γιὰ νὰ μὴ δώσω μεγαλύτερη ἐκταση τὸν σημερινὸν αὐτό.

Ἐλπίζω ὅτι ὁ κ. Βαζάκας μετὰ τὴν ἀδάμαστη θέλησιν καὶ μετὰ τὴν χαλκέντερη φιλοπονία ποὺ τὸν διακρίνει, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐργάζεται συστηματικὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ καὶ στὸ μέλλον καλύτερα ἀκόμη ἔργα.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΚΟΣ

Μετεκ. δημ(λ)ος

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

1) ΚΩΣΤΑ ΚΑΛΑΝΤΖΗ: «Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία». (Φωνή—ομιλία—ανάγνωση—γραφή), συμβολή στη θεραπευτική αγωγή του λόγου, σελ. 314, Αθήνα 1957.

2) Γ. Ν. ΜΕΛΑΝΙΤΗ, Δ/ντού Πειραματ. Σχολείου Πανεπ. Αθηνών: «Η Μέθοδος» σχήμα μέγα, ογκώδες σύγγραμμα που τιμά τον εξαίρετο ψυχολόγο και παιδαγωγό μας κ. Μελανίτη Βιβλιοκρισία του θα δημοσιευθή προσεχώς.

3) ΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΑ: «Ο Ήπειρωτικός Έκπαιδ. "Ομιλος" ανάπτυξιν από την «Ήπειρωτικήν Έστιν», Αθήναι 1955. — Του ιδίου: «Το Ήπειρωτικό Λαϊκό Σπίτι», Ιωάννινα 1956. Επίσης: «Αί δίοδοι της Πίνδου», Ιωάννινα 1955 και: «Στρατιωτική Λαογραφία», Αθήναι 1956. Πρόκειται για ώριμες μελέτες του διαλεχτού Ήπειρωτή εκπαιδευτικού και συγγραφέα της «Ιστορίας της Μακεδονίας» (σε συνεργασία με τον κ. Αποστόλου).

4) ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΠΑΔΑΚΗ: «Φυσιολογία της Ελλάδος και Ψυχολογία της», σελ. 56, τιμή δραχ. 30, Αθήναι 1957. Πρόκειται για μία καυστική σατύρα, ένα φραγγέλωμα της πιο διεφθαρμένης κοινωνίας της εποχής μας, της Ελληνικής, εκδηλώνει μία άσυγκράτητη αγανάκτηση για το κατάντημα της πιο ένδοξης χώρας και της πιο (άξιας φυλής της γης...), αυτά σημειώνει ο συγγραφέας στον πρόλογό του (βιβλιοκρισία του προσεχώς).

5) ΕΥΑΓΓ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ: «Ζητήματα σχολικής πράξεως», τόμος Δ', Αθήναι 1957 (Βιβλιοκρισία του στο προσεχές).

6) ΙΩΑΝΝΟΥ Σ. ΧΟΥΠΑ: «Πρωτότυπον σύστημα πλήρους ελληνοχριστιανικής αγωγής» (διοργανώσεως της σχολικής ζωής επί τη βάσει των συνεργαζομένων ομάδων), Τρίπολις 1957.

7) ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ: «Παιδείας προσπάθειαι», ωραιότατο λεύκωμα αφιερωμένο «εις την μνήμην των όπωσδήποτε κατά καιρούς ευεργετησάντων την εκπαίδευσιν περιφερίας Κοζάνης». Το λεύκωμα τούτο επιμελήθηκε ο διδ/λος κ. Δ. Κουτσουβάλας. Συνεργάστηκαν δέ στη σύνταξή του τόσο ο επιθεωρητής κ. Β. Παπαστεφάνου και όλοι οι διαλεχτοί συν/φοι της Κοζάνης.

8) ISAACS: Les premieres annees de l'enfant.

9) FISCHER: Les methodes statistiques.

FISCHER: L'annee psychologique.

PIEDMA: Le langage du dessin.

Από τα παραπάνω συγγράμματα μās που έφθασαν προς άναγγελίαν και βιβλιοκρισίαν έδοτικόν όλκον DELACHAUX ET A. Neuchatel rue de l'hopital 4 (Paris XVI)—rue de Grenelle 32.

12) «Διδασκαλικόν Βήμα» και «Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου». (Έκδοσις Διδ/κής Όμοσπονδίας).

13) «Βιβλιοθήκη Γονέων», (Δ/ντής ό επιθεωρητής κ. Π. Παυλούρος).

14) «Σχολείο και Ζωή», (Δ/ντής ό κ. Γ. Ζομπανάκης).

15) «Παιδεία και Ζωή», (Δ/ντής ό κ. Ε. Παπανούτσος).

16) «Πορεία», (όργανον των διδ/λων Μεγαλοπόλεως κλπ.). Θαυμάσιο διδασκαλικό περιοδικό που πρέπει να ενισχύσουν όλοι οι συνάδελφοι.

17) «Δελτίον της Ένώσεως Επιθεωρητών».

18) «Πλούταρχος», όργανον του Δ. Συλλόγου Βοιωτίας.

19) «Χελιδόνια», μαθητικό περιοδικό του Α' Δημ. Σχολείου Αιγινείου — Πιερίας, (Επόπτης ό Δ/ντής του Σχολείου κ. Γιάννης Μπουροζίκας). Ωραία προσπάθεια στο θαυμάσιο πρότυπο αυτό σχολείο.

20) POUR L'ERE NOUVELLE, όργανον του Διεθνούς Συνδέσμου για τη Νέα Άγωγή (Έδρα Παρίσι, Musée Pédagogique, Rue d'Ulm). Λάβαμε όλα τα τελευταία τεύχη του.

21) BULLETIN du Bureau International d'éducation Nouvelle (όργανον του Διεθνούς Γραφείου Άγωγής). Έδρα Γενεύη (Ralais Wilson). Λάβαμε και τα τεύχη των τελευταίων τριμήνιων.

Νέον βιβλίον

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Γενικού Επιθεωρητού
Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Τεύχος Δ'

Περιέχει τό μάθημα της Ιστορίας κατά τās άπόψεις και του νέου αναλυτικού προγράμματος, την διδ/λίαν των παραμυθιών, πολλές πρακτικές οδηγίες και ειδικές υποδείξεις περί της διδ/λίας διαφόρων μαθημάτων, οργανώσεως σχολικής ζωής, ομάδων Ε. Σ. Ν., διδασκαλικών βιβλιοθηκών, επιμορφώσεως διδ/λων κ.λ.π. Ώσαύτως οδηγία περί επιθεωρήσεως και ποιοτικού χαρακτηρισμού των διδ/λων και όμιλίαν περί Τριών Ίεραρχών.

Έκδοσις Βιβλιοπωλείου Λουκοπούλου — Αθήναι — Όδός Σταδίου 38 (Στοά Νικολούδη 10)
Τιμή δραχ. 40.

(Συνέχεια κρίσεων για τη Μ.Ε.Ν. από την 2α σελίδα)

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΟΓΟΥΛΑΣ

Επιθεωρητής Σχολείων Βοίου

Σιάτιστα 18-3-1957

Φίλε κ. Πάτση,

Έλαβον τούς δύο πρώτους τόμους της «ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ» που είχατε την καλωσύνη να μου στείλετε και σας εκφράζω τās θερμές μου εύχαριστίας.

Η Έγκυκλοπαίδεια αυτή των Νέων είναι όντως ΜΕΓΑΛΗ και μεγάλη σας ή προσπάθεια διά τό ενδιαφέρον τούτο σύγγραμμα και τό όνομά ζω ενδιαφέρον όχι διά μίαν τυπικήν φιλοφρόνησιν. Τά περισσότερα βιβλία που έγράφησαν μέχρι σήμερα διά παιδιά του είδους αυτού είναι ξηρά, άνούσια και άκατάλληλα. Πολύ σπανίως παρουσιάζονται εις ήμās έργα τόσο φροντισμένα, όπως τό Ιδικόν σας.

Χαρτί, τύπος, εικόνες, περιεχόμενον παιδικόν, συγχρονισμένον, έγκυκλοπαιδικόν, μορφωτικόν και διαπλαστικόν, όλα αυτά κάμνουν την «Μεγάλην Έγκυκλοπαίδειάν σας» εύχριστον και λίαν ώφέλιμον εις την νεολαίαν.

Με τό σύγγραμά σας τούτο καλλιεργείται έπιτυχώς ή αγάπη των παιδιών προς τό καλόν βιβλίον, ή φιλαναγνώσια, και συγχρόνως παρέχεται ή κατάλληλος προς την ηλικίαν των μορφωτική και διαπλαστική ύλη.

Τό έργον σας τούτο θεωρώ πολύτιμον βοήθημα, μεγάλην Πηγήν Γνώσεων, μεγάλην Συλλογήν διά μικρούς και μεγάλους, Ιδίως διά τούς μαθητάς, διότι θα δύνανται ούτοι επί τέλους να άντλώσι έξ αυτού τās πληροφείας των και να διδωσι έξήγησιν, εις πāsαν άπορίαν των.

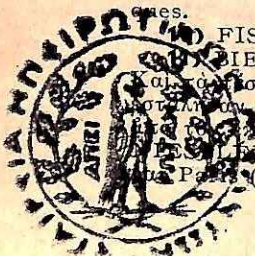
Άλλά και από καλαισθητικήν εμφάνισιν και από λογοτεχνικήν τοιαύτην τό έργον σας δέν ύστερεί. Η γλώσσα στρωτή, άγνή Δημοτική, εύληπτος, προσαρμοσμένη προς την παιδικήν άντίληψιν. Όλα ταύτα τό καθιστούν έπιστημονικόν (μορφωτικόν), παιδαγωγικόν, κατανοητόν, πλούσιον και μόνον έπαίνους εύρίσκω δι' αυτό. Ακόμη εύρίσκω ότι με τό βιβλίον σας αυτό ανοίγονται καινούργιοι δρόμοι εις την τέχνην της συγκεντρώσεως της διδακτικής ύλης και εις την συγγραφήν τοιούτων βιβλίων βοηθητικών διά Δημοτικά Σχολεία. Ούτω πολλαπλώς τό έργον σας προσφέρει πολύτιμον ώφέλειαν εις μαθητάς και διλούς της Πατρίδος μας.

Δέξου λοιπόν αγαπητέ μου κ. Πάτση τά θερμά μου συγχαρητήρια διά την έπιτυχίαν σου αυτήν και εύχομαι όλοψύχως να ολοκληρώσης τό πολύτιμον τούτο έργον προς ώφέλειαν της νεολαίας δηλ. του μέλλοντος της Πατρίδος ήμών, να είσαι δέ ύπερήφανος διότι προσφέρεις μέγα βοήθημα εις τά παιδιά του Δημοτικού Σχολείου και του Γυμνασίου, εις τούς έξωσχολικούς νέους, εις τās σχολικάς βιβλιοθήκας, αλλά και εις τούς γονείς και τούς εκπαιδευτικούς λειτουργούς.

Διατελώ μετά της προσηκούσης τιμής
ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΟΓΟΥΛΑΣ
Επιθ/τής Δημ. Σχολείων Περιφέρειας Βοίου

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ

Διαδώστε παντού τη «Μεγάλη Έγκυκλοπαίδεια των Νέων». Από καμμία Σχολική ή άτομική βιβλιοθήκη δέν πρέπει να λείψη. Κι από κανένα μαθητή, σπουδαστή ή έλληνόπουλο. Συστήσατε σε όλους να προμηθευθούν τούς τέσσερες πρώτους τόμους που έκυκλοφόρησαν έτσι ώστε σιγά-σιγά, χωρίς μεγάλη οικονομική επιβάρυνση, να άποκτήσουν τό μοναδικό αυτό έργο.

ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ

ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

- 1) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 2) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 3) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 4) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 5) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 6) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 5
- 7) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία δffσσετ Δραχ. 8

II. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ (ΤΡΙΠΛΟΙ)

1. Τριπλός χάρτης Κύπρου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) Δρ. 10
2. Τριπλός χάρτης Κρήτης (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
3. Τριπλός χάρτης Πελοποννήσου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
4. Τριπλός χάρτης Στερεάς Ελλάδος (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
5. Τριπλός χάρτης Μακεδονίας (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8

(Σημείωσις: οί χάρτες Θεσσαλίας, Θράκης, Ήπειρου, Δωδεκανήσων καί νήσων Αιγαίου δά κυκλοφορήσουν συντόμως. Ανακοίνωσις δά δημοσιευθή στο περιοδικό μας «Νέο Σχολείο»).

III. ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΑΝΑΡΤΗΣΕΩΣ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

1. Μεγάλος Γεωφυσικός Ελλάδος (1,50X1,05) πανόδετος Δραχ. 150
2. Μεγάλος Πολιτικός Ελλάδος (1,50X1,05) » » 150
3. Μεγάλος Γεωφυσικός Ευρώπης (1,40X1) » » 150
4. Μεγάλος Πολιτικός Ευρώπης (1,40X1) » » 150
5. Μεγάλος Γεωφυσικός Ασίας (1,50X1,05) » » 150
6. Μεγάλος Πολιτικός Ασίας (1,50X1,05) » » 150
7. Μεγάλος Παγκόσμιος Χάρτης (τριπλός 1,50X1,05) » » 150

Ετοιμάζονται καί θά κυκλοφορήσουν προσεχώς α) οί γεωφυσικοί καί πολιτικοί χάρτες τής Αφρικής, Αμερικής καί Αυστραλίας καί παραγωγικοί—τουριστικοί Ελλάδος, Ευρώπης, Ήπειρων.